

IRWIR PAN

Polska Akademia Nauk
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa

**Sprawozdanie
z działalności naukowej
Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa
Polskiej Akademii Nauk
w 2023 roku**

Warszawa, marzec 2024

SPIS TREŚCI

I. ORGANIZACJA INSTYTUTU.....	3
II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ.....	8
III. GŁÓWNE WYNIKI BADAŃ STATUTOWYCH PROWADZONYCH W INSTYTUCIE W 2023 ROKU	204
IV. PROJEKTY BADAWCZE „GRANTY”	46
<u>V. WSPÓŁPRACA Z ZAGRANICĄ</u>	59
VI. INNA DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA I POPULARNONAUKOWA	64
ANEKS 1 - WYKAZ PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW Z 2023 ROKU	71
ANEKS 2 - WYKAZ WYKŁADÓW I REFERATÓW WYGŁOSZONYCH PRZEZ PRACOWNIKÓW IRWIR PAN W 2023 ROKU	78
ANEKS 3 - WYKAZ PRAC EKSPERCKICH WYKONANYCH PRZEZ PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH IRWIR PAN W 2023 ROKU	87

I. ORGANIZACJA INSTYTUTU

STRUKTURA ORGANIZACYJNA INSTYTUTU

Dyrektor:

- dr hab. Monika Stanny, prof. IRWiR PAN

Zastępca Dyrektora ds. Naukowych:

- dr hab. Adam Czarnecki, prof. IRWiR PAN

Zastępca Dyrektora ds. Ekonomicznych:

- dr Anna Rosa

Główny Księgowy:

- mgr Wanda Pszczółkowska

Przewodniczący Rady Naukowej

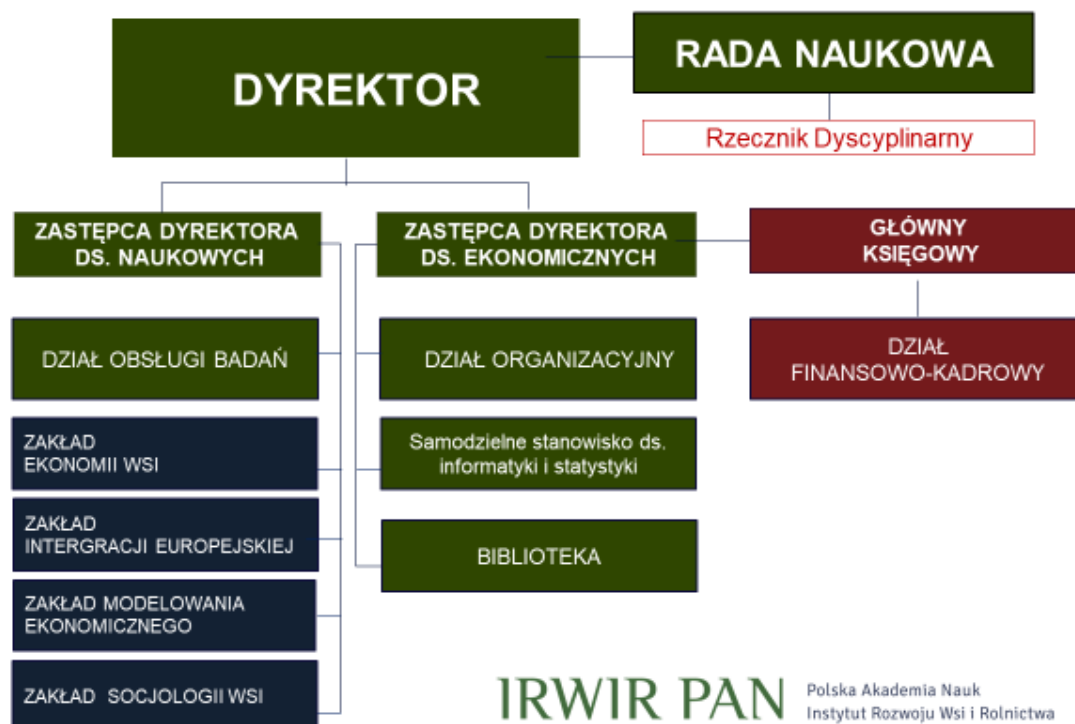
- prof. dr hab. Henryk Runowski

Zakład Ekonomii Wsi, kierownik: dr hab. Sławomir Kalinowski, prof. IRWiR PAN

Zakład Integracji Europejskiej, kierownik: dr hab. Paweł Chmieliński, prof. IRWiR PAN

Zakład Modelowania Ekonomicznego, kierownik: dr hab. Katarzyna Zawalińska, prof. IRWiR PAN

Zakład Socjologii Wsi, kierownik: prof. dr hab. Maria Halamska

Pracownicy Instytutu (stan na 31.12.2023 roku)

profesorowie: Borodina Olena, Gorzelak Grzegorz, Halamska Maria, Kłodziński Marek, Rosner Andrzej

profesorowie Instytutu: Bład Marta, Chmieliński Paweł, Czarnecki Adam, Gradziuk Piotr, Kalinowski Sławomir, Klepacka Anna, Michalska Sylwia, Ptak Arkadiusz (urlop bezpłatny), Stanny Monika, Sakal Oksana, Wieliczko Barbara, Zawalińska Katarzyna

adiunkci: Bilewicz Aleksandra, Dudek Michał, Jasiński Jakub, Krupin Vitaliy, Kufel-Gajda Justyna, Pawłowska Aleksandra, Rosa Anna, Tsybulska Julia, Wilczyńska Elwira, Zwęglińska-Gałecka Dominika

asystenci: Chęcińska Kinga, Komorowski Łukasz, Martikainen Anna (urlop wychowawczy), Mróz Agata, Szczygieł Oskar, Śpiewak Ruta, Wojciechowska Adrianna

główni specjaliści, starsi specjaliści, specjaliści: Drygas Mirosław, Kamiński Ryszard, Kryńska Klaudia, Hoffmann Radosław, Wrzaszcz Wioletta, Wysocki Maciej

starszy bibliotekarz: Górczyńska Beata

pracownicy Działu Finansowo-Księgowego: Chałupczak Ewa, Dąbrowska Eliza, Pszczółkowska Wanda

pracownicy Działu Obsługi Badań: Gelo-Kluczyńska Małgorzata, Hasik Zofia (urlop wychowawczy)

pracownicy Działu Organizacyjnego: Buryk Jadwiga, Romańska Teresa, Świdzińska Justyna

RADA NAUKOWA

W 2023 roku, Rada Naukowa IRWiR PAN rozpoczęła swoją działalność w nowej kadencji 2023-2026.

Skład Rady Naukowej IRWiR PAN 2023-2026

Przewodniczący Rady Naukowej: prof. dr hab. Henryk Runowski

Zastępca Przewodniczącego: dr hab. Katarzyna Zawalińska, prof. IRWiR PAN

Sekretarz Rady: dr hab. Sławomir Kalinowski, prof. IRWiR PAN

Członkinie i członkowie:

1. Dr hab. Marta Bład, prof. IRWiR PAN (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
2. Prof. dr hab. Olena Borodina (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN) – od 11 października 2023 roku,
3. Dr hab. Paweł Chmieliński, prof. IRWiR PAN (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),

4. Dr hab. Adam Czarnecki, prof. IRWiR PAN, Zastępca Dyrektora ds. Naukowych (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
5. Prof. dr hab. Andrzej Czyżewski (prof. em. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Uniwersytet Zielonogórski),
6. Prof. dr hab. Jarosław Gołębiowski (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie),
7. Prof. dr hab. Grzegorz Gorzelak (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
8. Dr hab. Piotr Gradziuk, prof. IRWiR PAN (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
9. Prof. dr hab. Maria Halamska (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
10. Prof. dr hab. Andrzej Hopfer, członek korespondent PAN – do 15 grudnia 2023 roku,
11. Dr hab. Sławomir Kalinowski, prof. IRWiR PAN (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
12. Dr hab. Anna M. Klepacka, prof. IRWiR (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN) – od 11 października 2023 roku,
13. Prof. dr hab. Bogdan Klepacki (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie),
14. Prof. dr hab. Marek Kłodziński (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
15. Dr hab. Wojciech Knieć, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu),
16. Prof. dr hab. Tomasz Komornicki (Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN),
17. Prof. dr hab. Mariusz Matyka (Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa PIB),
18. Dr hab. Sylwia Michalska, prof. IRWiR PAN (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
19. Dr hab. Celina Nowak, prof. INP PAN (Instytut Nauk Prawnych PAN),
20. Prof. dr hab. Witold Orłowski (Politechnika Warszawska, PricewaterhouseCoopers Polska),
21. Prof. dr hab. Mariusz Piskula, członek korespondent PAN (Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN), – od 1 stycznia 2024 roku,
22. Dr Jerzy Plewa (Team Europe) – od 6 grudnia 2023 roku,
23. Prof. dr hab. Walenty Poczta (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu),
24. Dr hab. Arkadiusz Ptak, prof. IRWiR PAN (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),

25. Dr Anna Rosa, Zastępca Dyrektora ds. Ekonomicznych (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
26. Prof. dr hab. Andrzej Rosner (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
27. Prof. dr hab. Henryk Runowski (Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego),
28. Dr hab. Oksana Sakal, prof. IRWiR PAN (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN) – od 11 października 2023 roku,
29. Dr hab. Roman Sobiecki, prof. SGH (Szkola Główna Handlowa w Warszawie),
30. Dr hab. Monika Stanny, prof. IRWiR PAN, Dyrektora IRWiR PAN (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
31. Dr hab. Barbara Wieliczko, prof. IRWiR PAN (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
32. Prof. dr hab. Jerzy Wilkin, (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN) – do 10 stycznia 2023 roku,
33. Dr hab. Katarzyna Zawalińska, prof. IRWiR PAN (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN),
34. Dr Dominika Zwęglińska-Gałecka, reprezentantka młodych pracowników naukowych (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN).

Dzięki aktywności członków Rady, Instytut zyskuje szansę upowszechniania prowadzonych badań w całym kraju. Członkowie Rady zasiadają w licznych radach naukowych innych instytucji naukowych i badawczych, radach programowych czy komitetach redakcyjnych czasopism, a także radach instytucji pozarządowych.

W 2023 roku, rozpoczęła się nowa kadencja Rady Naukowej IRWiR PAN na lata 2023-2026. Przewodniczącym Rady Naukowej został ponownie prof. dr hab. Henryk Runowski, jego zastępcą – dr hab. Katarzyna Zawalińska, a sekretarzem – dr hab. Sławomir Kalinowski. W 2023 roku, przeprowadzono także wybory uzupełniające do rady naukowej – wybrano dr. Jerzego Plewę. Na skutek zmian kadrowych w IRWiR PAN, w Radę Naukową opuściła dr hab. Iryna Gontareva, a w związku z rozpoczęciem pracy w Instytucie do rady naukowej dołączyły prof. dr hab. Olena Borodina, dr hab. Anna Klepacka i dr hab. Oksana Sakal. W 2023 roku, zmarli członkowie rady naukowej – prof. dr hab. Jerzy Wilkin i prof. dr hab. Andrzej Hopfer. Po śmierci obu członków, informację o tym, że w radzie naukowej nie zasiada żaden członek PAN przekazano do Wydziału I PAN, który następnie poinformował, że chęć udziału w pracach Rady zgłosili następujący członkowie Akademii: prof. dr hab. Piotr Węgleński (zmarł w 2023 roku) i prof. dr hab. Mariusz Piskula. Ostatni z wymienionych dołączył do grona członków i członków Rady Naukowej IRWiR PAN 1 stycznia 2024 roku.

W 2023 roku, odbyły się trzy posiedzenia Rady Naukowej IRWiR PAN (15 marca, 11 października i 6 grudnia) oraz jedno głosowanie elektroniczne (11-14 września). Rada Naukowa Instytutu podjęła 16 uchwał. W 2023 roku, na pierwszym posiedzeniu podjęto szereg uchwał związanych z działaniem rady naukowej w nowej kadencji, w tym powołano Przewodniczącą Rady (uchwała 1/2023), jego Zastępcę (2/2023), Sekretarza Rady (3/2023)

i Rzecznika Dyscyplinarnego (4/2023). Powołano także komisję ds. oceny okresowej pracowników naukowych (5/2023) oraz Pełnomocnika do reprezentowania Instytutu w umowach cywilnoprawnych zawieranych między Instytutem a Dyrektorem (6/2023).

W 2023 roku, podjęto uchwały w przewodzie doktorskim pracowniczki Instytutu – mgr Anny Martikainen, które dotyczyły zmiany składu komisji doktorskiej (uchwała 8/2023), a następnie nadania stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse oraz wyróżnienia jej rozprawy doktorskiej (odpowiednio uchwały 11/2023 i 12/2023). Członkowie Rady Naukowej IRWiR PAN powołali także komisje egzaminacyjne do przeprowadzenia egzaminów z dyscypliny podstawowej i dyscypliny dodatkowej w przewodzie doktorskim mgr Anny Us (uchwała 9/2023). Podjęto kolejne kroki w sprawie procedury doktorskiej mgr. Łukasza Komorowskiego. W tym celu podjęto uchwałę w sprawie powołania komisji do spraw weryfikacji efektów uczenia się na poziomie 8 PRK (16/2023).

Rada naukowa podjęła uchwałę w sprawie przyjęcia regulaminu procedury habilitacyjnej w IRWiR PAN (uchwała 14/2023), jako że możliwość przeprowadzania procedur habilitacyjnych w Instytucie wynika z uzyskania przez niego kategorii A w ostatniej ewaluacji jednostek naukowych.

Członkinie i członkowie Rady Naukowej IRWiR PAN uchwałą podjętą w drodze głosowania elektronicznego poparli wnioski o wystąpienie o nagrodę naukową Wydziału I (Nauk Humanistycznych i Społecznych) PAN w 2023 roku dla pracy naukowej pt. „Ciągłość i zmiana. Sto lat rozwoju polskiej wsi” przygotowanej pod redakcją prof. dr hab. Marii Halamskiej, dr hab. Moniki Stanny i prof. dr hab. Jerzego Wilkina (uchwała 10/2023).

Rada naukowa, jak każdego roku, podjęła uchwałę w sprawie przyjęcia sprawozdania z działalności naukowo-badawczej IRWiR PAN w 2022 roku (uchwała 7/2023). W drugiej połowie roku, na podstawie przedstawionych informacji finansowych podjęto uchwałę w sprawie wystąpienia z wnioskiem do Prezesa PAN o przyznanie Dyrektor IRWiR PAN nagrody rocznej za rok 2022 (uchwała 13/2023). Ponadto, członkowie Rady Naukowej jednogłośnie przyjęli uchwałę w sprawie przyjęcia planu działalności naukowo-badawczej na 2024 roku (15/2023).

II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ

W roku 2021 IRWiR PAN rozpoczął realizację nowego czteroletniego programu badawczego pt. „Społeczna i ekonomiczna żywotność polskiej wsi w warunkach europejskiej ‘zielonej’ transformacji (*Socio-economic viability of the Polish countryside in the context of European ‘green’ transformation*)” (lata 2021-2024). Głównym celem programu jest ukazanie i ocena związków między różnymi konfiguracjami lokalnych zasobów/potencjałów oraz ich cech i charakterystyk a odpornością społeczności wiejskich na negatywne oddziaływanie czynników zewnętrznych. W odróżnieniu od poprzedniego programu badawczego, aktualnie realizowany nie został podzielony na etapy, lecz wskazano w nim trzy obszary tematyczne dotyczących zasobów (potencjałów) lokalnych, uwarunkowań instytucjonalnych oraz indywidualnych i zbiorowych strategii budowania (utrzymania) żywotności polskiej wsi (wg układu OTOCZENIE – ZASOBY – DZIAŁANIA (*INSTITUTIONAL SETTING – RESOURCE – ACTIONS*)). Każdemu z obszarów tematycznych przypisany został koordynator. Wyróżniono następujące obszary tematyczne: I. Konceptualizacja i instytucjonalizacja procesu budowania odporności i żywotności polskiej wsi (koordynator: prof. dr hab. Jerzy Wilkin, do 10 stycznia 2023 roku, następnie dr hab. Paweł Chmieliński), II. Zasoby, struktury i aktorzy procesu budowania odporności i żywotności polskiej wsi (koordynator: prof. dr hab. Maria Halamska) i III. Strategie i sposoby budowania odporności i żywotności polskiej wsi (koordynator: dr hab. Sławomir Kalinowski).

W 2023 roku, w IRWiR PAN realizowano **26** projektów finansowane ze środków zewnętrznych (m.in. 5 projektów finansowanych z NCN), w tym **8** międzynarodowych (m.in. 6 projektów KE w programach Horyzont 2020 i Horyzont Europa) (więcej na ten temat w dalszej części raportu).

W roku 2023 nastąpiły kolejne zmiany kadrowe w IRWiR PAN. Wśród pracowników naukowych zespół Instytutu zasilili: dr hab. Anna Klepacka (zatrudniona jako profesor instytutu do Zakład Ekonomii Wsi), dr Justyna Kufel-Gajda (zatrudniona jako adiunkt w Zakładzie Integracji Europejskiej), mgr Kinga Chęcińska (zatrudniony jako asystent do Zakładu Socjologii Wsi), dr Iuliia Tsybulska (zmiana stanowiska ze specjalisty badawczo-technicznego na adiunkta w Zakładzie Integracji Europejskiej) w związku z awansem naukowym dr Dominika Zwęglińska-Gałecka (awans na stanowisko adiunkta w Zakładzie Socjologii Wsi). Wśród pracowników specjalistów badawczo-technicznych zatrudnieni zostali mgr Klaudia Kryńska, dr Wioletta Wrzaszcz, dr Maciej Wysocki oraz do pracowników administracyjnych, do kadr IRWiR PAN zatrudniono mgr Elizę Dąbrowską.

W ramach programu naukowego wsparcia dla naukowców z Ukrainy organizowanego i finansowanego przez PAN i/ lub w ramach porozumień między PAN a Narodową Akademią Stanów Zjednoczonych i realizowanych w oparciu o nie projektach, a także w ramach projektów dedykowanych naukowcom ukraińskim finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki (NCN), w IRWiR PAN działalność naukową łącznie podjęło i/lub kontynuowało czworo naukowców pochodzących z regionów objętych działaniami wojennymi w Ukrainie. Byli to:

1/ Dr Galyna Trypolska z Instytutu Ekonomii i Prognozowania Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, przebywająca w IRWiR PAN od 1 lipca 2022 roku do 30 czerwca 2023 roku, uzyskała środki na realizację swoich badań w Instytucie z programu wsparcia naukowców ukraińskich finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.

2/ Prof. dr hab. Olena Borodina, członek korespondent Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, z Instytutu Ekonomii i Prognozowania Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, przebywająca w IRWiR PAN od 1 września 2023 roku zatrudniona w Instytucie na okres 36 miesięcy w ramach projektu pt. ”Substantiation and measures for implementation of a human rights-based

integrated approach to rural development, food security and land policy in post-war rebuilding of Ukraine”, wyłonionego w ramach konkursu organizowanego przez Polską Akademię Nauk i Narodową Akademię Nauk Stanów Zjednoczonych.

3/ Dr hab. Oksana Sakal z Instytutu Gospodarowania Ziemią Narodowej Akademii Nauk Rolniczych Ukrainy, przebywająca w IRWiR PAN od 1 września 2023 roku zatrudniona w Instytucie na okres 36 miesięcy w ramach projektu pt. ”Substantiation and measures for implementation of a human rights-based integrated approach to rural development, food security and land policy in post-war rebuilding of Ukraine”, wyłonionego w ramach konkursu organizowanego przez Polską Akademię Nauk i Narodową Akademię Nauk Stanów Zjednoczonych.

4/ Dr hab. Tetiana Hohol z Narodowego Uniwersytetu Lotniczego w Kijowie, przebywająca w IRWiR PAN od 15 marca 2023 roku do 30 czerwca 2023 roku, była zatrudniona w Instytucie na stanowisku specjalisty ds. badawczo-technicznych.

Dnia 10 stycznia 2023 roku zmarł wieloletni pracownik IRWiR PAN prof. dr hab. Jerzy Wilkin, członek rzeczywisty PAN. W 2023 roku zakończyli pracę w IRWiR PAN: dr Konrad Burdyka, dr Piotr Fogel, dr hab. Tetiana Hohol, dr Galyna Trypolska.

W 2023 roku, Instytut łącznie zatrudniał w zakładach naukowych 38 naukowców (w tym 4 specjalistów ds. badawczo-technicznych) reprezentujących nauki społeczne, spośród których 27 reprezentowało ekonomię, 9 socjologię, 2 geografie społeczno-ekonomiczną lub gospodarkę przestrzenną. Instytut podtrzymuje tradycję zatrudniania specjalistów z wielu dyscyplin, co pozwala na interdyscyplinarne podejście do analizy procesów zachodzących na polskiej wsi.

W 2023 roku, dr Dominice Zwęglińskiej-Gałeckiej (Zakład Socjologii Wsi) przyznano tytuł doktora nauk socjologicznych, po udanej obronie rozprawy doktorskiej w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2022 roku. Rozprawa doktorska uzyskała wyróżnienie.

W tym samym roku, dr Anna Martikainen obroniła rozprawę doktorską i uzyskała stopień doktora w dyscyplinie ekonomia i finanse. Procedura doktorska odbyła się w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. Rozprawa doktorska uzyskała wyróżnienie.

W 2023 roku, pracownicy naukowcy IRWiR PAN opublikowali łącznie 80 prac, w tym:

- 27 monografii naukowych lub rozdziałów wydanych przez wydawnictwa zamieszczone w wykazie wydawnictw,
- 3 monografie naukowe lub rozdziały wydane przez wydawnictwa niezamieszczone w wykazie wydawnictw,
- 45 artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych i materiałach z konferencji zamieszczonych w wykazie czasopism,
- 4 artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych niezamieszczonych w wykazie czasopism,
- 1 tzw. pozostałych publikacji naukowych.

Wykaz publikacji pracowników naukowych Instytutu zamieszczono w Aneksie nr 1.

IRWiR PAN kontynuował **działalność wydawniczą publikując kwartalnik „Wiś i Rolnictwo” („WiR”)**, który w 2019 roku otrzymał 5 punktów i nie znalazł się w wykazie czasopism naukowych ogłoszonym przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Następnie po aktualizacji tego wykazu przez Ministra Edukacji i Nauki, w lutym 2021 roku, został umieszczony w wykazie i uzyskał 20 punktów. W kolejnej aktualizacji wykazu, przeprowadzonej w grudniu 2021 roku, uzyskał 40 punktów. W 2023 roku, nastąpiły kolejne

zmiany w wykazie MEiN, po których kwartalnikowi przyznano 70 pkt. Kwartalnikowi „WiR” przypisano następujące dyscypliny: ekonomia i finanse; geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna; nauki o zarządzaniu i jakości; nauki socjologiczne.

Kwartalnik „WiR” jest udostępniany w następujących bazach: European Reference Index for the Humanities (ERIH+), EBSCO Discovery Service (EDS), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), a także w AgEconSearch, AGRO, Arianta, BazEkon, CAB Abstracts, Central & Eastern European Academic Source (CEEAS), CEJSH, CEON Biblioteka Nauki, Current Geographical Publications (CGP), Dimensions, ECONBIZ i ECONIS, Polska Bibliografia Naukowa (PBN).

Dostęp do treści artykułów kwartalnika „WiR” w systemie Open Access możliwy jest poprzez stronę internetową czasopisma. Zespół redakcyjny kwartalnika wykorzystuje platformę OJS umożliwiającą między innymi składanie manuskryptów online przez autorów. W 2021 roku zespół redakcyjny opracował średniookresową „Strategię Rozwoju Kwartalnika <<Wiś i Rolnictwo>> do 2025 roku”. W 2022 roku, redakcja kwartalnika „Wiś i Rolnictwo” uzyskała dofinansowanie z MEiN w ramach programu Wsparcia Czasopism Naukowych.

W 2023 roku, wydano cztery numery kwartalnika „Wiś i Rolnictwo”, spośród których dwa były numerami tematycznymi. Numer 1/2023 „WiR”, pod redakcją dr hab. Moniki Stanny i dr Michała Dudka, poświęcony był kwestiom sprawiedliwości (kontynuacja tematyki z numeru 4/2022). Drugi z numerów tematycznych (3/2023, który jednocześnie był numerem 200 w historii „WiR”); pod redakcją dr hab. Adama Czarneckiego (IRWiR PAN, Redaktora Naczelnego „WiR” i Posła na Sejm RP Ryszarda Wilczyńskiego, był numerem specjalnym poświęconym zagadnieniu odnowy wsi. We wszystkich numerach kwartalnika z 2023 roku opublikowanych zostało 26 artykułów naukowych, a ponadto 1 recenzji monografii naukowych, 3 sprawozdania z konferencji i konkursu pamiętnikarskiego, 2 pamiętniki oraz 2 wspomnienia i 1 bibliografię. Wśród 26 artykułów naukowych 1 tekst opublikowano w języku angielskim.

KONFERENCJE ZORGANIZOWANE LUB WSPÓLORGANIZOWANE PRZEZ INSTYTUT ORAZ UDZIAŁ PRACOWNIKÓW IRWiR PAN W KONFERENCJACH

W 2023 roku, ogółem pracownicy naukowcy Instytutu wygłosili 109 referaty na konferencjach i seminariach naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, a także 13 wykładów na zaproszenie uczelni wyższych i innych instytucji. Wykaz wygłoszonych referatów i wykładów zamieszczono w Aneksie nr 2.

W 2023 roku, IRWiR PAN był organizatorem i współorganizatorem czterech konferencji naukowych i jednego webinarium; spośród których dwa były wydarzeniami o zasięgu międzynarodowym (zob. Tabela 1). Dwoma najważniejszymi wydarzeniami o charakterze konferencyjnym w 2023 roku w IRWiR PAN były konferencja prezentująca raport „Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV” (współorganizowana przez Fundację Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej), która odbyła się w Warszawie, dnia 9 maja 2023 roku, a także konferencja pt. „Polska wieś 2044. Wizja rozwoju”, która również odbyła się w Warszawie, dnia 6 czerwca 2023 roku.

Tabela 1. Konferencje i podobne wydarzenia zorganizowane lub współorganizowane przez Instytut w 2023 roku

Nazwa konferencji miejsce, data	Organizator, współorganizatorzy	Rodzaj konferencji
--	--	-------------------------------

Webinarium "Supporting Entrepreneurship to Foster Job Creation in Rural Areas", Warszawa i online, 8.03.2023 roku	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej	Międzynarodowa
IV International scientific and practical conference "Formation of Sustainable Land Use: Problems and Prospects", Kijów i online, 16.11.2023 roku	Land Management Institute of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine w Kijowie, State Institution "Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine" w Kijowie, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Międzynarodowa
Konferencja prezentująca wyniki IV etapu badań „Monitoring rozwoju obszarów wiejskich”, Warszawa, 9.05.2023 roku https://www.youtube.com/watch?v=LM6hvDM6QhA&t=14307s	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej	krajowa
Konferencja „Polska wieś 2044. Wizja rozwoju”, Warszawa, 6.06.2023 roku https://www.youtube.com/watch?v=0eWNbdpQ1VI	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	krajowa
Konferencja Agro Woman - „Dobrostan psychiczny rolniczek i rolników - perspektywa producentów rolnych, nauki i biznesu”, Warszawa, 12.12.2023 roku https://www.youtube.com/watch?v=LtBacc7LrLs	Polskie Stowarzyszenie Rolnictwa Zrównoważonego i Żywności, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Krajowa

SEMINARIA ORGANIZOWANE PRZEZ IRWiR PAN

Od ponad 50 lat, tradycyjnie w pierwszy poniedziałek miesiąca, Instytut organizuje seminaria tzw. ogólnoinstytutowe. Spotykają się na nich pracownicy naukowcy z całego kraju, którzy zajmują się problemami rozwoju wsi i rolnictwa. Często uczestniczą w nich również pracownicy ministerstw, agencji, organizacji międzynarodowych i pozarządowych. Celem tych seminariów jest integracja rozproszonego środowiska naukowego i praktyków, zajmującego się problematyką wiejską i dyskusja nad prowadzonymi w Instytucie i poza nim badaniami. Referentami, oprócz pracowników naukowych Instytutu, są zapraszane uznane w Polsce autorytety naukowe a także osoby z praktyki gospodarczej. Są to jedyne seminaria w kraju, które umożliwiają omówienie, w sposób multidyscyplinarne, poszczególnych zagadnień szeroko pojętych przemian rozwoju obszarów wiejskich w kraju i za granicą przedstawianych przez referentów. Wykaz seminariów ogólnoinstytutowych zorganizowanych w 2023 roku przedstawiono w tabeli 2. Seminaria są nagrywane dzięki współpracy IRWiR PAN z Fundacją Wspomagania Wsi i udostępnianie w Internecie na kanale WitrynaWiejska.pl oraz Wszechnica.pl.

Spośród zorganizowanych w 2023 roku ośmiu seminariów ogólnoinstytutowych co najmniej jedno wydarzenie zasługuje na szczególną uwagę, tj. zorganizowane 6 listopada 2023 roku seminarium pt. „Odnowa wsi w Polsce: Doświadczenia i perspektywy”. Przedstawiono na nim trzy referaty: „Odnowa wsi jako proces społeczny: Komentarz socjologa wsi” (dr hab. Hanna Podedworna), „Miejsce odnowy wsi w systemie polityk rozwojowych i programów wsparcia obszarów wiejskich w Polsce” (mgr Łukasz Sykała) i „Idee i praktyka odnowy wsi oraz przyszłość tego podejścia w Polsce: Perspektywa Opolskiego Programu Odnowy Wsi” (Ryszard Wilczyński, Poseł na Sejm RP). W wydarzeniu uczestniczyli nie tylko naukowcy podejmujący w swoich badaniach kwestie dotyczące rozwoju lokalnego, w tym metody/koncepcji odnowy wsi, a liczni praktycy – przedstawiciele samorządu terytorialnego oraz

organizacji pozarządowych zaangażowani w realizację projektów w ramach programu odnowy wsi w Polsce. Warto zaznaczyć, że w związku z tematem seminarium jeden z opublikowanych numerów specjalnych kwartalnika „Wieś i Rolnictwo” (3/2023) poświęcono zagadnieniu odnowy wsi.

Tabela 2. Seminarium IRWiR PAN zorganizowane w 2023 roku

Data	Referent (ci)	Tytuł
9 stycznia 2023 roku	Dr hab. Kazimiera Król (Akademia Nauk Stosowanych w Koninie)	„Ludzie ulicy jako problem społeczny” https://www.youtube.com/watch?v=n64XQYFG-Lg&ab_channel=Wszecznicafww
6 lutego 2022 roku	Dr hab. Jerzy Kozyra (Instytut Upraw Nawożenia Gleboznawstwa – PIB)	„Rolnictwo węglowe, czyli rolnictwo na miarę wyzwań XXI wieku” https://www.youtube.com/watch?v=OqzglYQBMl8&ab_channel=Wszecznicafww
6 marca 2023 roku	Prof. dr hab. Anna Matuszczak (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu)	„Ewolucja kwestii agrarnej: Co z jej uniwersalizmem i polem recepcji?” https://www.youtube.com/watch?v=OohKU3tYUHQ&ab_channel=Wszecznicafww
3 kwietnia 2023 roku	Dr Dominika Zwęglińska-Gałecka (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN)	„Gentryfikacja wsi w Polsce: Znaczenie i skutki procesu” https://www.youtube.com/watch?v=KMi7wIphoSc&ab_channel=Wszecznicafww
8 maja 2023 roku	Michał Glaser (Prezes Zarządu Obszaru Metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot), Jakub Mazur (Wiceprezydent m. Wrocławia)	„Obszary wiejskie w układzie metropolitalnym: Wyzwania i synergia” https://www.youtube.com/watch?v=KMi7wIphoSc&ab_channel=Wszecznicafww
9 października 2023 roku	Prof. dr hab. Maria Halamska, dr Ruta Śpiewak (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN)	„Wiejskie i małomiasteczkowe społeczności wobec ukraińskich uchodźców wojennych” https://www.youtube.com/watch?v=ojvdtLKM1YA&ab_channel=Wszecznicafww
6 listopada 2023 roku	Dr hab. Hanna Podedworna (Akademia Białka im. Jana Pawła II), mgr Łukasz Sykała (Instytut Rozwoju Miast i Regionów), Ryszard Wilczyński (Poseł na Sejm RP)	„Odnowa wsi w Polsce: Doświadczenia i perspektywy” https://www.youtube.com/watch?v=cgvj_Vugbrg&ab_channel=Wszecznicafww
4 grudnia 2023 roku	Dr hab. Grzegorz Forys (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), prof. dr hab. Krzysztof Gorlach (Uniwersytet Jagielloński)	„Rozwój jako ruch społeczny” https://www.youtube.com/watch?v=al7RLR8IO4Y

Ponadto, w 2023 roku zorganizowano 16 seminariów zakładowych, w tym przede wszystkim cykl seminariów Zakładu Socjologii Wsi pn. „Społeczne aspekty rolnictwa” (łącznie sześć seminariów w trybie hybrydowym), trzy seminarium Zakładu Modelowania Ekonomicznego i trzy seminarium Zakładu Socjologii Wsi. Ponadto, współorganizowano XXVI Warsztaty Ekonomistów Rolnych w Krasnobrodzie. Wykaz seminariów zakładowych, międzyzakładowych i warsztatów organizowanych w IRWiR PAN przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Seminarium zakładowe IRWiR PAN zorganizowane w 2023 roku

Organizator	Data	Referent (ci)	Tytuł
Zakład Modelowania Ekonomicznego	23 stycznia 2023 roku	Dr Galyna Trypolska (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN)	Polityki stymulowania zasobów biomasy rolniczej na cele energetyczne w Polsce i na Ukrainie. Wpływ na zatrudnienie na obszarach wiejskich
	29 marca 2023 roku	Dr hab. Lech Gruszecki (Katolicki)	Relacje pomiędzy religijnością, wzrostem gospodarczym i stanem środowiska naturalnego

		Uniwersytet Lubelski)		
	27 listopada 2023 roku	Dr Andrzej Pisulewski (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)	Prezentacja wyników badania prowadzonego w czasie stażu naukowego w IRWiR PAN	
Zakład Socjologii Wsi	30 stycznia 2023 roku	Dr Aleksandra Bilewicz (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN)	W stronę repezentacji? Nowi rolnicy w społecznościach wiejskich	
	25 kwietnia 2023 roku	Dr Elwira Wilczyńska (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN)	Kobiety wiejskie wobec kryzysu w świetle pamiętników – problemy metodologiczne, poszukiwanie ramy teoretycznej	
	22 listopada 2023 roku	Dr Tomasz Marcysiak (Uniwersytet WSB Merito Bydgoszcz)	Prezentacja wyników badania prowadzonego w czasie stażu naukowego w IRWiR PAN dot. funkcjonowaniem gospodarstw edukacyjnych w Polsce	
Cykl seminariów „Społeczne aspekty rolnictwa”**	Zakład Socjologii Wsi	25 stycznia 2023 roku	Dr Mirosław Biczkowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)	Neokolonializm polskiej wsi: efekty wdrażania działań WPR a zjawisko rolników walizkowych
		26 kwietnia 2023 roku	Dr Torsten Lorenz (Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski)	Agraryzm w Europie środkowo-wschodniej w badaniach historycznych ostatnich dwóch dekad - główne tematy i perspektywy na przyszłość
		31 maja 2023 roku	Dr Heiner Grunert z (University of Basel)	Przyszłość na wsi. Plany, nadzieje i obawy związane z obszarami wiejskimi w Polsce i Jugosławii – 1910-1940
		28 czerwca 2023 roku	Dr Michał Dudek, dr Aleksandra Pawłowska	Czy sukcesja może poprawić sytuację ekonomiczną rodzinnych gospodarstw rolnych w krótkim okresie? Wyniki badań panelowych na przykładzie Polski
		25 października 2023 roku	Prof. Michael Bell (University of Wisconsin)	The <<Backward>> Peoples? Imperialism, Urbanisation, and the Rural Sociology of Race
		29 listopada 2023 roku	Prof. Tomasz Wiślicz (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN)	Seksualność chłopska jako problem badawczy
XXVI Warsztaty Ekonomistów Rolnych, Krasnobród**	18-21 czerwca 2023 roku	Uczestnicy z ramienia IRWiR PAN: dr hab. Adam Czarnecki, dr hab. Piotr Gradziuk, dr Vitaliy Krupin, dr hab. Katarzyna Zawalińska, mgr Adrianna Wojciechowska		

* - współorganizacja z Akademią Leona Koźmińskiego w Warszawie

** - współorganizacja ze Szkołą Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Akademią Białą Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej i Stowarzyszeniem Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu

NAGRODY UZYSKANE PRZEZ PRACOWNIKÓW IRWiR PAN

W 2023 roku, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN otrzymał „Złoty Laur Małych Ojczyzn”, przyznany przez Związek Gmin Wiejskich RP, za wybitny wkład w rozwój obszarów wiejskich, a szczególne wsparcie samorządności terytorialnej i monitorowanie rozwoju obszarów wiejskich do poziomu każdej gminy wiejskiej i miejsko-wiejskiej w Polsce.

Nagrodę roczną za 2022 rok otrzymała od Prezesa PAN Dyrektor IRWiR PAN – dr hab. Monika Stanny. Nagroda ta została przyznana na podstawie wniosku przedłożonego przez Przewodniczącą Rady Naukowej IRWiR PAN po akceptacji Rady Naukowej IRWiR PAN.

Nagrodę indywidualną Dyrektora IRWiR PAN w 2023 roku, przyznaną za dorobek naukowy i organizacyjny w roku akademickim 2022/2023, otrzymał dr Vitaliy Krupin.

W tym samym roku, nagrodę finansową Dyrektora IRWiR PAN za aktywność publikacyjną w roku sprawozdawczym 2022 otrzymało piętnaścioro pracowników Instytutu:

- Prof. Andrzej Rosner,
- Dr hab. Paweł Chmieliński, prof. IRWiR PAN,
- Dr hab. Piotr Gradziuk, prof. IRWiR PAN,
- Dr hab. Sławomir Kalinowski, prof. IRWiR PAN,
- Dr hab. Barbara Wieliczko, prof. IRWiR PAN,
- Dr hab. Katarzyna Zawalińska, prof. IRWiR PAN,
- Dr Michał Dudek,
- Dr Jakub Jasiński,
- Dr Vitaliy Krupin,
- Dr Aleksandra Pawłowska,
- Dr Anna Rosa,
- Dr Ruta Śpiewak,
- Dr Elwira Wilczyńska,
- Mgr Łukasz Komorowski,
- Mgr Agata Mróz.

Dwie pracowniczki IRWiR PAN otrzymały nagrody indywidualne Dyrektora Instytutu za awanse naukowe, tj. dr hab. Sylwia Michalska i dr Dominika Zwęglińska-Gałecka.

Ponadto, ośmioro pracowników Instytutu otrzymało nagrodę Dyrektora IRWiR PAN za realizację projektów międzynarodowych (LIFT i FARMWELL) w ramach programu KE Horyzont 2020 w 2022 roku. Nagrodę przyznano w lutym 2023 roku następującym osobom:

- Dr hab. Adam Czarnecki, prof. IRWiR PAN,
- Dr hab. Piotr Gradziuk, prof. IRWiR PAN,
- Dr hab. Katarzyna Zawalińska, prof. IRWiR PAN,
- Dr Michał Dudek,
- Dr Vitaliy Krupin,
- Dr Elwira Wilczyńska,
- Mgr Łukasz Komorowski,
- Mgr Adrianna Wojciechowska.
-

Na koniec roku dyrekcja Instytutu przyznała pracownikom naukowym i administracyjnym nagrody za działalność organizacyjną na rzecz IRWiR PAN, rozdysponowując 225 tys. złotych.

Łączna kwota wydatkowana na nagrody w 2023 roku z budżetu IRWiR PAN wyniosła: 644720,88 zł.

Należy również wspomnieć o wyróżnieniach za referaty, które na XXIX Kongresie Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERiA) pt. „Wyzwania dla rozwoju agrobiznesu i obszarów wiejskich”, zorganizowanym w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, w dniach 5-7 września 2023 roku otrzymali: Mgr Łukasz Komorowski (referat pt. „Rozwiązania *smart villages* w świetle wyzwań klimatycznych”) oraz dr Michał Dudek i dr Anna Rosa (referat pt. „Rolnictwo regeneracyjne i biologizacja – koncepcja, postrzeganie i realizacja praktyk w krajach Europy Środkowo-Wschodniej”).

WSPÓŁPRACA IRWiR PAN W KRAJOWEJ I MIĘDZYNARODOWEJ PRZESTRZENI BADAWCZEJ

W 2023 roku IRWiR PAN był członkiem 3 międzynarodowych sieci badawczych (tabela 4).

Tabela 4. Przynależność IRWiR PAN do sieci naukowych

Nazwa	Data wstąpienia	Specjalność naukowa	Jednostki naukowe tworzące sieć
European Rural Development Network (ERDN)	2002	Rozwój obszarów wiejskich	Institute of Agricultural and Food Economics, National Research Institute – IERiGŻ PIB, Warszawa, Polska (koordynator sieci); Institute of Rural and Agricultural Development, Polish Academy of Sciences (IRWiR PAN), Warszawa, Polska; Institute of Technology and Life Science (ITP), Falenty, Polska; Institute of Soil Science and Plant Cultivation (IUNG PIB), Puławy, Polska; Institute of Geography and Spatial Organization, Polish Academy of Sciences (IGiPZ PAN), Warszawa, Polska; System Research Institute, Polish Academy of Sciences (IBS PAN), Warszawa, Polska; Federal Institute of Agricultural Economics, Wiedeń, Austria; International Institute for Applied System Analysis, Laxenburg, Austria; Lithuanian Institute of Agrarian Economics, Wilno, Litwa; Institute of Landscape Ecology of the Academy of Sciences - Czeskie Budziejowice, Czechy; Institute of Agricultural Economics, Bukareszt, Rumunia; Institute of Geography, Slovak Academy of Sciences, Bratysława, Słowacja; Research Institute of Agricultural Economics, Budapeszt, Węgry; University of Debrecen, Debreczyn, Węgry; Institute of Agricultural Economics, Belgrad, Serbia; Poznań University of Life Sciences, Poznań, Polska; Institute for Economics and Forecasting – Kijów, Ukraina
European Network of Agricultural and Rural Policy Research Institutes (ENARPRI)	2003	Ekonomika rolnictwa i rozwój obszarów wiejskich	Centre of European Policy Studies (CEPS), Bruksela, Belgia; Universidad Politecnica de Madrid (UPM-ETSIA) – Escuela Tecnica Superior de Ingenieros Agronomos, Madryt, Hiszpania; Federal Agricultural Research Centre, Institute of Market Analysis and Agricultural Trade Policy (FAL), Brunzwik, Niemcy; Institute for European Environmental Policies (IEEP), Londyn, Wielka Brytania; Istituto Nazionale di Economia Agraria (INEA), Rzym, Włochy; Institut de la Recherche Agronomique (INRA), Rennes, Francja; Landbouweconomisch Institute, Agricultural Research Institute (LEI), Haga, Niderlandy; Agrifood Research Finland (MTT), Helsinki, Finlandia; Danish Research Institute of Food Economics (FOI), Frederiksberg, Dania; Department of Economics, University of Patras (UPATRAS), Patras, Grecja; Department for Structural and Economic Development of Agriculture and Rural Areas, Research Institute of Agricultural

			Economics (VUZE), Praga, Czechy; Institute of Rural and Agricultural Development, Polish Academy of Sciences (IRWiR PAN), Warszawa, Polska
Alliance of Poverty Reduction and Development (APRAD)	2020	Bieda, ubóstwo, rozwój zrównoważony, "Belt and Road Initiative" region	Institute of Geographic Sciences and Natural Resources Research, Chinese Academy of Sciences (IGSNRR CAS), Pekin, Chiny (koordynator sieci); The University of Auckland, Auckland, Nowa Zelandia; Research Centre for Astronomy and Earth Sciences Geographical Institute, Hungarian Academy of Sciences (CSFK MTA), Budapeszt, Węgry; Asian Institute of Technology (AIT), Bangkok, Tajlandia; National Higher Education, Science, Research and Innovation Policy Council, Bangkok, Tajlandia; Gauhati University, Guwahati, Indie; Sindh Agriculture University, Tando Jam, Pakistan; City University of Hong Kong (CityU), Hong Kong; National University of Laos (NUOL), Vientiane, Laos; Chinese Academy of Sciences (CAS), Kunming Branch, Kunming, Chiny; Puer, Lincang i Yanchi counties, Chiny; Institute of Rural and Agricultural Development, Polish Academy of Sciences (IRWiR PAN), Warszawa, Polska

W 2023 roku, IRWiR PAN wraz z partnerami krajowymi i zagranicznymi kontynuował realizację projektów badawczych i praktycznych w ramach konsorcjów, m.in.: projekt w ramach Programu KE Horyzont 2020, projekty w ramach programu KE Horyzont Europa, projekt w ramach Programu ERASMUS+, a także projekt KE w ramach Europejskiego programu na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych ("EaSI") 2014-2020 pt. „Dać to, czego naprawdę potrzeba” (*To give what is really needed*). Łącznie, w 2023 roku, IRWiR PAN należał do **10** konsorcjów naukowych (tabela 5).

Tabela 5. Przynależność IRWiR PAN do konsorcjów naukowych

Nazwa	Data	Specjalność naukowa	Jednostki naukowe tworzące konsorcjum
Konsorcjum realizujące projekt Zwrot jakościowy? O roli i znaczeniu nowych postaw konsumentów i producentów. Na przykładzie alternatywnych sieci żywnościowych	Od 2018	Socjologia/ Ekonomia	Uniwersytet Mikołaja Kopernika Wydział Humanistyczny; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk

Konsorcjum realizujące projekt FARMWELL w ramach Horyzont 2020	Od 2020	Rolnictwo, innowacje społeczne, wyzwania społeczne, zdrowie psychiczne	E40 Group Europai Gazdasagi Egyesules, Węgry; Eigen Vermogen Van Het Instituut voor Landbouw- En Visserijonderzoek, Belgia; Boerenbondvereniging voor Innovatieve Projecten Vzw, Belgia; Kvlv, Belgia; Università di Pisa, Włochy; Confederazione Nazionale Coldiretti, Włochy; Aristotelio Panepistimio Thessalonikis, Grecja; Agrotikos Synetairismos Stebia Ellas, Grecja; Nemzeti Agrarkutatási és Innovációs Központ, Węgry; Magyar Szociális Farm Szövetség, Węgry; Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie, Polska; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Polska; Highclere Consulting Srl, Rumunia; Asociația Tinutul Barsei, Rumunia; Stichting Nieuwe Helden, Niderlandy; University of Gloucestershire, Wielka Brytania
Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych (RCIN)	Od 2020	Multidyscyplinarne - udostępnianie zdigitalizowanych materiałów archiwalnych, publikacji naukowych, dokumentacji badań oraz piśmienniczo go dziedzictwa kulturowego	Instytut Archeologii i Etnologii PAN; Instytut Badań Literackich PAN; Instytut Badań Systemowych PAN; Instytut Badawczy Leśnictwa; Instytut Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego PAN; Instytut Biologii Ssaków PAN; Instytut Botaniki im. Władysława Szafera PAN; Instytut Chemii Bioorganicznej PAN; Instytut Chemii Fizycznej PAN; Instytut Chemii Organicznej PAN; Instytut Dendrologii PAN; Instytut Filozofii i Socjologii PAN; Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN; Instytut Historii PAN; Instytut Języka Polskiego PAN; Instytut Matematyczny PAN; Instytut Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN; Instytut Ochrony Przyrody PAN; Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN; Instytut Sławistyki PAN; Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN; Instytut Technologii Materiałów Elektronicznych; Muzeum i Instytut Zoologii PAN
Konsorcjum realizujące projekt dot. innowacyjnego modelu profesjonalnej opieki domowej nad osobami zależnymi, nieuleczalnie i przewlekle chorymi oraz wsparcia ich opiekunów na terenach wiejskich	Od 2020	Zdrowie, dobrostan, usługi medyczne i społeczne	Fundacja Hospicjum Proroka Eliasza w Michałowie; Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (ROPS) w Białymstoku; Ośrodek Wspierania Organizacji Pozarządowych (OWOP) w Białymstoku; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk
Konsorcjum realizujące projekt SWIFT - Supporting Women – Led Innovations in Farming Territories w ramach Horyzont Europa	Od 2022	Kobiety wiejskie, innowacje, rolnictwo	Agencia Estatal Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC) (Hiszpania); Universitaet fuer Bodenkultur Wien (Austria); Wageningen University (Niderlandy); Réseau International Urgenci (Francja); European Coordination Via Campesina (Belgia); Oxfam Solidarité - Oxfam Solidariteit (Belgia); Fundació Universitària Balmaes (Hiszpania); Centro de Estudos Sociais Universidade de Coimbra (Portugalia); Friends of the Earth; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk

<p>Konsorcjum realizujące projekt FOODPathS - Co-creating the prototype Safe and Sustainable FOOD Systems PARtnersHip w ramach Horyzont Europa</p>	<p>Od 2022</p>	<p>Systemy żywnościowe, rolnictwo, rozwój zrównoważony</p>	<p>INRAE (Francja); Aarhus University - Danish Centre For Food And Agriculture (Dania); Food Drink Europe (międzynarodowe); Copa-Cogeca (międzynarodowe); European Food Information Council (EUFIC) (międzynarodowe); ICLEI - Local Governments for Sustainability (Niemcy); Food and Agriculture Organization (FAO) (międzynarodowe); Forschungszentrum Jülich (FZ-Juelich) (Niemcy); European Federating of Food Science and Technology (EFFoST) (międzynarodowe); INRAE Transfert (Francja); Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk</p>
<p>Konsorcjum realizujące projekt SoilValues - Enhancing Soil health through Values-based business models w ramach Horyzont Europa</p>	<p>Od 2022</p>	<p>Gleby, modele biznesowe, rolnictwo</p>	<p>Katholieke Universiteit Leuven (Belgia); Eigen Vermogen van het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (Belgia); Stichting Wageningen Research (Niderlandy); Wageningen University (Niderlandy); European Landowners Organisation (międzynarodowe); Consultoria Agroindustrial (Hiszpania); Aarhus Universitet (Dania); KOIS Invest (Belgia); MR F&A Consult (Belgia); Thuenen Institut (Niemcy); Udruzenje Eko-Inovacija na Balkanu (Serbia); Institute Navarro de Tecnologias e Infraestructuras Agroalimentarias (Hiszpania); Lietuvos Misko ir Zemes Savininku Asociacija (Litwa); Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk</p>
<p>Konsorcjum realizujące projekt BioMonitor4CAP – Advanced biodiversity monitoring for results-based and effective agricultural policy and transformation w ramach Horyzont Europa</p>	<p>Od 2022</p>	<p>Bioróżnorodność, rolnictwo, polityki</p>	<p>Deutsche Landwirtschafts-Gesellschaft e.V. (Niemcy); FOOD4SUSTAINABILITY - Associação para a inovação no alimento sustentável (Portugalia); Nature Metrics LTD (Wielka Brytania); Fachhochschule Kärnten - gemeinnützige Privatstiftung (Austria); Farm Europe AISBL (międzynarodowe); Helsingin Yliopisto (Finlandia); Space4Good B.V. (Niderlandy); Leibniz-Institut Fur Agrartechnik Und Bioökonomie Ev (Niemcy); Stiftung Universität Hildesheim (Niemcy); Institut po Bioraznoobrazie i Ekosistemni Izsledvaniya Balgarska Akademiya na Naukite (Bułgaria); Luonnonvarakeskus (Finlandia); Ceska Spolecnost Ornitologicka (Czechy); British Trust for Ornithology (Wielka Brytania); UK Centre for Ecology and Hydrology (Wielka Brytania); Industrieverband Agrar e.V.; Fraunhofer Gesellschaft Zur Forderung Der Angewandten Forschung EV (Niemcy); Zoologisches Forschungsmuseum Alexander Koenig (Niemcy); Landesamt für Umwelt Brandenburg (Niemcy); Universidad Científica Del Sur Sac (Peru); Bayer Aktiengesellschaft DE Partner (Niemcy); Bulgarian Society for the Protection of Birds (Bułgaria); Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk</p>
<p>Konsorcjum realizujące projekt dot. rolnictwo węglowe w erze zmian klimatu – realizacja w konsorcjum w ramach Programu ERAMUS+</p>	<p>Od 2023</p>	<p>Rolnictwo, zmiany klimatyczne, adaptacja</p>	<p>SC Agrinatura S.R.L (Rumunia), Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București (Rumunia), Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk (Polska)</p>

FoSSNet - Pan-European Food Systems Science Network	Od 2023	Systemy żywnościowe, rozwój trwały i zrównoważony, sprawiedliwość, zdrowie	Roskilde University (Dania), Stichting Wageningen Research (Niderlandy), The Chancellor, Masters and Scholars of the University of Pisa (Włochy), Stichting Vu Lunds Universitet Se (Szwecja), Nodibinajums Baltic Studies Centre (Łotwa), Universitat De Barcelona (Hiszpania), Dil Deutsches Institut Für Lebensmitteltechnik (Niemcy), European Food Information Council (Belgia), Eit Food (międzynarodowy), Bundesanstalt Für Landwirtschaft und Ernährung (Niemcy), Institut National de Recherche pour L'Agriculture (INRAe) (Francja), Universidade Catolica Portuguesa (Portugalia), Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk (Polska)
---	---------	--	--

W 2023 roku, IRWiR PAN był także członkiem Klastra Innowacji w Agrobiznesie, a także przynależał do Krajowej Sieci Rozwoju Obszarów Wiejskich, Partnerstwa „SMART – Pleszew” i Polskiego Centrum Smart Village (tabela 6).

Tabela 6. Udział IRWiR PAN w pracach innych form zrzeszeń powołanych dla potrzeb wspólnych przedsięwzięć naukowych lub prac rozwojowych

Nazwa	Data	Jednostki
Klaster Innowacji w Agrobiznesie	Od 2016	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN; Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Państwowy Instytut Badawczy; Krajowa Izba Gospodarcza Przemysłu Spożywczego i Opakowań; Izba Zbożowo Paszowa; P.P.H „EWA-BIS” sp. z o.o.; Biuro Promocji Jakości; FreshMazovia.com; "Sawex Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością" Foods S.K.; BOC Information Technologies Consulting; Logopak East sp. z o.o.; Perino Sp. z o.o.; The Training Concept; Agrovative; Marsz Consult; Ekorynki.pl; Strama, Fruit Project LLC; S-Greenleaf; Grupa Owoce Natury; Global Quality; Eskimos; Emipak; Quality Consulting Magdalena Olesińska; Agro Advice Jakub Wilk; J.S. Hamilton Poland; Alfa Quality Consulting Małgorzata Godlewska; Ergo Solutions Zbigniew Oczadły; Gospodarstwo Sadownicze Mateusz Woźniak; Soska Konsulting Andrzej Soska; Varsovia Capital; darmowaenergia.eu; Pomona Company LTD; Intertek; Stowarzyszenie Rzeźników i Wędliniarzy RP; Agrohurt; Active Text; FreshMazovia Consulting; Auto-Kurs Transport Szkolenie; UO-Technologia; DUO Broker Kancelaria Brokerska; Gospodarstwo Rolne Anna i Dariusz Stefańscy; Indigo Nuts
Krajowa Sieć Rozwoju Obszarów Wiejskich	Od 2016	Podpisanie umów na realizację kolejnych operacji w ramach Planu Działania Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020
Polskie Centrum Smart Village	Od 2019	Projekt stworzony we współpracy Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk z „Tygodnikiem Poradnikiem Rolniczym”. Naszym celem jest poszukiwanie, wspólnie z mieszkańcami, inteligentnych rozwiązań wspierających wszechstronny rozwój obszarów wiejskich i promocja inicjatyw tworzących innowacyjną i zrównoważoną wieś (<i>smart village</i>)

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN nie prowadził w 2023 roku studiów podyplomowych ani doktoranckich. W trybie eksternistycznym realizowane były w 2023 roku trzy przewody doktorskie.

W 2023 roku, w Zakładzie Modelowania Ekonomicznego IRWiR PAN, pod opieką dr Vitaliya Krupina, odbyło swoje dwumiesięczne staże naukowe dwoje badaczy z Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu Przyrodniczego w Dublianach: prof. dr hab. Yuriy Hubeni oraz dr Nataliia Zelisko.

Podobnie, w 2023 roku, staż w Instytucie odbyła badaczka z Białorusi – dr Alena Harbiankova (wcześniej Białorusko-Rosyjski Uniwersytet, Mohylew, Białoruś), której pobyt finansowany był z programu EU4Belarus SALT (Fellowships to Belarusian Lecturers, Scientists, and PhD Students at the EU Higher Education and Research Institutions under the Programme Support to Advanced Learning and Training). Jej opiekunem naukowym był dr hab. Sławomir Kalinowski, prof. IRWiR PAN.

W 2023 roku, goszczono w IRWiR PAN siedmioro stażystów reprezentujących krajowe jednostki naukowe, byli to: dr hab. Agnieszka Brelik, prof. ZUT (Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie), dr hab. Aleksandra Łuczak, prof. UPP (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu), dr hab. Celina Nowak (Instytut Nauk Prawnych PAN), dr hab. Tomasz Siudek, prof. SGGW (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie), dr Andrzej Pisulewski (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie) i dr Tomasz Marcysiak (Uniwersytet WSB Merito Bydgoszcz). Ich opiekunami naukowymi byli odpowiednio: dr hab. Adam Czarnecki, prof. IRWiR PAN, dr hab. Sławomir Kalinowski, prof. IRWiR PAN, dr hab. Monika Stanny, prof. IRWiR PAN, dr hab. Piotr Gradziuk, prof. IRWiR PAN, dr hab. Katarzyna Zawalińska, prof. IRWiR PAN i dr hab. Sylwia Michalska, prof. IRWiR PAN.

Dodatkowo, dr hab. Paweł Chmieliński, prof. IRWiR PAN, był opiekunem naukowym stażu doktorantki Uniwersytetu w Foggii (Danieli Panio) od grudnia 2023 roku do marca 2024 roku (w trybie hybrydowym), PhD of the XXXVI cycle, temat rozprawy doktorskiej pt. “ICT Policies and Tools to Support the Ecological and Digital Transition in the National Recovery and Resilience Plan (NRRP): The Role of Local Agri-food Systems”.

UPOWSZECHNIANIE WYNIKÓW BADAŃ I DZIAŁALNOŚĆ EKSPERCKA

dr Aleksandra Bilewicz była członkinią Akademii Młodych Uczonych Polskiej Akademii Nauk, członkiem Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, a także członkinią komitetu redakcyjnego ”Frontiers in Sustainable Food Systems”;

dr hab. Marta Bład, prof. IRWiR PAN była członkinią rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, członkinią komitetu redakcyjnego czasopisma ”Rural History”, członkinią rady naukowej konferencji w Białymstoku z serii „Rozwój społeczno-gospodarczy w teoriach ekonomicznych” pt. „Czego nauczył nas kryzys?” oraz członkinią Kapituły i recenzentem IV Konkursu na najlepszą pracę magisterską dotyczącą rozwoju obszarów wiejskich z dziedziny nauk społecznych organizowanego przez IRWiR PAN;

dr hab. Paweł Chmieliński, prof. IRWiR PAN był członkiem rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, członkiem European Rural Development Network (ERDN), członkiem Komitetu Redakcyjnego AIC Economics and Management wydawanego przez Bila Tserkva State Agrarian University (Ukraina), członkiem Board of Reviewers czasopisma “Land”, członkiem Board member „Frontiers of Sustainable Food Systems”, redaktorem naczelnym serii “Rural Areas and Development” (rocznik ERDN), członkiem EAAE, członkiem Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERiA), członkiem Rady Programowej Open Eyes Economy Summit oraz członkiem Standing Committee on Agricultural Research Strategic Working Group on Food Systems (Bruksela);

dr hab. Adam Czarnecki, prof. IRWiR PAN był członkiem rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, redaktorem naczelnym kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, członkiem Zespołu ds. obszarów wiejskich przy Komitecie Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN;

dr Mirosław Drygas był członkiem rady programowej kwartalnika „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego”, zastępcą członka Grupy Roboczej ds. KSOw przy MRiRW, zastępcą członka Komitetu Monitorującego PROW 2014-2020 oraz członkiem Komitetu Monitorującego PS WPR 2023-2027, członkiem Grupy roboczej ds. Wspólnej Polityki Rolnej przy COPA-COGECA oraz członkiem Grupy roboczej ds. rozwoju obszarów wiejskich przy COPA-COGECA 2014-2020 (oddelegowanym przez Krajową Radę Izb Rolniczych – KRIR), członkiem Civil Dialog Group ds. Wspólnej Polityki Rolnej przy Komisji Europejskiej oraz członkiem Civil Dialog Group ds. rozwoju obszarów wiejskich przy Komisji Europejskiej (Członek – przedstawiciel KRIR delegowany przez COPA-COGECA);

dr Michał Dudek był sekretarzem kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, zastępcą członka Komitetu Monitorującego Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, członkiem Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERiA);

prof. dr hab. Grzegorz Gorzelak był członkiem rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, przewodniczącym rady redakcyjnej „Studia Regionalne i Lokale”, uczestnikiem w panelu ekonomistów „Rzeczypospolitej”;

dr hab. Piotr Gradziuk, prof. IRWiR PAN był członkiem rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, członkiem rady naukowej „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie” seria: Ekonomika i Organizacja Logistyki;

prof. dr hab. Maria Halamska była członkinią rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, członkinią rady naukowej oraz kolegium redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo”, członkinią komitetu redakcyjnego kwartalnika „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, członkinią Academie d’Agriculture de France oraz Międzynarodowego Komitetu Naukowego kwartalnika “Revue d’Etudes Comparatives Est-Ouest” (Francja), członkinią Notes académiques de l’Académie d’agriculture de France a także członkinią rady Fundacji Badań Wiejsko-Miejskich RURall;

dr Jakub Jasiński był członkiem rady programowej Międzynarodowego Kongresu Ekonomii Wartości Open Eyes Economy Summit w Krakowie, współorganizatorem Międzynarodowego Kongresu Ekonomii Wartości Open Eyes Economy Summit w Krakowie, a także członkiem Zespołu ds. Równości Płci w IRWiR PAN;

dr hab. Sławomir Kalinowski, prof. IRWiR PAN był członkiem i sekretarzem rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, redaktorem tematycznym kwartalnika „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, członkiem rady naukowej czasopisma “International Journal of Economic Sciences” (Czechy), członkiem rady naukowej czasopisma “Journal of Management and Economics” (Turcja), członkiem rady naukowej czasopisma “Politics, Economics and Administrative Sciences Journal” (Turcja), członkiem Komitetu Nauk o Pracy i Polityce Społecznej, zastępcą prezesa Zarządu Fundacji Badań Wiejsko-Miejskich RURall;

prof. dr hab. Marek Kłodziński był członkiem rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, członkiem Rady Programowej Fundacji Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, prezesem Zarządu Fundacji Badań Wiejsko-Miejskich RURall, przewodniczącym komisji konkursowej pt. „Moja społeczność lokalna wobec uchodźców”, członkiem kapituły IV konkursu na najlepszą pracę magisterską dotyczącą rozwoju obszarów wiejskich organizowanego przez IRWiR PAN, członkiem komisji oceny pracowników;

mgr Łukasz Komorowski był sekretarzem Zarządu Fundacji Badań Wiejsko-Miejskich RURall (Rural and Urban Research), sekretarzem Zespołu ds. obszarów wiejskich przy Komitecie Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, sekretarzem kapituły konkursu na najlepszą pracę magisterską organizowanego przez IRWiR PAN;

dr Vitaliy Krupin był redaktorem gościnnym czasopisma naukowego "Energies", numer specjalny "Energy Sources from Agriculture and Rural Areas II", członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma naukowego "Path of Science" oraz czasopisma naukowego "History of Economics and Economic Thought of Ukraine", ekspertem Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, a także pełnił funkcję Resilience Fellow 4TU.Federation Resilience Engineering Community (Niderlandy);

dr hab. Sylwia Michalska prof. IRWiR PAN była członkinią rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, komitetu redakcyjnego kwartalnika „Przegląd Socjologiczny” oraz członkinią kapituły konkursu na najlepszą pracę magisterską organizowanego przez IRWiR PAN;

dr Aleksandra Pawłowska była członkinią redakcji "Rural Areas and Development" oraz członkinią European Rural Development Network;

dr Anna Rosa była członkinią rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, członkinią Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERiA) oraz członkinią komisji rewizyjnej w tym stowarzyszeniu, członkinią rady programowej Fundacji Terra Nostra, przewodniczącą kapituły konkursu na najlepszą pracę magisterską organizowanego przez IRWiR PAN oraz członkinią kapituły konkursu „Moja SMART wieś - Wizje i Inicjatywy”;

prof. dr hab. Andrzej Rosner był członkiem Rady Naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN;

dr hab. Monika Stanny, prof. IRWiR PAN była członkinią rad naukowych Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Instytutu Nauk Prawnych PAN oraz Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, członkinią Komitetu Nauk Demograficznych PAN, członkinią Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN oraz zastępcą przewodniczącego Zespołu ds. obszarów wiejskich przy Komitecie Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, członkinią Rady ds. Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich przy Prezydencie RP, członkinią Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERiA), członkinią "Alliance of Poverty Reduction and Development" afiliowanym przy "Alliance of International Science Organisations" ANSO, członkinią Komitetu ds. Umowy Partnerstwa UE 2021-2027 przy Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej (z ramienia Polskiej Akademii Nauk) oraz Podkomitetu ds. wymiaru terytorialnego przy Komitecie Koordynacyjnym ds. Polityki Rozwoju przy Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej, członkinią Krajowej Izby Gospodarczej – Komitet ds. Rolnictwa i Obrotu Rolnego, członkinią Rady Programowej „Zagadnień Doradztwa Rolniczego”, członkinią komitetu redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo” oraz dwumiesięcznika "Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine" a także przewodniczącą Rady Programowej Fundacji Badań Wiejsko-Miejskich RURall;

mgr Oskar Szczygiel był członkiem Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej;

dr hab. Barbara Wieliczko, prof. IRWiR PAN była członkinią rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, członkinią Rural Pact Coordination Group, członkinią Working Group CAP SP – Monitoring Committees, członkinią – Pact for Skills – Working Group Territorial Development oraz członkinią polskiego zespołu badawczego realizującego projekty Horizon Europe: GRANULAR (2022-2026), BioEastsUp (2019-2023), SHERPA

(2019-2023), Tools4CAP (2023-2027) a także wiceprezesem Stowarzyszenia European Rural Development Network (ERDN);

dr Elwira Wilczyńska była członkinią redakcji „Literatura Ludowa” / „Journal of Folklore and Popular Culture”, członkinią Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego;

mgr Adrianna Wojciechowska była członkinią zespołu ds. Równości Płci w IRWiR PAN;

dr hab. Katarzyna Zawalińska, prof. IRWiR PAN była członkinią rady naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, członkinią Scientific Advisory Board w czołowym niemieckim instytucie rolniczym the Leibniz Institute of Agricultural Development in Transition Economies (IAMO), członkinią Rady Programowej EAAE PhD workshop (European Association of Agricultural Economists, członkinią grupy sterującej czasopisma „EuroChoices”, a także członkinią komitetu redakcyjnego czasopisma Rumuńskiej Akademii Nauk „Agricultural Economics and Rural Development”, członkinią zespołu redakcyjnego kwartalnika „Wieś i Rolnictwo” i komitetu redakcyjnego czasopisma „Studia Regionalne i Lokalne”;

dr Dominika Zwęglińska-Galecka była członkinią Rady Naukowej IRWiR PAN jako przedstawicielka młodych pracowników nauki.

Nie uwzględniono pracowników przebywających na urloпах bezpłatnych.

III. GŁÓWNE WYNIKI BADAŃ STATUTOWYCH PROWADZONYCH W INSTYTUCIE W 2023 ROKU

Rok 2023 był trzecim etapem realizacji czteroletniego programu badawczego pt. „Społeczna i ekonomiczna żywotność polskiej wsi w warunkach europejskiej ‘zielonej’ transformacji (*Socio-economic viability of the Polish countryside in the context of European ‘green’ transformation*)” (lata 2021-2024).

Głównym celem programu jest ukazanie i ocena związków między różnymi konfiguracjami lokalnych zasobów/potencjałów oraz ich cech i charakterystyk a odpornością społeczności wiejskich na negatywne oddziaływanie czynników zewnętrznych. Aktualnie realizowany nie został podzielony na etapy, lecz wskazano w nim trzy obszary tematyczne dotyczących zasobów (potencjałów) lokalnych, uwarunkowań instytucjonalnych oraz indywidualnych i zbiorowych strategii budowania (utrzymania) żywotności polskiej wsi (wg układu OTOCZENIE – ZASOBY – DZIAŁANIA (INSTITUTIONAL SETTING – RESOURCE – ACTIONS)).

Każdemu z obszarów tematycznych przypisany został koordynator. Wyróżniono następujące obszary tematyczne: I. Konceptualizacja i instytucjonalizacja procesu budowania odporności i żywotności polskiej wsi (koordynator: prof. dr hab. Jerzy Wilkin – do 31 grudnia 2022 roku, a następnie dr hab. Paweł Chmieliński, prof. IRWiR PAN), II. Zasoby, struktury i aktorzy procesu budowania odporności i żywotności polskiej wsi (koordynator: prof. dr hab. Maria Halamska) i III. Strategie i sposoby budowania odporności i żywotności polskiej wsi (koordynator: dr hab. Sławomir Kalinowski).

W odniesieniu do ogólnego celu badań wyróżniono dwa wątki szczegółowe, określające zadania programu w następujący sposób:

1. Zadania badawcze (poznawcze i metodologiczne), które pozwolą na wzbogacenie interdyscyplinarnego dorobku naukowego Instytutu i poszerzenie dorobku polskich badaczy w zakresie teoretycznych ram odporności, trwałości i żywotności społeczności wiejskich (włączając w to kwestie pojęciowe, definicyjne i metodologiczne).
 - 1.1 Diagnoza i ocena ww. potencjałów (zasobów) pod kątem charakterystyk i uwarunkowań żywotności obszarów wiejskich, w tym szczególnie odporności społeczności wiejskich wobec globalnych czynników zewnętrznych;
 - 1.2 Rozpoznanie i opis zmian (dynamiki) ww. potencjałów (zasobów) pod wpływem działania czynników zewnętrznych wielkiej skali (np. pandemii Covid-19) w odniesieniu do uwarunkowań odporności (skala, struktura, tendencje, dynamika, kierunki);
 - 1.3 Identyfikacja, opis i ocena działań, sposobów/środków umożliwiających „budowanie” i/lub wzmacnianie żywotności obszarów wiejskich, poprzez zwiększanie odporności, buforowanie, łagodzenie szoków, sytuacji kryzysowych oraz naprawę i odbudowę systemów (wiejskich społeczności);
 - 1.4 Ocena dysproporcji między miastem a wsią (społecznościami miejskimi i wiejskimi) w zakresie ich odporności, trwałości i żywotności;
 - 1.5 Dokonanie analizy sposobów współdziałania i koordynacji instytucji krajowych i unijnych w realizacji głównych celów strategicznych UE (2021-2024) w odniesieniu do rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Poszukiwanie sposobów wzmocnienia synergii tego współdziałania;
 - 1.6 Wzmocnienie międzynarodowej współpracy naukowej w realizacji zadań wynikających z programu badawczego Instytutu.
2. Cele i zadania o charakterze aplikacyjnym/praktycznym, które pozwolą na tworzenie nowych i modyfikację istniejących polityk i rozwiązań instytucjonalnych kształtujących

odporność, trwałość i żywotność społeczności wiejskich, a tym samym na współtworzenie ram instytucjonalnych sprzyjających mobilizacji lokalnych zasobów i ich efektywnemu wykorzystaniu przez i dla celów lokalnych (wiejskich) społeczności.

- 2.1 Ocena roli instytucji w kształtowaniu „konkurencyjnej zrównoważoności” systemów lokalnych (wiejskich) poprzez profilaktykę, przygotowanie, wzmocnienie i odbudowę odporności, a także łagodzenie i niwelowanie negatywnych efektów zmian zewnętrznych wraz z wychodzeniem z kryzysu, odbudową i/lub utrzymywaniem żywotności obszarów wiejskich;
- 2.2 Identyfikacja i ocena roli interesariuszy w budowaniu żywotności (odporności) społeczności wiejskich (systemów lokalnych);
- 2.3 Identyfikacja dobrych praktyk i sformułowanie zaleceń dla różnych polityk (WPR, polityki energetycznej, środowiskowej) mających na celu wzmocnienie odporności, a w efekcie utrzymanie żywotności systemów lokalnych.

Oto ważniejsze wyniki wnioski z badań w podziale na trzy obszary badawcze:

1. Konceptualizacja i instytucjonalizacja procesu budowania odporności i żywotności polskiej wsi

Koordinator obszaru badawczego: dr hab. Paweł Chmieliński

Realizowano następujące tematy indywidualne:

- *Zielony Ład: Rola instytucji w procesie zielonej transformacji obszarów wiejskich* – dr hab. Paweł Chmieliński (ZIE),
- *Sprawny System Wiedzy i Innowacyjności w Rolnictwie determinantą konkurencyjności polskiego sektora rolno-żywnościowego w świetle globalnych wyzwań* – dr Mirosław Drygas (ZIE),
- *Implementacja strategii „od pola do stołu” - zrównowazona produkcja żywności, ze szczególnym uwzględnieniem systemów jakości żywności oraz samowystarczalności energetycznej na obszarach wiejskich* – dr Jakub Jasiński (ZIE),
- *Analiza porównawcza ścieżek implementacji instrumentu rozwoju Smart Villages w nowym okresie programowania UE na lata 2023-2027* – mgr Łukasz Komorowski (ZEW),
- *„Zielona” transformacja polityki rolnej i jej wpływ na źródła dochodów gospodarstw rolnych w Polsce* – dr Aleksandra Pawłowska (ZIE),
- *Eksperyment ekonomiczny w procesie projektowania nowych instrumentów polityki rolnej związanych ze środowiskiem i klimatem* – dr hab. Barbara Wieliczko (ZIE),
- *Polityki wspierające wdrażanie praktyk rolnictwa miejskiego* – mgr Adrianna Wojciechowska (ZME),
- *Ekologizacja gospodarstw rolnych i wnioski dla polityki* – dr hab. Katarzyna Zawalińska (ZME).

Zielony Ład: Rola instytucji w procesie zielonej transformacji obszarów wiejskich

Celem badania było określenie podstaw zielonej transformacji na obszarach wiejskich w Polsce, tj. trwałych systemów żywnościowych oraz kolejnym ważnym jej elementem jest trwały (zrównowagony) rozwój społeczno-gospodarczy, sprawiedliwy terytorialnie, z uwzględnieniem powiązań miejsko-wiejskich.

Systemy żywnościowe (FS) obejmują ogół działań podmiotów zaangażowanych w produkcję, przetwórstwo, dystrybucję, konsumpcję produktów żywnościowych, jak również zarządzanie gospodarką odpadami, które pochodzą z rolnictwa, leśnictwa lub rybołówstwa, oraz ich relacje z otoczeniem, tj. wpływami na systemy gospodarcze, społeczne i naturalne, w których są osadzone (FAO, 2018). Systemy żywnościowe składają się z podsystemów (np.

system rolniczy, system gospodarowania odpadami, system dostaw czynników produkcji itp.) i wchodzi w interakcje z innymi kluczowymi systemami w gospodarce kraju oraz w ujęciu globalnym (np. system energetyczny, system handlowy, system zdrowotny itp.). Koncepcja zrównoważonych systemów żywnościowych stanowi jeden z fundamentalnych elementów tzw. zielonej transformacji polityki rolnej, jako odpowiedzi na wyzwania środowiskowe i społeczne systemów wiejskich, ale również jako reakcja na postępujące zmiany we wzorcach konsumpcji oraz potrzebę kształtowania świadomości ekologicznej i zdrowotnej społeczeństwa. Jednocześnie należy założyć, że nowe podejście do systemów żywnościowych stanowić będzie szansę rozwoju dla regionów tradycyjnie rolniczych, w których produkcja biomasy stanowi podstawę gospodarki lokalnej.

Zmiany klimatyczne i wyczerpujące się zasoby naturalne wymagają pilnej transformacji gospodarki w kierunku zrównoważonego rozwoju. Dotyczy to również systemów żywnościowych, które są istotną częścią gospodarki, bezpośrednio zależną od jakości środowiska naturalnego. Pierwszym krokiem w tworzeniu lepiej zorientowanej na przyszłość polityki transformacji systemów żywnościowych jest identyfikacja luk w wiedzy w celu ukierunkowania wydatków na badania i rozwój. Prace realizowane dotychczas dowodzą, że najważniejszą słabością systemu wsparcia badań i innowacji, a tym samym transformacji systemów żywnościowych jest niski poziom wydatków na B+R w sektorach biogospodarki, natomiast mocną stroną jest duża liczba nowych aktywnych podmiotów na rzecz wdrażania innowacji, wspierania biogospodarki oraz współpracy nauka-praktyka. Kluczową rekomendacją jest zwiększenie wydatków na B+R oraz przygotowanie narodowej strategii biogospodarki w celu wykorzystania dużego potencjału polskiego sektora rolnego.

Proponowany model strategii rozwoju biogospodarki ze szczególnym uwzględnieniem systemów żywnościowych opiera się na dwóch filarach, tj.: 1. Wzmocnieniu tradycyjnych, istotnych (biorąc pod uwagę wskaźniki ekonomiczne) sektorów gospodarki i poprawie ich „zrównoważenia” poprzez wdrożenie proponowanych ścieżek transformacji; oraz 2. Rozwoju działalności gospodarczej lub „niszowych lub nowych sektorów”, które są perspektywicznymi akceleratorami zmian w obliczu globalnych wyzwań (zmiany klimatu i upadek ekosystemów). Podejście to stanowi podstawę planowania polityki na poziomie krajowym i regionalnym w tych krajach UE, w których strategię rozwoju biogospodarki zostały zainicjowane przez dialog między nauką i administracją, a także zainteresowanymi stronami z branży. Odpowiednie działania strategiczne mogą być wspierane w 3 następujących obszarach:

- Interwencja rynkowa: wprowadzenie kryteriów zrównoważonego rozwoju dla krajowego systemu produkcji może pomóc we wdrożeniu bioproduktów, należy promować produkty o wysokiej wartości dodanej i związane z nimi usługi ekosystemowe. Należy uruchomić specjalne programy wspierające nowe modele biznesowe i współpracę w ramach partnerstw lokalnych / mikroklastrowych.
- Badania, innowacje i edukacja: wprowadzenie programu badawczego jako funkcjonalnej części makroregionalnego Strategicznego Programu Badań i Innowacji (SRIA) z najważniejszymi elementami dla biogospodarki, obejmującymi: 1. Zwiększenie wydajności rolnictwa poprzez zrównoważoną intensyfikację; 2. Wykorzystanie potencjału pozostałości rolnych i leśnych (zwiększenie obiegu zamkniętego) oraz wartości dodanej biomasy poprzez rozwijanie innowacyjnych bioproduktów i technologii, 3. Otwarcie na nowoczesne technologie i produkty biorafinerii (z wyjątkiem biorafinerii na bazie cukru i skrobi). Znaczące wzmocnienie relacji między biznesem a nauką i działaniami edukacyjnymi w zakresie zrównoważonego rozwoju i zmian klimatu.
- Działania w zakresie zarządzania i polityki: 1. Utworzenie Polskiej Rady Biogospodarki w celu zapewnienia długoterminowego zaangażowania na poziomie krajowym, aby działać jako katalizator koordynacji międzyresortowej; 2.

Egzekwowanie relacji między głównymi podsektorami biogospodarki i sektorami niszowymi w ramach strategii biogospodarki lub planu działania; 3. Ocena i monitorowanie przyjęcia polityki za pomocą odpowiednich wskaźników obowiązujących dla różnych polityk środowiskowych poprzez zastosowanie nowych wskaźników zrównoważonego rozwoju, jak: ślad węglowy, ślad wodny, ślad energetyczny, wartość dodana produktów z sektorów biogospodarki.

Studium koncepcyjne kierunków rozwoju biogospodarki w Polsce może służyć jako zbiór postulatów opracowanych przez ośrodki naukowe dla decydentów na poziomie krajowym i regionalnym.

Sprawny System Wiedzy i Innowacyjności w Rolnictwie determinantą konkurencyjności polskiego sektora rolno-żywnościowego w świetle globalnych wyzwań

Głównym celem badania było dokonanie diagnozy stanu polskiego AKIS i zidentyfikowanie jego potencjalnych możliwości wsparcia rolników w działaniach na rzecz realizacji gruntownych, wręcz rewolucyjnych zmian WPR w kierunku polityki zorientowanej głęboko jak nigdy dotąd na kwestie rolno-środowiskowo-klimatyczne. Wnioski z badania są następujące:

- W warunkach polskich istnieje dobrze rozwinięta struktura partnerów AKIS, natomiast sam system nie funkcjonuje dobrze. Dzieje się tak nie tylko dlatego, że nie jest to sformalizowany system współpracy. Za niedostateczne należy uznać zachęty do współpracy, szczególnie w odniesieniu do sektora R&D. Partnerzy realizują przede wszystkim własne cele, stroniąc od ścisłej współpracy. Dotyczy to w różnym stopniu uczelni i instytutów, szkół i ODR-ów, samych rolników i ich organizacji. Konieczne jest wypracowanie powiązań systemowych między ogniwami AKIS.
- Według aktualnego stanu gotowości, doradztwo publiczne w Polsce, jako kluczowy partner systemu AKIS tylko w niewielkim stopniu jest w stanie podołać nowym wyzwaniom i wspomóc rolników w rozwiązywaniu ich problemów. Wiąże się to z niezadawalającym przepływem innowacji z krajowych jbr do praktyki rolniczej. Proces ten nie ulegnie zdynamizowaniu w najbliższych latach, jeśli sfera nauki nadal będzie podlegała aktualnemu systemowi ewaluacji.
- Cele jakie sformułowano wobec rolnictwa w WPR na najbliższe lata stanowią ogromne wyzwanie dla instytucji publicznego doradztwa rolniczego w Polsce w średnim okresie. Stanowiąc one jednocześnie mogą podstawę programową dla przygotowania przez MRiRW planu strategicznego rozwoju instytucji doradztwa rolniczego w tejże perspektywie.
- W perspektywie średniookresowej polskie rolnictwo zostanie poddane nienotowanej dotychczas presji nowych wyzwań, mogących negatywnie wpłynąć na poziom dochodów uzyskiwanych przez rolników, pogorszenie konkurencyjności na rynkach światowych, a nawet zagrozić zapewnianiu bezpieczeństwa żywnościowego ze źródeł produkcji w kraju.
- Trwające w różnych częściach świata konflikty wojenne, ciągle wysoka inflacja, dramatyczny wzrost cen środków produkcji, trudne i często nieuczciwe relacje rolników z sieciami handlowymi, jak i niezwykle trudna sytuacja na wewnętrznym rynku rolnym związane z niskimi cenami skupu zbóż wywołane niekontrolowanym ich napływem z Ukrainy, przy jednoczesnym znaczącym relatywnym spadku udziału wsparcia z WPR w potencjalnych nakładach na środki obrotowe i niezbędne inwestycje, jak również w uzyskiwanych dochodach, stawia rolników w najtrudniejszej sytuacji w okresie członkostwa w UE. W związku z powyższym i dużą fluktuacją zjawisk na rynkach rolnych skala ryzyka w procesie podejmowania decyzji produkcyjnych także dramatycznie wzrasta.

- System AKIS zawiera w sobie duży potencjalny ładunek możliwości unowocześnienia rolnictwa. Główną barierą jego efektywnego działania jest brak stałej współpracy głównych uczestników w układzie sieciowym. Należałoby rozważyć zainicjowanie pod patronatem MRiRW utworzenie Platformy AKIS składającej się z przedstawicieli partnerów systemu, która byłaby instytucjonalną formą kreowania i uzgadniania zasad współpracy między uczestnikami AKIS.
- W tym obszarze szczególną uwagę należy zwrócić na możliwości wykorzystania osiągnięć Rolnictwa 4.0 (w tym technik komputerowych, satelitarnych i nawigacyjnych, AI, umożliwiających racjonalizację wykorzystania przemysłowych środków produkcji).
- Kluczową rolę w transferze wiedzy i innowacji do gospodarstw rolnych winno odgrywać publiczne doradztwo rolnicze. Jednym z podstawowych warunków ukierunkowania działalności doradztwa na wdrażanie wysoce wyspecjalizowanych innowacji jest poprawa sytuacji materialnej doradców.
- Doradztwo powinno koncentrować swoje działania na gospodarstwach rolnych będących w stanie aktywnie wdrażać innowacje technologiczne i organizacyjne, a wysoko wykwalifikowane kadry doradcze powinny skupiać swoją działalność przede wszystkim na wspieraniu gospodarstw rozwojowych i potencjalnie rozwojowych.

Implementacja strategii „od pola do stołu” - zrównoważona produkcja żywności, ze szczególnym uwzględnieniem systemów jakości żywności oraz samowystarczalności energetycznej na obszarach wiejskich)

Polska pozostaje gospodarką najbardziej zależną od węgla w UE. Chcąc zminimalizować ten problem, szczególnie widoczny i groźny w okresie niedoborów kopalnych źródeł energii spowodowanych wojną w Ukrainie i wstrzymaniem dostaw surowców z Rosji, w Polsce stworzono różnego typu instytucje, rozwiązania organizacyjne i regulacyjne. Jedną z takich powstałych w ostatnich kilku latach instytucji jest spółdzielnia energetyczna, która poprawiać ma efektywność wykorzystania potencjału odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich i miejsko-wiejskich. Celem prowadzonych analiz była weryfikacja, na ile użyteczne w przypadku członków spółdzielni może być użycie magazynów wodorowych. Nowością prezentowaną w badaniu było to, że dotychczas nikt jeszcze nie analizował użycia nowych metod magazynowania energii opartych o technologie wodorowe w odniesieniu do funkcjonowania tworzonych na obszarach wiejskich spółdzielni energetycznych.

W ramach Porozumienia paryskiego które weszło w życie 4 listopada 2016 roku Polska i pozostałe kraje UE rozpoczęły wdrażanie celu klimatycznego, jakim jest intensyfikacja globalnej odpowiedzi na zagrożenie związane ze zmianami klimatu. Nowa WPR (po 2021 roku) kładzie szczególny nacisk na przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej, co zawarte zostało w strategiach UE: „Zielony Ład” i „Od pola do stołu”. Celem projektu “Sustainable pork and beef production - development of a GHG reduction calculator for livestock production. (PL: Przyjazna dla klimatu polska wołowina i wieprzowina wysokiej jakości)” jest opracowanie założeń, wdrożenie oraz praktyczna weryfikacja metod redukujących emisje gazów cieplarnianych oraz zwiększających sekwestrację węgla w produkcji żywności wysokiej jakości wytwarzanej w ramach systemów jakości żywności QMP i QAFP. Celem badań dot. produktów regionalnych w Polsce jest rozwój systemu oznaczeń geograficznych i innych systemów jakości żywności, które nie tylko wspierają rozwój lokalny ale także coraz częściej ukierunkowane są na promocję zrównoważonego rolnictwa i niskoemisyjnego przetwórstwa.

Prowadzone badania pozwoliły:

- Zweryfikować, w jakich konfiguracjach wytwórczych (liczbie, rodzaju i mocy zainstalowanych źródeł) i odbiorczych (profil i poziom zapotrzebowania na energię)

staje się opłacalne i możliwe zastosowanie nowoczesnych wodorowych technologii magazynowania energii w tworzonych na obszarach wiejskich spółdzielniach energetycznych.

- Na praktyczne wdrożenie metod produkcji zwierzęcej, redukujących emisje GHG, tak z chowu zwierząt, jak i jego bazy paszowej. Poprzez udział gospodarstw w pionierskim, niskoemisyjnym systemie jakości, możliwe będzie wykazanie wymiernego efektu redukcji emisji na potrzeby międzynarodowej sprawozdawczości. Przyczynią się także do upowszechnienia metod niskoemisyjnych w gospodarstwach dzięki właściwemu wyskalowaniu pomocy publicznej w ramach instrumentów pomocowych WPR (więcej w poniższej, załączonej do sprawozdania notatce). Prace badawcze na produktami regionalnymi mają wspomóc tworzenie lepszych rozwiązań wspierających rozwój systemów jakości żywności w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem systemu oznaczeń geograficznych.

Analiza porównawcza ścieżek implementacji instrumentu rozwoju Smart Villages w nowym okresie programowania UE na lata 2023-2027

Celem badania było porównanie programu „odnowa wsi” z koncepcją *smart villages* (inteligentnych wsi) jako narzędzi angażujących lokalne społeczności i formujących warunki życia na obszarach wiejskich. Poszukiwano odpowiedzi na pytanie, czy koncepcja *smart villages*, zaproponowana przez UE w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) na lata 2023-2027, stanowi kontynuację programu odnowy wsi, czy też jest zupełnie nowym podejściem do poprawy jakości życia na wsi. W artykule opisano obie koncepcje, zidentyfikowano ich podobieństwa i różnice oraz sformułowano zalecenia dotyczące wdrażania narzędzia jakim są *smart villages*. Przedstawiono również dwie ścieżki wdrażania inteligentnych wsi w Planie Strategicznym WPR na lata 2023-2027 (PS WPR) poprzez: 1. Lokalne grupy działania w ramach inicjatywy LEADER/RLKS; 2. Inwestycje w infrastrukturę publiczną za pośrednictwem samorządów lokalnych i ich związków.

W początkowej fazie implementacji PS WPR 2023–2027, koncepcja *smart villages* będzie głównie opierała się na zaangażowaniu społeczności lokalnych w tworzenie wspólnych planów działania dla sołectw lub gmin, zgodnych z ogólnymi założeniami tej koncepcji. *Smart villages* jest traktowane jako nowa metoda współpracy, która – jak podkreślono w planie strategicznym – wywodzi się z podejścia LEADER, lecz ma silniejsze skupienie terytorialne oraz tematyczne poprzez koncentrację na nowych technologiach (takich jak biogospodarka, cyfryzacja, odnawialne źródła energii). Szczególny nacisk zostanie położony na opracowywanie koncepcji *smart villages*, preferując inicjatywy zgodne z zielonymi i cyfrowymi rozwiązaniami. Wsparcie dla inteligentnych wsi będzie miało miejsce także w ramach obszaru B pilotażowego instrumentu „Infrastruktura na obszarach wiejskich oraz wdrożenie koncepcji inteligentnych wsi”. Priorytetem tej interwencji jest inwestowanie w nowoczesną infrastrukturę, zwłaszcza w obszarze adaptacji do zmian klimatycznych i ochrony środowiska.

W toku badania wyróżniono kilka podobieństw „odnowy wsi” i *smart villages*, m.in.: podobną ścieżkę rozwoju, wsparcie ze strony systemu instytucjonalnego; finansowanie ze środków UE; nastawienie na rozwój obszarów wiejskich w skali sołectw; uwzględnienie lokalnych uwarunkowań i zasobów; obecność lidera; realizację zarówno przedsięwzięć inwestycyjnych, jak i społecznych. Zgodnie z celem badania zidentyfikowano też głównie różnice między oboma podejściami, m.in.: duże zakorzenienie odnowy wsi, przy raczkującej dopiero koncepcji *smart villages*; możliwość oceny skuteczności programów odnowy wsi, brak takiej możliwości dla wdrażanych dopiero inteligentnych wsi; *smart villages* kładzie nacisk na jeszcze większą oddolność (mikro-skala); o ile odnowa wsi miała zapewnione finansowanie, o tyle póki co inteligentne wsie będą wspierane głównie w fazie tworzenia koncepcji (realizacja z różnych, innych źródeł).

Odpowiadając na pytanie zawarte w celu tematu należy podkreślić, że koncepcja *smart villages*, choć posiada pewne elementy innowacyjności, opiera się na istniejących już programach i podejściach, takich jak odnowa wsi. Jest ona kontynuacją rozwoju odnowy wsi, dostosowaną do nowych realiów cywilizacyjnych, w tym tworzenia odporności obszarów wiejskich. Jej celem jest wprowadzenie nowego impetu do dotychczasowych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, przy uwzględnieniu podejścia innowacyjnego.

„Zielona” transformacja polityki rolnej i jej wpływ na źródła dochodów gospodarstw rolnych w Polsce

Głównym celem badania była kwantyfikacja wpływu polityki rolnej, ze szczególnym uwzględnieniem „zielonej” transformacji jej instrumentów, na źródła dochodów gospodarstw rolnych w Polsce. W 2023 roku zrealizowano pierwszy etap badania dotyczący oceny wpływu ewoluującej polityki rolnej na problem dysparytetu dochodów rolniczych w porównaniu do dochodów z pozostałych sektorów gospodarki. Analizę przeprowadzono na podstawie danych Polski FADN (*Farm Accountancy Data Network*) za lata 2004-2019 przy wykorzystaniu uogólnionej metody łączenia danych (*generalised propensity score*). Badanie będzie kontynuowane w 2024 roku.

Z badania wynika, że w początkowym okresie gospodarstwa nieobjęte polityką rolną radziły sobie istotnie lepiej niż te, które otrzymywały relatywnie niewielkie dopłaty. W miarę upływu czasu, aż do 2019 roku, konieczne stało się zapewnienie coraz większego wsparcia finansowego dla gospodarstw rolnych w celu utrzymania parytetowej relacji między dochodami rolniczymi a dochodami w innych sektorach gospodarki. Relacja ta była jednak nieliniowa. W 2004 roku osiągnięcie parytetu dochodów rolniczych byłoby możliwe, gdyby wsparcie dla każdego gospodarstwa wynosiło co najmniej ok. 470 euro, podczas gdy w 2019 roku kwota dopłat, jaką musiałyby otrzymać gospodarstwa, wynosiła ok. 4 110 euro.

Badanie wykazało, że:

- Pomimo zmian wprowadzonych do instrumentów WPR i wzrostu poziomów płatności bezpośrednich w ramach tej polityki, cel wyeliminowania nierówności dochodowych nadal nie został osiągnięty.
- Rosnąca elastyczność instrumentów WPR daje większe możliwości dostosowania wsparcia do potrzeb poszczególnych krajów/regionów. Jednak historycznie określone kryteria dystrybucji płatności niewiele się zmieniły, faworyzując niektóre rodzaje produkcji lub duże gospodarstwa.
- W kolejnych latach konieczne byłoby udzielanie coraz większego wsparcia (w sensie łącznej wartości dopłat), aby relacja między dochodami rolniczymi a pozostałymi dochodami gospodarstw domowych była równa co najmniej 1. Wniosek z tego jest taki, że tylko faktyczna zmiana (nie tylko na poziomie dyskursu politycznego) kryteriów alokacji płatności bezpośrednich do gospodarstw rolnych może przyczynić się do bardziej zrównoważonej dystrybucji płatności, a tym samym zmiany relacji parytetowej między dochodami rolniczymi a dochodami w innych sektorach gospodarki. Rozwiązaniem może być szersze wdrożenie instrumentów dedykowanych konkretnym beneficjentom dla realizacji ściśle określonych celów, na zasadach zbliżonych do tych funkcjonujących w II filarze WPR.

Eksperyment ekonomiczny w procesie projektowania nowych instrumentów polityki rolnej związanych ze środowiskiem i klimatem

Eksperymenty ekonomiczne są coraz powszechniej stosowane w badaniach społeczno-ekonomicznych. Również w odniesieniu do polityki rolnej wykorzystuje się tę metodę określania preferencji potencjalnych beneficjentów. Eksperymenty ekonomiczne muszą być dobrze zaprojektowane, aby możliwie precyzyjnie odzwierciedlić realne warunki podejmowania decyzji. Dotychczasowe badania wskazują na szereg zasad tworzenia i

przeprowadzania eksperymentów. Liczne przeprowadzone dotąd eksperymenty, w tym także dotyczące preferencji rolników, pozwoliły na określenie precyzyjnej metodologii umożliwiającej zaprojektowanie i przeprowadzanie eksperymentów jak najbardziej zbliżonych do uwarunkowań decyzyjnych badanych grup. Eksperymenty ekonomiczne pozwalają określić preferencje rolników w odniesieniu do proponowanych, nowych instrumentów polityki rolnej, co daje możliwość bardziej precyzyjnego i trafnego zaprojektowania wsparcia.

Celem badania było ustalenie zakresu użyteczności oraz ograniczeń eksperymentów ekonomicznych w projektowaniu polityki rolnej.

Eksperymenty ekonomiczne są użytecznym i coraz powszechniej stosowanym narzędziem określania preferencji potencjalnych beneficjentów polityki rolnej. Doświadczenia zdobyte przez badaczy powinny być szerzej wykorzystywane przez projektujących instrumenty polityki rolnej. Należy popularyzować to narzędzie zarówno wśród tworzących politykę rolną na różnych szczeblach administracji, jak i poszczególnych grup interesariuszy, co zapewni skuteczniejsze i bardziej partycypacyjne tworzenie instrumentarium polityki rolnej.

Polityki wspierające wdrażanie praktyk rolnictwa miejskiego

Celem badania było ustalenie obecności różnego rodzaju praktyk rolnictwa miejskiego w dokumentach planistycznych, strategiach zapobiegania zmianom klimatycznym – przyjrzenie się obecności rolnictwa miejskiego w polityce zarządzania dużych miast w Polsce i Europie.

W ramach badań została wykonana analiza dokumentów w głównych obszarach metropolitalnych w Polsce. Wyniki są następujące:

- W Warszawie, udział gruntów rolnych w powierzchni miasta sięga 22%, co wskazuje na duże ich znaczenie przestrzenne. Jednak funkcje gruntów rolnych są pomijane w strategicznych dokumentach planistycznych miasta jak i obszaru metropolitalnego.
- W Krakowie, chociaż jest to obszar w przeważającej mierze zurbanizowany, zachowuje on obszary rolnicze otaczające miasto, przyczyniając się do jego krajobrazu kulturowego i środowiskowego. Odsetek gruntów rolnych w Krakowie wynosi ponad 40%, co stanowi znaczącą przewagę przestrzenną. Tak jak w Warszawie, użytkowanie rolnicze gruntów stopniowo ulega ograniczeniu związanemu z porzuceniem produkcji rolniczej oraz przekształcaniem tych obszarów na tereny pod zabudowę. W ramach polityki zagospodarowania przestrzennego nie przewiduje się konkretnych funkcji dla rolnictwa realizowanego w obrębie granic miasta oraz w obrębie obszaru metropolitalnego.
- Poznań wykazuje harmonijne współistnienie krajobrazów miejskich i rolniczych. Warto zauważyć, że obszar metropolitalny obejmuje znaczną część gruntów rolnych w obrębie miasta, co odzwierciedla znaczną integrację przestrzeni miejskiej i wiejskiej. Jednak podobnie jak w poprzednich przypadkach nie przypisuje się konkretnych funkcji dla rolnictwa realizowanego w obrębie granic miasta oraz w obrębie obszaru metropolitalnego.
- Krajobraz Lublina przedstawia zestawienie regionów zurbanizowanych i rolniczych. W porównaniu z innymi obszarami metropolitalnymi, Lublin wykazuje stosunkowo wyższy odsetek gruntów rolnych, co wskazuje na większy stopień interakcji między sferą miejską i wiejską. Obecnie plan strategiczny, który powstał dla obszaru metropolitalnego w Lublinie jest w konsultacji społecznej. Niemniej w przyszłym dokumencie nie przypisano żadnych funkcji dla rolnictwa miejskiego. Jeśli chodzi o miasto to przestrzenie rolnicze, które występują na terenie miasta, zostały objęte ochroną planistyczną przed zmianą ich przeznaczenia na cele budowlane, natomiast rolnictwu miejskiemu nie przypisano żadnych funkcji.

- Wrocław posiada odsetek gruntów rolnych, który wynosi około 40%. W związku z problemami prawnymi plan strategiczny obszaru metropolitalnego nie może zostać wdrożony, nie przewiduje się w nim nadania funkcji rolnictwu miejskiemu. W planach strategicznych samego miasta priorytetem jest rozwijanie ekologicznego rolnictwa miejskiego. Miasto dąży do kształtowania krajobrazu z poszanowaniem różnorodności ekosystemów, zwłaszcza na obszarach chronionych.
- Lokalizacja i rozwój urbanistyczny trójmiejski obszaru metropolitalnego (Gdańsk, Gdynia, Sopot) doprowadziły do stosunkowo ograniczonego odsetka gruntów rolnych w jego granicach (ok. 18%). W istniejącym dokumencie strategicznym obszaru metropolitalnego nie nadaje się funkcji rolnictwu miejskiemu. Każde z miast ma inną wizję zagospodarowania przestrzeni rolniczych. Gdynia jako jedyne miasto przewiduje przeznaczenie niektórych obszarów na miejskie ekologiczne gospodarstwa rolne.

Ekologizacja gospodarstw rolnych i wnioski dla polityki

Badanie miało na celu przeanalizowanie, w jaki sposób przechodzenie na coraz bardziej ekologiczne praktyki rolnicze wpływa na całkowitą produktywność czynników produkcji (TFP) i wydajność indywidualnych gospodarstw rolnych. Koncentruje się ono na polskim sektorze mleczarskim, wykorzystując bazę danych FADN z lat 2006 do 2016 wykorzystując stochastyczną funkcję graniczną. Ponadto badanie miało ustalić wpływ działań WPR na efektywność gospodarstw.

Z badania wynikają następujące wnioski:

- Opierając się na bazie danych FADN można wyróżnić więcej niż tylko 1 typ ekologizacji - gospodarstwa ekologiczne zakwalifikowane na podstawie posiadanego certyfikatu – ale więcej, co najmniej 4, opierając się na intensywności stosowanych nakładów oraz liczby praktyk ekologicznych. W ten sposób zamiast gospodarstw konwencjonalnych i ekologicznych otrzymujemy: gospodarstwa standardowe (z minimalnym wykorzystaniem praktyk pro-ekologicznych) następnie gospodarstwa zintegrowane, niskonakładowe oraz ekologiczne (ale nie na podstawie certyfikatu ale stosowanych praktyk i intensywności nakładów);
- Wprowadzanie coraz większej ilości praktyk ekologicznych wiąże się ze zmianą technologii oraz efektywności produkcji. Badania pokazały złożony wpływ na produktywność całkowitą gospodarstw (TFP) oraz jej komponenty (zmiany w technologii i efektywności).
- Gospodarstwa zintegrowane, niskonakładowe i mieszane wykazują niższą TFP w porównaniu do gospodarstw standardowych. W rezultacie, przechodzenie na wyższe stopnie ekologizacji powoduje utratę efektywności produkcji w krótkim okresie. W dłuższym okresie, dbałość o ziemię powinna spowodować poprawę tej efektywności w związku ze znacznie zwiększoną efektywnością nakładu: ziemia.
- W długim okresie, powinna nastąpić poprawa opłacalności produkcji ze względu na obniżone nakłady, które są drogie więc ich ograniczenie obniża wyrażnie całość kosztów nakładów.
- Subsydia z WPR mają różny wpływ na składniki TFP w zależności od ich rodzaju: subsydia powiązane z produkcją i subsydia do zużycia pośredniego pozytywnie wpływają na TFP, podczas gdy subsydia niezwiązane z produkcją, ONW, subsydia rolno-środowiskowe i pozostałe subsydia wpływają na nią negatywnie.
- Badanie podkreśla, że wpływ każdego rodzaju dotacji na składniki TFP może się znacznie różnić.

2. Zasoby, struktury i aktorzy procesu budowania odporności i żywotności polskiej wsi

Koordynator obszaru badawczego: prof. dr hab. Maria Halamska

Realizowano następujące tematy indywidualne:

- *Społeczności lokalne (wiejskie) wobec uchodźców z Ukrainy* – prof. dr hab. Maria Halamska i dr Ruta Śpiewak (ZSW),
- *Agraryzm jako zapomniany ruch społeczny i polityczny polskiej wsi* – dr Aleksandra Bilewicz (ZSW),
- *Wielozawodowość w rodzinach rolniczych w Polsce (na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020)* – dr hab. Marta Błąd (ZIE),
- *Ewolucja rozkładu przestrzennego ludności wiejskiej. Jej przyczyny i mechanizmy* – prof. dr hab. Andrzej Rosner (ZEW),
- *Ewolucja struktury wieku ludności wiejskiej w procesie przejścia demograficznego. Dynamika czasowa i przestrzenna* – dr hab. Monika Stanny (ZEW),
- *Rolnicy a klasa średnia* – dr Dominika Zwęglińska-Gałecka (ZSW).

Społeczności lokalne (wiejskie) wobec uchodźców z Ukrainy

Celem było analiza stosunku (ewolucji i zróżnicowania postaw) mieszkańców lokalnej społeczności (gminy X) do uchodźców wojennych z Ukrainy. Postawy te, jak wskazują badania prowadzone w innych kontekstach kulturowych (Heath 2019, Philimore 2021,) są znaczącym elementem wpływającym na adaptację uchodźców i stopniowe ich włączanie się w lokalne życie społeczne. Analiza oparta na badaniach, przeprowadzonych na reprezentatywnych próbach mieszkańców w miejsko-wiejskiej gminie X (skala Likerta) oraz zbiorowości migrantów, przebywających w tej gminie.

Jak w prawie całym kraju, w badanej społeczności wraz z wybuchem wojny ruszyła ogromna pomoc dla Ukraińców, tych którzy pozostali w kraju, jak i tych którzy przybyli (około 500 osób) do badanej społeczności. Jest ona doceniana i dobrze oceniana przez migrantów. Pomoc w pierwszych dniach po przyjeździe udzielały osoby prywatne (38%), pracownicy gminnych instytucji samorządowych (32%), od członków tu istniejącej diaspory ukraińskiej (9%). Nie zmienia to faktu w razie potrzeby pomocy rezydujący tu uchodźcy (listopad 2022 roku) zwróciliby się o pomoc przede wszystkim do innych Ukraińców a do miejscowych Polaków dopiero w drugiej kolejności. Natomiast mieszkańcy powszechnie dobrze oceniali pomoc humanitarną, udzieloną przez własną społeczność.

Dwukrotnie przeprowadzone badania mieszkańców (kwiecień 2022 roku oraz marzec 2023 roku) wykazały, że społeczności lokalne zachowały większą rezerwę wobec uchodźców niż społeczności miejskie/wielkomiejskie, natomiast akceptacja dla uchodźców nie spadła, lecz umocniła się mimo trudnej sytuacji ekonomicznej w Polsce oraz znacznej nośności haseł antyukraińskich w mediach społecznościowych.

W badanej społeczności przeważają postawy akceptacji dla obecności ukraińskich uchodźców, ale istnieje też znacznie słabszy element kontestacji. Zwraca przy tym uwagę znaczny udział odpowiedzi uciezkowych, unikających zajęcia stanowiska, przejawiająca się w odpowiedziach „nie wiem”, „nie mam zdania”, „jest mi obojętne”. Można przypuszczać, że kryje się za tym obawa przed zajęciem jakiegoś stanowiska – akceptującego lub kontestującego. Wyróżniono postawy dotyczące 1. Relacji osobistych, 2. Lokalnych oraz 3. Ogólnych. Najsilniejsza akceptacja występuje dla relacji prywatnych, intymnych (np. zgoda na małżeństwo z osobą z Ukrainy, lekarza ukraińskiego). „Grupa (bezwarunkowo) akceptująca” jest tu stosunkowo niewielka ale wskaźniki akceptacji bardzo wysokie; „grupa kontestujących” liczniejsza, ale nie radykalna. O wiele rozleglejsza, choć słabsza jest akceptacja obecności w sferze publicznej: lokalnej (np. zgoda na radnego pochodzenia ukraińskiego, zgoda na dalszy przyjazd uchodźców z Ukrainy) i krajowej (np. zgoda na wypłacanie różnych zasiłków dla osób z Ukrainy). Tu grupy akceptujących są liczniejsze, kontestujących – mniej liczne. Postawy te są spójne, na co wskazują silne korelacje między

ich typami. W przypadku korelacji między typem lokalnym a uogólnionym jest ona dość silna (V Cramera 0,46, współczynnik kontyngencji 0,86). Podobnie silna jest korelacja między typem indywidualnym i uogólnionym (0,45, 0,86). Nieco słabsza jest zależność między typem uogólnionym a lokalnym (V Cramera 0,29, współczynnik kontyngencji 0,73). Akceptacja Ukraińców w badanej gminie częstsza jest wśród kobiet z wyższym wykształceniem. Z kolei respondenci o najniższych wartościach indeksu indywidualnego (kontestujący uchodźców w relacjach indywidualnych) rekrutują się przede wszystkim ludności miejskiej, mężczyzn, ze starszych grup wiekowych, słabiej (wykształcenie średnie) i najslabiej (zawodowe i podstawowe) wykształconych.

Agraryzm jako zapomniany ruch społeczny i polityczny polskiej wsi

Celem badań było prześledzenie rozwoju idei agrarystycznej i jej praktycznych oddziaływań – działalności osób i instytucji – na polskiej wsi, ze szczególnym uwzględnieniem okresu międzywojennego, a także wstępna ocena wpływu idei agrarystycznych na polską sferę publiczną. Ponieważ agraryzm jako myśl społeczno-polityczna ruchu ludowego, został w dużej mierze zapomniany, celem mojego projektu było także ożywienie pamięci o tym ruchu oraz, po przeanalizowaniu głoszonych przez niego idei, argumentacja na rzecz aktualności części z nich i możliwości odwoływania się do nich obecnie. W tym celu analizie poddano teksty twórców i propagatorów agraryzmu, skupiając się przede wszystkim na Stanisławie Miłkowskim, działaczu ZWM „Wici” oraz Stronnictwa Ludowego, uznawanym za głównego ideologa polskiego agraryzmu.

Po przeanalizowaniu literatury dotyczącej agraryzmu oraz tekstów programowych jego przedstawicieli stwierdzono, iż agraryzm był wyrazem dążeń emancypacyjnych polskiego chłopstwa i ruchem w dużej mierze oddolnym, animowanym przez inteligencję o chłopskich korzeniach. Jego istnienie na wsi objawiało się w zakładaniu instytucji takich jak spółdzielnie, domy ludowe lub uniwersytety ludowe. Z jednej strony mieliśmy zatem do czynienia z działalnością społeczną, a z drugiej – programem agrarystycznym, wypracowywanym najpierw w ramach „Wici”, w roku 1935 przyjętym przez zjednoczone Stronnictwo Ludowe. Rok wcześniej ukazała się także programowa broszura Stanisława Miłkowskiego „Agraryzm jako forma przebudowy życia społecznego”. Aż do pierwszych lat po drugiej wojnie światowej, kiedy rozbito PSL i dokonano inkorporacji „Wici” do ZMP, potępiając przy tym agraryzm, program agrarystyczny pozostawał istotnym punktem odniesienia na polskiej mapie politycznej, co warte jest przypomnienia. Na podkreślenie zasługuje charakter programu agrarystycznego, który plasował się jako „trzecia droga” pomiędzy liberalizmem a komunizmem. Na uwagę zasługuje program gospodarczy agraryzmu, postulujący uspołecznienie dużej części przemysłu i dużą rolę spółdzielczości, ale pozostawiający prywatną własność w rolnictwie. Należy zaznaczyć, że niedostatecznie podkreślano prodemokratyczny i antyautorytarny charakter myśli agrarystycznej, której przedstawiciele konsekwentnie potępiali rozwój autorytaryzmu i totalitaryzmu w Europie i w Związku Radzieckim oraz przeciwstawiali się rządowi sanacyjnemu w Polsce.

Analizując myśl agrarystyczną, podjęto próbę oceny aktualności kilku jej aspektów w artykule pt. „Złoty środek, którym zazwyczaj chodzą życie. O potrzebie obecności agraryzmu w Polsce” (Praktyka Teoretyczna 2(48) 2023, s. 101-137). Po pierwsze, pewne aspekty myśli agrarystycznej mogą okazać się warte przywołania we współczesnym myśleniu o rolnictwie. Nawiązanie do podjętej przez Miłkowskiego obrony niewielkiego, indywidualnego chłopskiego gospodarstwa mogłoby stać się podstawą alternatywy wobec dominującego paradygmatu modernizacyjnego (van der Ploeg 2018). Po drugie, za aktualną należałoby uznać część programu gospodarczego agraryzmu, przede wszystkim wspieranie spółdzielczości. W obliczu trudnej, niepewnej sytuacji rolników na rynku i niestabilności cen oparcie się na spółdzielczości (przede wszystkim zbytu) mogłoby stanowić szansę na poprawę ich pozycji (wymagałoby to np. większego wsparcia rozwoju spółdzielczych grup

producentów rolnych). Wreszcie, aktualna wydaje się agrarystyczna wizja demokracji w obliczu tego, co pewna grupa badaczy wsi nazywa rozwojem wiejskiego autorytarnego populizmu (Scoones et. al. 2018, Borras 2020, Mamonova i Franquesa 2020). Badacze ci wskazują na fakt, że odpowiedzią na rosnący autorytarny populizm mógłby być „progresywny” populizm agrarny. Argumentować można na rzecz tezy, iż agrarystyczna wizja Polski Ludowej (pojęcia zawłaszczonego później przez komunistyczne państwo), państwa „ludzi pracy” i koncepcja upodmiotowienia chłopstwa dobrze spełnia definicję agrarnego populizmu i mogłaby stać się punktem odniesienia dla prób stworzenia nowej tożsamości wiejskiej, w kontrze do tendencji autorytarnych. Wspomniane trzy aspekty myśli agrarystycznej to z pewnością nie jedyne wartości przywołania i analizy w kontekście współczesności, co wymaga dalszych badań.

Wielozawodowość w rodzinach rolniczych w Polsce (na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020)

Celem badań było zaprezentowanie stanu wielozawodowości, jak też dywersyfikacji działalności i źródeł dochodu w rodzinach rolniczych w Polsce. Analiza została oparta o najnowsze dostępne dane pochodzące z Powszechnego Spisu Rolnego 2020.

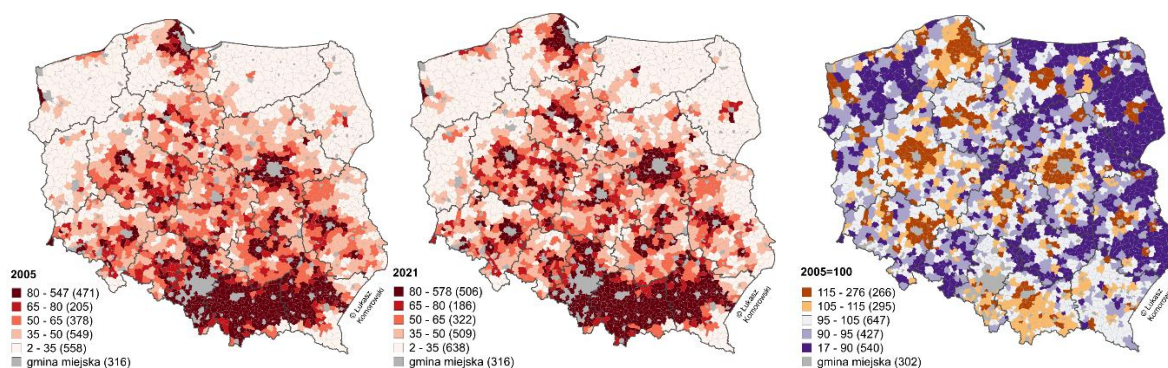
Wielozawodowość, jak i dywersyfikacja działalności pozarolniczej nie związanej z gospodarstwem systematycznie zyskuje na znaczeniu, tak przeciętnie w Unii Europejskiej (około 1/3 osób pracujących w rolnictwie jest wielozawodowych), jak i w krajach członkowskich. Z badań wynika, że w Polsce zdecydowanie większą popularnością cieszyło się wykonywanie pracy poza gospodarstwem jako głównego zajęcia aniżeli pobocznego: to dotyczyło ponad 90% ogółu populacji dwuzawodowej. Osoby wielozawodowe pracujące głównie poza swym gospodarstwem rolnym stanowiły 39% struktury rodzinnej siły roboczej. Łącznie z osobami pracującymi głównie w swoim gospodarstwie, a dodatkowo poza nim, odsetek wielozawodowców wyniósł w Polsce aż 42%. Powyższe zjawisko miało swoje przełożenie na strukturę dochodów gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego. Jedynie dla niespełna 30% takich gospodarstw działalność rolnicza stanowiła główne źródło utrzymania. W porównaniu do dekady wcześniej, odnotowano spadek o 3,4 pp. W 2020 roku, po raz pierwszy w historii, odsetek gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego uzyskujących główne dochody z pracy najemnej przewyższył odsetek gospodarstw uzyskujących główne dochody z działalności rolniczej (odpowiednio wynosił: 33,1% wobec 30,4%). Dekadę wcześniej liczby te były na poziomie: 28,8% i 33,8%. Wszystkie te dane wskazują na kurczące się znaczenie rolnictwa w zatrudnieniu i dochodach rodzin rolniczych w Polsce.

Ewolucja rozkładu przestrzennego ludności wiejskiej. Jej przyczyny i mechanizmy

Od szeregu lat obserwowane jest zjawisko zmniejszania się zaludnienia niektórych obszarów wiejskich w wyniku migracji młodzieży do miast lub w ich pobliżu. Skrajnym przykładem tego rodzaju niekorzystnego zjawiska wyludniania się wsi jest tzw. ściana wschodnia, a więc pogranicze wschodnie a zwłaszcza jego północna część. Ale podobne zjawiska zmniejszania się zaludnienia obserwowane są również w innych terenach, a szczególnie w Polsce centralnej i wschodniej w obszarach odległych od centrów miejskich. Dotyczy to głównie obszarów o znacznej przewadze w gospodarce lokalnej rolnictwa opartego o drobne gospodarstwa rodzinne, położonych peryferyjnie wobec rynków miejskich, w tym rynku pracy. Obszary te często ciągnął się wzdłuż granic wojewódzkich, niekiedy po obu stronach takiej granicy. Z drugiej strony w pobliżu dużych miast, zwykle mających status centrów wojewódzkich tworzą się relatywnie gęsto zaludnione obszary podmiejskie silnie powiązane gospodarczo z miastem.

Omawiane zjawiska występują od dłuższego czasu z różnym natężeniem, dane z okresu pierwszych dwudziestu lat XXI wieku pokazują, że w tym okresie trendy te były kontynuowane, oba bieguny, obszary zmniejszające zaludnienie i koncentrujące ludność wiejską ulegały powiększeniu. Rejon ściany wschodniej, który wcześniej obejmował stosunkowo wąski pas gmin wzdłuż północnej części granicy wschodniej ulega poszerzeniu a obecnie rozciąga się na południe, aż do granicy województwa podkarpackiego. W dalszym ciągu zmniejsza się zaludnienie obszarów położonych peryferyjnie w układzie wojewódzkim, a szczególnie silnie dotyczy to województwa świętokrzyskiego. Ponadto dane pokazują, że obszarem o zmniejszającym się zaludnieniu utworzył się w rejonie, w którym przed restrukturyzacją występował wysoki udział PGR w użytkowaniu ziemi, w województwie zachodniopomorskim oraz opolskim. Ten ostatni region jest przykładem depopulacji związanej z dominującą emigracją do Niemiec.

Jednocześnie obszary podmiejskie, zwłaszcza największych miast, ulegają przestrzennemu rozrostowi. Jest to szczególnie widoczne w przypadku Warszawy, Poznania, Wrocławia i Trójmiasta. Skala zjawiska koncentracji ludności w gminach podmiejskich jest tak duża, że w skrajnych przypadkach niektóre gminy w okresie 16 lat podwoiły liczbę mieszkańców i jest to w czasie, kiedy ogólna liczebność kraju zmniejsza się.

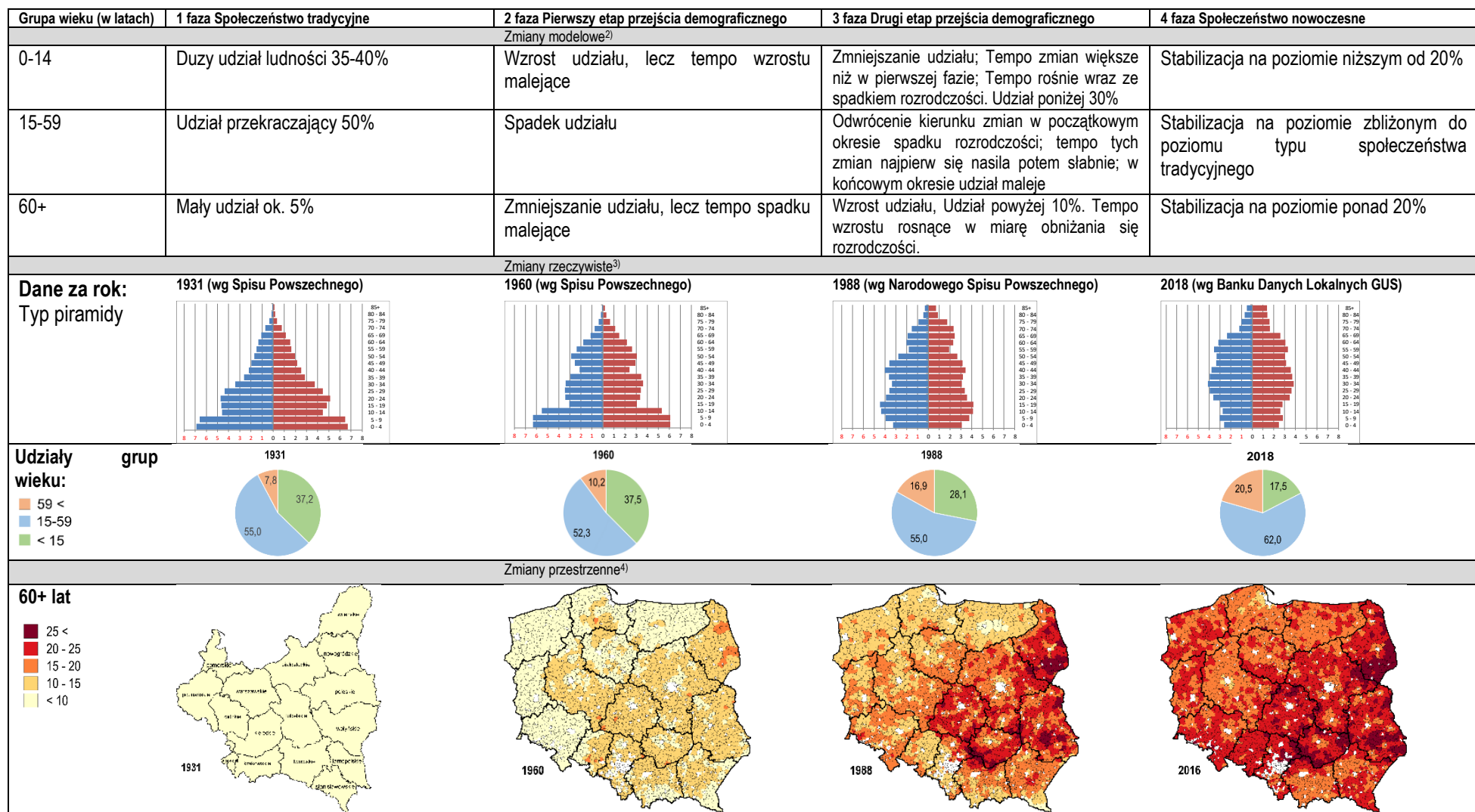
Zmiany gęstości zaludnienia na obszarach wiejskich w okresie 2005-2021

Ewolucja struktury wieku ludności wiejskiej w procesie przejścia demograficznego. Dynamika czasowa i przestrzenna

Na kształtowanie się sytuacji demograficznej w Polsce największy wpływ mają dwa nakładające się czynniki, jednym z nich jest tzw. falowanie demograficzne, a drugim konsekwencje schyłkowej fazy pierwszego przejścia demograficznego. Dodatkowy czynnik, ważny z punktu widzenia podziału na miasto i wieś stanowią migracje wewnętrzne wpływające nie tylko na proporcje tych dwóch populacji, ale także na zmiany rozkładu przestrzennego zaludnienia oraz, ze względu na występujące mechanizmy selektywności, na struktury zarówno w środowisku odpływu jak i napływu. Łącznie czynniki te decydują nie tylko o wielkości każdej z tych populacji, ich rozkładzie przestrzennym, ale również o ich strukturze. Równocześnie z procesem falowania wystąpił drugi czynnik wpływający na kształtowanie się struktury demograficznej – jest to pierwsze przejście demograficzne. O ile zjawisko falowania było specyficzne dla Polski, co prawda wystąpiło ono również w innych krajach uczestniczących w drugiej wojnie światowej (ale z wyjątkiem Malty jego natężenie było znacznie mniejsze), o tyle kompleks zjawisk zwanych łącznie przejściem demograficznym ma charakter uniwersalny, występuje niemal we wszystkich krajach na pewnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Ma ono silny związek ze zmianami obyczajowymi oraz aplikacją zdobyczy nauki i technologii, zwłaszcza medycyny. Z punktu widzenia procesów demograficznych dotyczy ono zmian w zakresie długości życia oraz struktury rodziny, a pośrednio (z perspektywy demografii) dzietności kobiet.

Najbardziej znaną cechą przekształceń struktury ludności według wieku w tym czasie jest przejście od „młodej” (charakterystycznej dla społeczeństwa tradycyjnego) do „starej” (charakterystycznej dla społeczeństwa nowoczesnego) struktury wieku. Zmiany struktur rzeczywistych odnotowanych dla populacji wiejskiej potwierdzają ewolucję zgodną ze schematem stworzonym na podstawie struktur modelowych, potwierdzając jednoznacznie fakt oraz skalę procesu przejścia demograficznego. Oznacza to, że dzisiejsi mieszkańcy wsi pod względem szeregu elementów wchodzących w skład pojęcia jakość życia znacząco przybliżyli się do wzorca charakterystycznego dla społeczeństw krajów wysoko rozwiniętych, aniżeli miało to miejsce sto lat wcześniej. Nie dokonało się to jednak bez konieczności poniesienia kosztów, których można upatrywać w strukturze demograficznej charakterystycznej dla modelu społeczeństwa nowoczesnego (starzeniu się), a także w silnym zróżnicowaniu przestrzennym stopnia zaawansowania zmian proporcji biologicznych grup wieku. Mechanizm przejścia demograficznego osadzony diachronicznie prezentuje poniższa rycina.

c. d. Ewolucja struktury wieku ludności wiejskiej w procesie przejścia demograficznego. Dynamika czasowa i przestrzenna

Opracowanie własne na podstawie danych za spisów powszechnych za lata 1931, 1960, 1988 oraz danych BDL GUS 2018.

Rolnicy a klasa średnia

Celem badania była charakterystyka rolnictwa i rolników w kontekście procesu gentryfikacji wsi. Rozważane były dwa kluczowe aspekty: przestrzenne zróżnicowanie gentryfikacji wsi oraz zróżnicowanie struktury społecznej na obszarach wiejskich. Szczególna uwaga została zwrócona na: 1. Rozwój samego sektora rolniczego w dwóch typach zbiorowości – intensywnie zgentryfikowanych i tych, w których proces gentryfikacji wsi nie zachodzi – oraz 2. Charakterystyki rolników w tych zbiorowościach.

Procesem zmian strukturalnych o największej dynamice jest gentryfikacja wsi, odpowiedzialna za rekonfigurację wiejskiej struktury społecznej. Wykazuje odmienną dynamikę przestrzenną, silniejszą w powiatach okołometropolitalnych, gdzie występuje nasycenie struktury społecznej segmentem klasy średniej i stosunkowo niewielki udział rolników. Natomiast wyraźnie słabiej jest w powiatach peryferyjnych, gdzie udział rolników i robotników sięga trzech czwartych populacji, a udział klasy średniej nie przekracza jednej piątej. Klasę średnią, niezależnie od jej położenia przestrzennego, charakteryzuje wyższe wykształcenie i wyższe dochody. Rynek metropolitalny, wchłaniający dobrze wykształconych specjalistów przeprowadzających się na podmiejskie tereny, może wpływać na zróżnicowanie płac pomiędzy klasą średnią a rolnikami. Należy podkreślić, że czynniki ekonomiczne, takie jak osiągnięte dochody, nie są odosobnione; są one powiązane z określoną strukturą i hierarchią zawodową, przyczyniając się do „pewnego wertykalnego układu wyższych i niższych pozycji społecznych, różniących się prestiżem, poziomem konsumpcji i stylem życia” (Piotrowska 1998, 77). Widać to po różnicach w poziomie kapitału ludzkiego (którego elementem jest poziom wykształcenia) pomiędzy przedstawicielami klasy średniej a rolnikami.

3. Strategie i sposoby budowania odporności i żywotności polskiej wsi

Koordynator obszaru badawczego: dr hab. Sławomir Kalinowski, prof. IRWiR PAN

Realizowano następujące tematy indywidualne:

- *Wymiary ubóstwa w warunkach niepewności* – dr hab. Sławomir Kalinowski i prof. dr hab. Marek Kłodziński (ZEW),
- *Czynniki kształtujące skłonność do nabywania lokalnej żywności przez sezonowych mieszkańców wsi* – dr hab. Adam Czarnecki (ZEW),
- *Modele sukcesji gospodarstw rolnych a odporność sektora rolnego w Polsce* – dr Michał Dudek (ZIE),
- *Rozwój OZE w Polsce w kontekście polityki bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej* – dr hab. Piotr Gradziuk (ZME),
- *Transformacja rolnictwa Ukrainy w okresie odbudowy powojennej: zmiany priorytetów i struktury* – dr Vitaliy Krupin (ZME),
- *Innowacje społeczne dla wiejskich seniorów - realne próby rozwiązania problemu, czy listek figowy dla niewydolnego systemu opieki?* – dr hab. Sylwia Michalska (ZSW),
- *Proces upodmiotowienia obszarów wiejskich w kontekście ewolucji polityki spójności Unii Europejskiej (droga implementacji RLKS w Polsce)* – mgr Agata Mróz (ZEW),
- *Rolnictwo regeneracyjne w kontekście zrównoważonego rozwoju* – dr Anna Rosa (ZEW),
- *Ubóstwo energetyczne w warunkach kryzysu* – mgr Oskar Szczygieł (ZEW),
- *Kobiety wiejskie wobec kryzysów* – dr Elwira Wilczyńska (ZSW).

Wymiary ubóstwa w warunkach niepewności

Celem badania było uzyskanie kompleksowej wiedzy na temat wymiarów ubóstwa w warunkach niepewności, skupiając się szczególnie na obszarze województwa mazowieckiego. Badania koncentrowały się na ubóstwie energetycznym, stanowiąc rozwinięcie dwóch poprzednich projektów prowadzonych w instytucie dotyczących sytuacji społeczno-ekonomicznej ludności w okresie pandemii COVID-19 oraz różnych wymiarów ubóstwa na Mazowszu.

Ponadto, badania pozwoliły wnikliwie scharakteryzować analizowane zjawisko. Poprzez identyfikację i analizę czynników determinujących ubóstwo energetyczne, badania umożliwiły głębsze zrozumienie mechanizmów wpływających na brak dostępu do energii w badanej społeczności.

W kontekście niepewności, badania koncentrowały się na kilku kluczowych aspektach:

- Niepewności ekonomicznej,
- Niepewności związanej z brakiem bezpieczeństwa energetycznego
- Niepewności społecznej (w tym wykluczenia społecznego będącego konsekwencjami ubóstwa).

Dodatkowo, zwróciły one uwagę na wielowymiarowość ubóstwa, rozumianą jako złożony kontekst społeczno-ekonomiczny, kulturowy i środowiskowy, w którym ubóstwo występuje. W ten sposób, uzyskano ogólne wskazówki dotyczące radzenia sobie z ubóstwem w warunkach niepewności i tworzonej odporności obszarów wiejskich.

Przeprowadzone badanie ubóstwa energetycznego na Mazowszu wpisuje się w kontekst warunków niepewności i poszukiwania źródeł odporności zarówno tych obszarów, jak i ludności, która je zamieszkuje. W sytuacji nakładających się kryzysów – pandemii COVID-19 i wojny w Ukrainie, badanie ukazuje, jak trzy skomplikowane i wzajemnie powiązane czynniki: pandemia, niepewność ekonomiczna oraz ubóstwo energetyczne, wpływają na sytuację mieszkańców Mazowsza.

Badanie przeprowadzone na Mazowszu wykazało, że problem ubóstwa energetycznego dotyka znaczną część mieszkańców regionu. W zależności od przyjętego wskaźnika pomiaru ubóstwa energetycznego, odsetek osób dotkniętych tym problemem oscyluje między 7,1% a 38,1%. Istotne jest, że 2/5 mieszkańców regionu doświadczało trudności z zaspokojeniem podstawowych potrzeb energetycznych, a jedna trzecia podejmowała wysiłki w celu spełnienia tych potrzeb przy ograniczonym zużyciu energii. Dodatkowo, 1/5 mieszkańców nie była w stanie utrzymać satysfakcjonującej temperatury w swoich pomieszczeniach.

Zidentyfikowano dwie główne grupy osób najbardziej narażonych na ubóstwo energetyczne: pierwsza związana jest z czynnikami technicznymi, takimi jak stan budynku czy wyposażenie, a druga związana jest z czynnikami społeczno-ekonomicznymi, takimi jak źródło utrzymania gospodarstwa domowego i struktura rodziny. Ponadto, osoby szczególnie narażone na ubóstwo energetyczne to mieszkańcy wsi, utrzymujący się z niezarobkowych źródeł, prowadzący jednoosobowe gospodarstwa domowe i beneficjenci pomocy społecznej.

Warto zauważyć, że blisko połowa respondentów odczuwała negatywne skutki nieodpowiedniej temperatury w pomieszczeniach, a najczęściej wskazywanymi problemami były pogarszający się stan psychiczny, choroby układu oddechowego i zmęczenie. Mieszkańcy Mazowsza cechują się umiarkowaną świadomością ekologiczną, która jest najniższa wśród osób starszych, utrzymujących się z niezarobkowych źródeł i będących w złej sytuacji finansowej.

Podsumowując, wyniki badania wskazują na pilną potrzebę działań przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu na Mazowszu. Wartość takich badań polega nie tylko na identyfikacji problemu, ale również na dostarczeniu rekomendacji wykorzystanych do opracowania efektywnych strategii polityki społecznej i działań w kierunku poprawy warunków życia mieszkańców regionu. Dodatkowo, aspekt środowiskowy tego zjawiska, związany z ograniczonym zużyciem energii, podkreśla potrzebę zrównoważonego podejścia do zarządzania zasobami energetycznymi dla dobra społeczeństwa i środowiska naturalnego.

Czynniki kształtujące skłonność do nabywania lokalnej żywności przez sezonowych mieszkańców wsi

Głównym celem badania było rozpoznanie czynników kształtujących skłonność sezonowych mieszkańców wsi (właścicieli i użytkowników drugich domów) do nabywania lokalnej żywności. Badaniem objęto mieszkańców sezonowych w Australii Zachodniej i Finlandii, a następnie przeprowadzono analizę porównawczą obu populacji pod kątem podobieństw i różnic we wzorcach konsumpcji lokalnej żywności oraz czynników/uwarunkowań tychże zachowań uwzględniając m.in. profil społeczno-demograficzny, wiejskie pochodzenie, związki z miejscem (*place attachment*), związki z lokalną społecznością (*community attachment*), styl życia i wzorzec użytkowania drugiego domu, a także kontekst przestrzenny (w tym dostępność przestrzenno-czasową do miejsc zakupu lokalnej żywności).

Sezonowi mieszkańcy wsi nie małą część swoich wydatków przeznaczają na zakupy żywności, zwłaszcza tej produkowanej lokalnie. Biorąc jednak pod uwagę liczne motywacje konsumpcyjne – egoistyczne i altruistyczne oraz podstawowe uwarunkowania nabywania lokalnej żywności kształtowane przez kontekst lokalny, w badaniu ważne było rozpoznanie, co kieruje konsumentami w tym zakresie. Wyniki dowiodły, że wśród australijskich konsumentów dominowały motywacje związane z wygodą (łatwością dokonywania zakupów), w czasie gdy zamierzone wsparcie dla lokalnych producentów było częstym czynnikiem motywującym fińskich respondentów. Długość posiadania drugiego domu również odgrywała rolę w pozytywnym kształtowaniu ich poczucia odpowiedzialności wobec społeczności lokalnej. Fińscy właściciele drugich domów wykazywali silne poczucie odpowiedzialności i świadome wsparcie dla lokalnej gospodarki. Co więcej, altruistyczne motywacje Australijczyków były w dużej mierze kształtowane przez obiektywne uwarunkowania lokalne (występowanie placówek handlowych i innych miejsc, w których można było kupić lokalną żywność – w szczególności targowisk – oraz dostępność przestrzenno-czasowa do nich) oraz kontekst społeczny. Natomiast na motywacje Finów w tym zakresie wpływały czynniki społeczne, osobiste (wiejskie korzenie i doświadczenie spędzania wolnego czasu na wsi) oraz wzorzec użytkowania drugiego domu. Ustalenia te stanowią wytyczne dla władz lokalnych i przedsiębiorstw (gospodarstw rolnych) w kontekście poprawy powiązań lokalnego zaopatrzenia w żywność z popytem właścicieli drugich domów na tego typu produkty, na przykład poprzez marketing, informacje i systemy wsparcia. Wysiłki mające na celu promowanie praktyk odpowiedzialnej konsumpcji mogą skutecznie przyczynić się do zrównoważonego rozwoju lokalnych gospodarek. W przypadku obszarów, na których zlokalizowana jest znaczna liczba drugich domów, wykorzystanie poczucia przywiązania ich właścicieli i odpowiedzialności społeczności może być skutecznym podejściem do dalszego promowania konsumpcji lokalnej żywności. Natomiast w przypadku „nowych” właścicieli, zapewnianie informacji o lokalnych punktach sprzedaży żywności i korzyści ze wspierania lokalnej gospodarki mogą pomóc w zmianie motywacji zakupów z wygody na altruizm.

Modele sukcesji gospodarstw rolnych a odporność sektora rolnego w Polsce

Celem badania była identyfikacja modeli sukcesji gospodarstw rolnych w Polsce. W okresie sprawozdawczym scharakteryzowano zmiany demograficzne w rodzinach związanych z rolnictwem i określono potencjalne efekty tych przeobrażeń dla modeli sukcesji gospodarstw rolnych. Badanie ukierunkowane było także na zidentyfikowanie związków między zmianami demograficznymi a sukcesją gospodarstw rolnych.

Z przeprowadzonych analiz wynikało, że zmiany demograficzne w Polsce polegające na starzeniu się ludności, malejącej dzietności i selektywnych migracjach z obszarów wiejskich, wzmacniają przeobrażenia strukturalne w sektorze rolnym i w długim okresie

wpływają na modyfikację dotychczasowych modeli sukcesji gospodarstw. Demografia okazuje się być bowiem czynnikiem, który wspiera inne uwarunkowania, mające wpływ na zmiany w rolnictwie, a mianowicie: globalizację i restrukturyzację sektora produkcji rolnej. Na zmiany demograficzne w tym segmencie gospodarki nakładają się przeobrażenia, polegające na koncentracji ziemi, kapitału i produkcji rolnej. Jednocześnie rosną wymagania wobec rolnictwa ze strony społeczeństwa oraz instytucji odpowiedzialnych za prowadzenie polityki rolnej. W sytuacji wsparcia publicznego gospodarstw rolnych, warunkowanego spełnianiem szeregu wymogów środowiskowych, pogarszających się warunków agroklimatycznych oraz zmiennej sytuacji na rynkach, prowadzenie opłacalnej działalności rolniczej stanowi duże wyzwanie, często zniechęcające młode pokolenie do wiązania swojej przyszłości z produkcją rolną i obszarami wiejskimi.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, zmiany demograficzne oddziałują niewątpliwie na całą zbiorowość gospodarstw rolnych w Polsce, ale dotyczą ją z różną siłą. W gospodarstwach wielkotowarowych, funkcjonujących w sposób podobny do firm z pozarolniczych branż gospodarki, wpływ uwarunkowań demograficznych na ich sukcesję jest relatywnie najmniejszy. Problem z następstwem pojawia się tam względnie rzadziej ze względu na wysoką wartość tych gospodarstw, funkcjonujących na rynku podobnie jak inne dochodowe podmioty usługowe czy produkcyjne. W gospodarstwach rolnych z relatywnie mniejszym potencjałem ekonomicznym, a spełniających różne funkcje społeczno-ekonomiczne, użytkownicy zwykle utrzymują się z różnych źródeł dochodów. Produkcja rolna i inwestycje w działalność rolniczą są tam nierzadko ograniczane. Kwestia wycofania się z działalności i sprzedaży lub dzierżawy ziemi jest w takich przypadkach względnie częściej rozważana, co oznacza że potencjalni następcy nie wiążą swojej przyszłości zawodowej z rolnictwem. Z tego powodu utrzymanie gospodarstwa w rodzinie w kolejnym pokoleniu staje się problematyczne. Z kolei w gospodarstwach traktowanych jako hobby czy miejsce życia rodziny, sukcesja stanowi zwykle względnie mniejsze wyzwanie dla ich użytkowników. Gospodarstwo rolne pełni wtedy rolę siedliska, sposobu na ulokowanie majątku czy pozyskania dodatkowych dochodów lub żywności. Jego sukcesja następuje z opóźnieniem, a majątek rolniczy stanowi jeden z ważnych aktywów rodziny.

Rozwój OZE w Polsce w kontekście polityki bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej

Ocenę roli odnawialnych źródeł energii w transformacji energetycznej rozpoczęto od analizy dynamiki i struktury zmian produkcji energii pierwotnej w UE27 i Polsce. Zakres czasowy obejmował okres 2000-2021, co wynikało z dostępności wiarygodnych danych odnoszących się do następujących kategorii: biomasy stałej, biodiesla, bioetanolu, biogazu, odpadów komunalnych, energii słonecznej termicznej i fotowoltaicznej, wodnej, wiatrowej, geotermicznej oraz pozyskanej przez zastosowania pomp ciepła. Do oceny zachodzących zmian zastosowano metodę analizy retrospektywnej wykorzystując raporty i opracowania statystyczne GUS, EUROSTAT, Konsorcjum EurObserv'ER, źródła literaturowe oraz wstępne wyniki badań prowadzonych w IRWiR PAN, w ramach tematu badawczego pt. „Ewolucja miejsca rolnictwa w rozwoju obszarów wiejskich”.

Warto podkreślić, że dążenie do znaczącego zwiększenia udziału energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto jest nie tylko rezultatem realizowanej ambitnej polityki klimatycznej UE, ale także bezpieczeństwa energetycznego. Po 2008 roku, UE dążąc do powiększenia swojego wkładu w zmniejszanie emisji GHG, wielokrotnie rewidowała wcześniej ustalone cele. Nowe propozycje zawarto w dokumencie pt. „Czysta energia dla wszystkich Europejczyków”. Jest to długoterminowa wizja dojścia do dobrze prosperującej, nowoczesnej, konkurencyjnej i neutralnej dla klimatu gospodarki w 2050 roku. Wytyczono w niej cel udziału energii z odnawialnych źródeł na poziomie co najmniej 32% końcowego zużycia energii brutto do 2030 roku. Aby osiągnąć założenia przyjęte Europejskim Zielonym Ładzie oraz strategii „Gotowi na 55”, Komisja Europejska wdrożyła

procedurę zmiany dyrektywy (UE) 2018/2001, postulując początkowo zwiększenie unijnego celu w zakresie OZE do 38-40% w 2030 roku, a już po inwazji Rosji na Ukrainę do 45%, czyli jego podwojenie w stosunku do 2020 roku.

W wyniku realizacji polityki klimatyczno-energetycznej UE w latach 2000-2020, produkcja energii pierwotnej w UE-27 uległa zwiększeniu o 243,7%. Do najszybciej rozwijających się sektorów należała fotowoltaika (ponad tysiąc dwustukrotny wzrost), pompy ciepła (stu pięćdziesięciokrotny wzrost) oraz biogazu, energii wiatrowej, biodiesla i bioetanolu (od 1069 do 3845%). W strukturze produkcji w dalszym ciągu największe znaczenie miała biomasa stała wykorzystywana w ciepłownictwie i elektroenergetyce ale jej udział w badanym okresie zmniejszył się z 54,0 do 40,2%.

W latach 2000-2020 produkcja energii ze źródeł odnawialnych w Polsce uległa zwiększeniu ponad trzykrotnie, z 3 808 ktoe do 12 518 ktoe. Tempo tego wzrostu było znacznie wyższe niż w UE-27. Polski sektor energetyczny charakteryzuje się jednym z najwyższych wskaźników udziału biomasy stałej w wytwarzaniu energii z OZE, ale ulega on systematycznemu zmniejszaniu z 94,4% w 2000 roku do 71,6% w 2020 roku, mimo że w wartościach bezwzględnych produkcja energii z tego surowca zwiększyła się z 3 594,2 ktoe do 8 964,2 ktoe. Wynika to znacznie szybszego tempa wzrostu produkcji energii w takich sektorach jak energetyki wiatrowej i słonecznej, biopaliw, biogazu i pomp ciepła. W analizowanych latach udział tych sektorów w produkcji energii ze źródeł odnawialnych zwiększył się z 0,77% do 25,57%.

Z najnowszych dokumentów prognostycznych jakimi są Polityka Energetyczna Polski do 2040 roku oraz założenia do jej aktualizacji wynika konieczność zdynamizowania rozwoju wykorzystania OZE we wszystkich sektorach. Jest to „wyzwanie związane z niezależnością i suwerennością”, a jednocześnie koniecznością znaczącego obniżenia stężenie poziomu cząstek pyłów zawieszonych (PM10 i PM2,5) oraz bezno(a)pirenu w powietrzu, które stanowi poważne zagrożenie dla zdrowia publicznego.

Transformacja rolnictwa Ukrainy w okresie odbudowy powojennej: zmiany priorytetów i struktury

W ciągu 30 lat niepodległości w Ukrainie ukształtował się specyficzny sektor rolniczy wykazujący się dominacją dużych spółek kapitałowych (tzw. agroholdingów) oraz zwiększającą się kontrolą tych spółek nad gruntami i rynkami rolnymi. Działania podobnych spółek w stosunku do podsektora rolnictwa indywidualnego są wręcz dyskryminujące, a przy tym są one *de facto* wspierane przez politykę rolną danego kraju. Aktualna sytuacja w Ukrainie daje nową szansę na transformację rolnictwa na zasadach zrównoważonego rozwoju, z uwzględnieniem praw wszystkich podmiotów działających w sektorze rolnym. W ramach tematu rocznego badane były aktualne uwarunkowania oraz nowe priorytety rozwoju rolnictwa Ukrainy i sposoby transformacji sektora rolnego w kierunku implementacji zasad funkcjonujących w UE.

Ukraina jest w czołówce państw świata posiadających zasoby dla produkcji żywności i wykorzystujących ten potencjał. W 2021 roku, udział rolnictwa w wartości dodanej kraju stanowił 10,8%, a potencjał zaopatrzenia w żywność sięgał nawet poziomu 375-400 mln osób. Jednocześnie, Ukraina od lat boryka się z wieloma problemami wewnętrznymi wstrzymującymi zrównoważony i efektywny rozwój zarówno rolnictwa, jak i obszarów wiejskich. W świetle wzrostu wpływu ukraińskich agroholdingów na rynki rolne, coraz bardziej dyskryminowani i ograniczani w swoich prawach są rolnicy sektora indywidualnego. Ustawodawstwo i polityka państwowa, jak również działalność międzynarodowych instytucji finansowych, są ukierunkowane na wsparcie dużych przedsiębiorstw rolnych, z faktycznym pominięciem drobnych gospodarstw rolnych. Szczególnie krytyczna jest dla nich sytuacja w kwestiach gruntów rolnych i zasobów finansowych.

Kluczowe kwestie blokujące zrównoważony rozwój ukraińskiego rolnictwa obejmują:

- Brak równowagi między przedsiębiorstwami rolnymi (w tym agroholdingami), gospodarstwami farmerskimi i indywidualnymi gospodarstwami rolnymi;
- Wysoka korupcja powodująca brak ochrony praw właścicieli (gruntów, produkcji), zwłaszcza drobnych rolników i mieszkańców wsi;
- Kontrola krajowych cen skupu oraz zasobów produkcji (np. nawozów, środków ochrony roślin), jak również dostępu do rynku przez ograniczoną liczbę firm/korporacji;
- Brak skutecznego nadzoru nad działalnością rolniczą pod względem jej wpływu na środowisko przyrodnicze;
- Niedostępność systemu ubezpieczeń społecznych dla osób prowadzących indywidualną działalność rolniczą oraz ich faktyczne wykluczenie ze możliwości otrzymywania świadczeń (dostępnych dla osób zatrudnionych w innych sektorach);
- Niewystarczający poziom rozwoju infrastruktury na obszarach wiejskich, zwłaszcza tych peryferyjnych (drogi, transport, opieka zdrowotna, edukacja, usługi wiejskie i miejskie);
- Migracja mieszkańców i wyludnianie wsi;
- Starzenie się właścicieli gospodarstw rolnych/ farmerskich i brak następców;
- Brak skutecznej współpracy między podmiotami w sektorze rolno-spożywczym;
- Niewielka liczba lokalnych inicjatyw i relatywnie bierna mentalność ludności wiejskiej (oczekiwanie, że lokalne problemy zostaną rozwiązane przez władze lub inne podmioty).

Ważnym jest zwrócenie uwagi na to, iż wyżej wymienione kluczowe bariery i problemy opisane powyżej, w pewnym stopniu występują również w krajach unijnych, lecz ich zakres i oddziaływanie na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich jest minimalny. Natomiast właśnie te problemy, które wynikają z niedostatecznie rozwiniętych systemów i uwarunkowań instytucjonalnych blokują rozwój rolnictwa i wsi ukraińskiej w największym stopniu.

Innowacje społeczne dla wiejskich seniorów – realne próby rozwiązania problemu, czy listek figowy dla niewydolnego systemu opieki?

Celem opracowania w ramach przyjętego tematu rocznego było sprawdzenie, przy okazji realizowania badań w granicę pt. „Dać to, czego naprawdę potrzeba...”, czy innowacje społeczne, wprowadzane do wiejskich społeczności są wzbogaceniem i uzupełnieniem oferty (w tym wypadku kierowanej do seniorów) czy też odpowiedzią na brak istniejących rozwiązań i zastępują w pewnym zakresie instytucje powołane do tego, by zapełniać określone usługi mieszkańcom terenów wiejskich.

Wielość definicji innowacji społecznych pozwala na dosyć elastyczne włączanie do nich różnego rodzaju inicjatyw. Przy okazji badań, dotyczących innowacji polegającej na zapełnieniu nowego modelu opieki hospicyjnej dla osób przewlekle i nieuleczalnie chorych oraz wsparcia ich opiekunów pojawiły się obawy, czy działanie innowacyjne nie wkracza w obszar porzucony przez powołane do zapewniania określonych usług instytucje. Zaobserwowano również, że istnienie innowacji bywało pretekstem do rezygnacji z działań, mających naprawić istniejący system, ze względu na to, że istniała możliwość uzyskania opieki w ramach rozwiązania innowacyjnego.

Z przeprowadzonych w ramach wywiadów z ekspertami, reprezentującymi wojewódzkie instytucje związane z polityką społeczną i ochroną zdrowia oraz ze specjalistami opieki paliatywnej, można stwierdzić, że w analizowanym przypadku usługi, oferowane w ramach innowacji nie byłyby potrzebne, gdyby prawidłowo i wydolnie działały instytucje, które są powołane do tego w ramach już istniejącego systemu opieki i wsparcia. Badani eksperci podkreślali, że problemem może nie być sam system, który przewiduje różnego rodzaju potrzeby i na nie odpowiada, ale jego wielowymiarowa niewydolność. Niewydolność ta odnosi się zarówno do dramatycznego braku adekwatnego do istniejących

potrzeb finansowania, ale także do braku zasobów w postaci wykwalifikowanych pracowników, którzy łatają dziury systemu pracując w wielu miejscach jednocześnie, niezaplanowanego rozwoju różnych, także tych związanych z potrzebami osób starszych specjalizacji lekarskich. Odnosi się wreszcie do braku długoterminowych, zaplanowanych i konsekwentnie prowadzonych polityk – zarówno w odniesieniu do opieki zdrowotnej, jak i polityki społecznej. Zdaniem ekspertów, ale też pracowników instytucji działających na poziomie lokalnym wielkim problemem jest krótki czas trwania różnego rodzaju programów, finansowanych dzięki pozyskanym projektom, grantom, specjalnym funduszom. W przypadku działań odnoszących się bezpośrednio do ludzkiego zdrowia czy bezpieczeństwa socjalnego wskazane wydaje się zapewnienie stałego, niezależnego od zmieniających się władz, przewidywalnego finansowania, które pozwoli długofalowo planować wsparcie grup najbardziej wrażliwych.

Proces upodmiotowienia obszarów wiejskich w kontekście ewolucji polityki spójności Unii Europejskiej (droga implementacji RLKS w Polsce)

W ramach badań, w zakresie tematu rocznego, sformułowano następujące cele:

- Sprawdzenie w jaki sposób i na jakim etapie ewolucji polityki spójności, obszary wiejskie zostały do niej włączone, uzyskując tym samym przestrzeń do wzmocnienia swojej podmiotowości.
- Określenie jaką rolę w rozwoju i upodmiotowieniu społeczności lokalnych odgrywa jeden z instrumentów terytorialnych dedykowany m. in. obszarom wiejskim – Rozwój Lokalny Wspierany przez Społeczność (RLKS).

Włączenie obszarów wiejskich do polityki spójności było możliwe w toku ewolucji polityki spójności, zwłaszcza w ostatnim opisywanym w badaniu okresie – inteligentnego, inkluzywnego wzrostu z silnym uwzględnieniem wymiaru terytorialnego. Umocnienie wymiaru terytorialnego programowanych interwencji polegało m.in. na dążeniu do zapewniania przestrzennie równych szans w zakresie korzystania z usług publicznych czy praw obywatelskich. Ta reorientacja dyskursu otworzyła możliwość uzupełnienia terminologii UE o dyskutowane coraz szerzej w kręgach akademickich pojęcie sprawiedliwości przestrzennej. Dzięki temu podejście zorientowane terytorialnie (*place-based policy*) wraz z konkretnymi narzędziami doprowadziły do poszerzenia zakresu zdolności obszarów wiejskich w ubieganiu się o środki w ramach polityki spójności zwiększając tym samym możliwości wzmocnienia podmiotowości społeczności lokalnych.

Rozwój Lokalny Wspierany przez Społeczność (RLKS) to jeden z instrumentów terytorialnych dedykowany m.in. obszarom wiejskim, który ma duży potencjał jako narzędzie upodmiotowienia społeczności lokalnej. Dzięki realizacji działań przy wykorzystaniu jego programowych zasad mieszkańcy obszarów wiejskich nabywają poczucie sprawstwa. Co więcej posiadają swoich bliskich reprezentantów w postaci członków Lokalnych Grup Działania (LGD), którzy zabiegają o uwzględnienie interesów swojej społeczności. Mając na uwadze pewne ograniczenia w interpretowaniu wyników badania empirycznego uzasadnione jest postrzeganie LGD jako inicjatorów zaangażowania społeczności lokalnych mobilizujących wokół wspólnego przedsięwzięcia. Rola tego instrumentu jest istotna również w kontekście znacznego ograniczenia środków na rozwój obszarów wiejskich w najbliższej perspektywie finansowej Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) (przesunięcie 30% środków finansowych z II do I filara). Wykorzystanie funduszy z Polityki Spójności za pośrednictwem RLKS może być w związku z tym szansą na realizację planów inwestycyjnych na obszarach wiejskich. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że wielofunduszowy instrument RLKS może stanowić pewną próbę integracji polityk WPR oraz polityki spójności. Jest ona jednak bardzo ograniczona i daleko niewystarczająca. Otwiera jednak pole do dyskusji nad włączeniem polityki rozwoju obszarów wiejskich dotychczas stanowiącej II filar WPR do polityki spójności.

Rolnictwo regeneracyjne w kontekście zrównoważonego rozwoju

Gleba, z uwagi na produkcję roślinną i zwierzęcą, stanowi dla człowieka kluczową wartość, lecz należy do zasobów łatwo zniszczalnych. Dlatego w dobie zmian klimatycznych i nasilenia ich niekorzystnych skutków oraz częstych kryzysów żywnościowych (np. wywołanych pandemią COVID-19), niezwykle ważnym, a wręcz koniecznym, jest rozpowszechnianie idei rolnictwa, które ma na celu promowanie zrównoważonego i odpornego systemu gospodarowania. Polega ono na racjonalnym wykorzystaniu zasobów przyrody, które umożliwia ograniczenie negatywnego wpływu rolnictwa na środowisko oraz zapobiega ubytkowi substancji organicznej w glebie. Ponadto, wykorzystuje najnowsze rozwiązania technologiczne, umożliwiające ograniczanie używania nawozów sztucznych i środków ochrony roślin. Takim modelem produkcji rolnej jest rolnictwo regeneracyjne nazywane także rolnictwem regeneratywnym. Celem badań było dokonanie analizy w jaki sposób jest definiowane, rozumiane i wdrażane rolnictwo regeneratywne oraz w jakich aspektach może być rozpatrywane.

Koncepcja rolnictwa regeneratywnego powstała w latach 70. XX wieku, ale dopiero od niedawna cieszy się dużym zainteresowaniem. Z analizy literatury wynika, że rolnictwo regeneracyjne jest różnorodnie opisywaną koncepcją czerpiącą z wielu modeli rolnictwa. Wyniki analizy bibliometrycznej i webometrycznej sugerują, że naukowe, eksperckie i społeczne postrzeganie rolnictwa regeneracyjnego jest nadal ograniczone. Analiza wykazała również, że rolnictwo regeneracyjne często utożsamiane jest z koncepcją rolnictwa biologicznego (biologizacja rolnictwa), a świadome wdrażanie jego praktyk w gospodarstwach rolnych jest rzadkie i ma zazwyczaj miejsce jedynie w gospodarstwach dużych. Trzy ważne aspekty, na które w tym kontekście należy zwrócić uwagę to:

- Kwestie środowiskowe – w literaturze przedmiotu podkreśla się, że stosowanie praktyk rolnictwa regeneratywnego przynosi korzyści środowiskowe takie jak między innymi zwiększenie żyzności i odbudowa struktury gleby, łagodzenie zmian klimatu, zwiększenie bioróżnorodności agroekosystemów lub zwiększenie retencji wody;
- Wyniki produkcyjne i wyniki ekonomiczne – rolnictwo regeneratywne stwarza szansę na ograniczenie nakładów produkcyjnych, zwłaszcza kosztów energii, kosztów pracy, nawozów i środków ochrony roślin;
- Odpowiednie środowisko glebowe pozwala osiągać satysfakcjonujące wyniki produkcyjne oraz ekonomiczne w gospodarstwie rolnym;
- Społeczne korzyści wynikające ze stosowania praktyk rolnictwa regeneratywnego – zwiększają świadomość konsumentów, którzy oczekują żywności wysokiej jakości, co więcej, coraz więcej producentów zwraca uwagę na jakość pozyskiwanej żywności od swoich dostawców.

Rolnictwo regeneratywne to szansa na wytwarzanie produktów o wysokiej jakości odżywczej (dzięki stosowaniu nawozów i środków ochrony roślin w tylko niezbędnych dawkach) przy jednoczesnym poszanowaniu środowiska.

Ubóstwo energetyczne w warunkach kryzysu

Celem badania było określenie skali oraz wymiarów tego zjawiska w województwie mazowieckim. Do celów dodatkowych należało określenie grup szczególnie narażonych na taką formę ubóstwa.

Wnioski z działalności rocznej w działalności badawczej ubóstwa energetycznego są bezpośrednio związane z tymi, które opublikowane zostały w dokumencie podsumowującym projekt zlecony IRWiR PAN przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej. Reprezentatywne badania objęły mieszkańców wszystkich powiatów województwa mazowieckiego i beneficjentów pomocy społecznej. Zdiagnozowano i scharakteryzowano przejawy nakładania się niekorzystnych zjawisk społecznych w postaci problemów, które

wymagają korzystania ze wsparcia pomocy społecznej oraz problemu ubóstwa energetycznego. Sformułowano rekomendacje dla instytucji przeciwdziałających zjawisku ubóstwa. Liczba osób dotkniętych ubóstwem energetycznym w województwie mazowieckim wynosi od 7,1% do 38,1% mieszkańców regionu, w zależności od przyjętego wskaźnika pomiaru ubóstwa. O skali ubóstwa energetycznego w województwie świadczy to, że aż 2/5 mieszkańców regionu doświadcza trudności z zaspokojeniem potrzeb energetycznych. Dodatkowo, 1/3 sięga też odsetek osób, które deklarują ich spełnienie pod warunkiem ograniczenia zużycia energii. Co czwarty badany mieszka w budynkach, które nie są w dobrym stanie technicznym. Różne przejawy ubóstwa energetycznego przekładają się na stan zdrowia ludności – niemal połowa odczuwa negatywne skutki zdrowotne nieodpowiedniej temperatury w mieszkaniu. Na wszystkie te elementy nakłada się umiarkowana świadomość ekologiczna badanych. Osoby zagrożone ubóstwem energetycznym można wyróżnić uwzględniając czynniki techniczne i czynniki społeczno-ekonomiczne. Ogólnie rzecz biorąc, problematyka ta wymaga prowadzenia dalszych, pogłębionych badań.

Kobiety wiejskie wobec kryzysów

Analiza materiałów pamiętnikarskich pozwala zrekonstruować strategie podejmowane przez kobiety wiejskie w obliczu różnorodnych kryzysów – ekonomicznych, społecznych, humanitarnych, które na przestrzeni ostatniego stulecia uderzały w polską wieś. W swoich badaniach rozpoznano sposoby reagowania kobiet na sytuacje kryzysowe oraz prześledzono podejmowane przez nie działania i odnaleziono schematy kształtujące *modus operandi* gospodyń w odpowiedzi na zdarzenia przełomowe.

W badaniu przyjęto dosyć długą perspektywę czasową – od wielkiego kryzysu do pandemii COVID-19, aby uchwycić zbadanie stałości i zmienności pewnych taktyk, a także zmian w odporności wsi na różnego rodzaju wstrząsy. Po wstępnej analizie materiałów pamiętnikarskich ograniczono zakres dociekań do dwóch momentów przełomowych, tj. wielkiego kryzysu i jego skutków, jakie w latach lat 30. XX w. dały o sobie znać na polskiej wsi oraz przemiany ustrojowej i kryzysu lat 90. XX w. Porównując te dwa okresy, podjęto się odpowiedzi na pytanie, czy kobiece strategie były w jakimś stopniu skorelowane z płcią kulturową, a jeśli tak, to czy uwarunkowania kulturowe ograniczały pole działania mieszkanki wsi, czy też przeciwnie – pozwalały skutecznie odpierać skutki kryzysu.

Wstępne ustalenia pozwalają postawić tezę, że ze względu na niższy status społeczny i wnikające stąd mniejsze ryzyko „utrąty twarzy” kobiety dysponowały w sytuacji kryzysowej szerszym niż mężczyźni repertuarem środków. Zbadania wymaga kwestia, na ile różnorodność kobiecych strategii odpowiadania na problemy finansowe wynika z kulturowo przypisanych im predyspozycji i mniejszych (lub niesprecyzowanych) wymagań w zakresie samodzielności ekonomicznej, zaradności i odpowiedzialności za rodzinę, a w jakiej jest efektem tzw. feminizacji ubóstwa, tj. przerzucenia na kobiety dodatkowych obowiązków, jakie pojawiają się wraz z pogorszeniem sytuacji ekonomicznej rodziny.

IV. PROJEKTY BADAWCZE „GRANTY”

W 2023 roku, w IRWiR PAN realizowano 5 projektów badawczych finansowanych ze środków Narodowego Centrum Nauki. Szczegółowy wykaz projektów przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7. Projekty badawcze finansowane ze środków NCN

Tytuł projektu	Kierownik	Kwota	Okres realizacji
Zwrot jakościowy? O roli i znaczeniu nowych postaw konsumentów i producentów. Na przykładzie alternatywnych sieci żywnościowych	Dr Wojciech Goszczyński (UMK w Toruniu), z ramienia IRWiR PAN – dr Ruta Śpiewak	337 251 PLN	2018-2021 (przedłużony 2023)
Wielofunkcyjność i wartość ziemi rolniczej - racjonalność wykorzystania a konflikty interesów	Dr hab. Dominika Miłczarek-Andrzejewska	497 953 PLN	2019-2021 (przedłużony do 2023)
Wspólna polityka rolna, WPR, systemy rolnicze, rolnictwo, odporność rolnictwa, polityka rolna, UE	Dr Anna Martikainen	129 950 PLN	2019-2021 (przedłużony do 2024)
Modele sukcesji w polskim rolnictwie – analiza czynników, form i efektów przekazywania gospodarstw rolnych	Dr Michał Dudek	21 352 PLN	2022-2023
Projekt w ramach programu Narodowego Centrum Nauki dla naukowców z Ukrainy na kontynuowanie badań w Polsce	Dr Galyna Trypolska	110 000 PLN	2022-2023

W 2023 roku, w IRWiR PAN realizowano 12 projektów finansowanych przez inne instytucje krajowe, w tym m. in. przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Fundację Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Krajową Sieć Obszarów Wiejskich, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Narodową Agencję Wymiany Akademickiej, Polską Akademię Nauk (w porozumieniu z Narodową Akademią Nauk Stanów Zjednoczonych), PwC i Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu. Wykaz w/w projektów przedstawiono w tabeli 8.

Tabela 8. Projekty badawcze finansowane przez inne instytucje krajowe

Tytuł projektu	Kierownik	Kwota brutto	Okres realizacji	Źródło finansowania
Digital transformation of farming in Poland	Dr Mirosław Drygas	IRWiR PAN 144 000 PLN	2023-2024	PwC
Gentryfikacja wsi w Polsce: znaczenie i skutki procesu. Wsparcie monografii naukowych	Dr Dominika Zwęglińska-Gałecka	17 018 PLN	2023-2024	Ministerstwo Edukacji i Nauki [Doskonała nauka II]
Moja SMART wieś – Wizje i Inicjatywy	Dr hab. Sławomir Kalinowski	159 811 PLN	2022-2023	Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich (KSOW)
Monitoring rozwoju obszarów wiejskich: Etap IV (MROW)	Dr hab. Monika Stanny	IRWiR PAN – 0 PLN; Całość – 150 000 PLN (realizacja na podstawie porozumienia z	2020-2022 (przedłużony do 2023)	Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej

		instytucją finansującą)		
Opracowanie i udostępnienie analizy dotyczącej zróżnicowania przestrzennego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich Wielkopolski pn. Monitoring rozwoju obszarów wiejskich z opisem i częścią analityczną dla województwa wielkopolskiego	Prof. dr hab. Andrzej Rosner	79 950 PLN	2023-2024	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu
Potencjał absorpcji uchodźców przez wiejskie i małomiasteczkowe społeczności lokalne	Prof. dr hab. Maria Halamska	258 800 PLN	2022-2023	Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA)
Przeprowadzenie badania przyczyn ubóstwa energetycznego w województwie mazowieckim wraz z opracowaniem raportu (diagnozy)	Dr hab. Sławomir Kalinowski	450 000 PLN	2023	Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej
Przygotowanie gospodarstw rolnych do pełnienia funkcji społecznych lub opiekuńczych w kontekście dostępności architektonicznej i koncepcji projektowania uniwersalnego lub racjonalnego usprawnienia	Dr Ryszard Kamiński	147 600 PLN	2023	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Skutki polityki państwa realizowanej wobec wielkotowarowych gospodarstw rolnych dzierżawców utworzonych w wyniku przekształceń byłych PGR-ów	Prof. dr hab. Grzegorz Gorzelak	123 000 PLN	2023-2024	Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (EFRWP)
Substantiation and measures for the implementation of a human rights-based integrated approach to rural development, food security and land policy in the post-war rebuilding of Ukraine	Prof. dr hab. Olena Borodina	2 481 400 PLN	2023-2026	Polska Akademia Nauk oraz Narodowa Akademia Nauk Stanów Zjednoczonych
System jakości gwarancją dobrej wieprzowiny	Dr Ruta Śpiewak	IRWiR PAN – 94 950 PLN; Całość – 3 062 961 PLN	2021-2024	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
The impact of the Common Agricultural Policy on the resilience of farming systems in Finland	Dr Anna Martikainen	IRWiR PAN – 0 PLN; Całość – 115 000 PLN	2019-2020 (przedłużony do 2024)	Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej

Ponadto, w 2023 roku, realizowano **8** projektów finansowanych ze środków Komisji Europejskiej, w tym **1** w ramach programu Horyzont 2020 i **5** w ramach nowego programu KE – Horyzont Europa, **1** ze środków Narodowej Agencji Programu Erasmus+ i Europejskiego Korpusu Solidarności oraz **1** finansowany ze środków Europejskiego Programu na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych („EaSI”). Wykaz projektów finansowanych z tych środków przedstawiono w tabeli 9. Dodatkowo, realizowano projekt finansowany ze środków Foundation for Baltic and East European Studies (*Östersjöstiftelsen*).

Tabela 9. Projekty badawcze finansowane ze środków Komisji Europejskiej

Tytuł projektu	Kierownik	Kwota	Okres realizacji	Rodzaj projektu
FARMWELL - Improving Farmers' Well-being through Social Innovation	Dr hab. Adam Czarnecki	IRWiR – 65 219 EUR; Całość – 1 999 726 EUR	2020-2023	Komisja Europejska Horyzont 2020
Rolnictwo węglowe w erze zmian klimatu – realizacja w konsorcjum	Dr Anna Rosa	60 000 EUR	2023-2025	Narodowa Agencja Programu Erasmus+ i Europejski Korpus Solidarności
„Dać to, czego naprawdę potrzeba - To give what is really needed”. Innowacyjny model profesjonalnej opieki domowej nad osobami zależnymi, nieuleczalnie i przewlekle chorymi oraz wsparcia ich opiekunów na terenach wiejskich	Dr hab. Sylwia Michalska	IRWiR PAN – 98 010 PLN Całość – 1 004 287 PLN	2020-2024	Europejski Program na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych („EaSI”)
SWIFT - Supporting Women – Led Innovations in Farming Territories	Dr Ruta Śpiewak	IRWiR PAN – 221 438 EUR Całość – 2 999 687 EUR	2022-2026	Komisja Europejska Horyzont Europa
FOODPathS - Co-creating the Prototype “Safe and Sustainable FOOD Systems PArTnersHip”	Dr hab. Paweł Chmieliński	IRWiR PAN – 274 250 EUR Całość – 4 984 313 EUR	2022-2026	Komisja Europejska Horyzont Europa
SoilValues - Enhancing Soil Health through Values-Based Business Models	Dr hab. Katarzyna Zawalińska	IRWiR PAN – 215 000 EUR Całość – 4 999 923 EUR	2022-2026	Komisja Europejska Horyzont Europa
BioMonitor4CAP – Advanced Biodiversity Monitoring for Results-Based and Effective Agricultural Policy and Transformation	Dr hab. Katarzyna Zawalińska	IRWiR PAN – 467 063 EUR Całość – 6 953 353 EUR	2022-2026	Komisja Europejska Horyzont Europa
FoSSNet - Pan-European Food Systems Science Network	Dr hab. Paweł Chmieliński	IRWiR PAN – 169 413 EUR Całość – 5 999 685 EUR	2023-2026	Komisja Europejska Horyzont Europa

PROJEKTY BADAWCZE ZAKOŃCZONE W 2023 ROKU**1. FARMWELL - Improving farmers' wellbeing through social innovations**

Kierownik: Dr hab. Adam Czarnecki

Okres realizacji: 2021-2023

Celem projektu realizowanego ze środków finansowych programu Horyzont 2020 w sześciu krajach UE (tj. w Polsce, Belgii, Grecji, Węgrzech, Rumunii i we Włoszech) w latach 2020-2023, było określenie i upowszechnienie praktyk w zakresie innowacji społecznych, które przyczyniają się do poprawy dobrobytu społecznego rolników i ich rodzin. W szczególności w ramach tej inicjatywy podejmowano działania na rzecz zwiększenia dobrostanu psychicznego, fizycznego i społecznego rolników, a także rodzin i społeczności rolniczych, dzięki wykorzystaniu nowatorskich rozwiązań w sferze społecznej.

W wyniku realizacji projektu „Farmwell...” powstało szereg opracowań i rezultatów przybliżających innowacje społeczne i ułatwiających ich rozpowszechnianie w całej Europie. Należały do nich m.in.: praktyczne metody oraz narzędzia służące polepszaniu jakości życia rolników („Toolbox”); rekomendacje dla polityk i instytucji publicznych, organizacji społecznych i doradczych, mające na celu zwiększać poziom dobrostanu fizycznego, psychicznego i społecznego rolników; raporty mapujące (tzw. „Mapping Reports...”) ułatwiające zrozumienie problemów oraz wyzwań, z którymi muszą obecnie mierzyć się rolnicy w sześciu państwach członkowskich UE; studia przypadków realizacji innowacji społecznych na rzecz społeczności rolniczych w skali lokalnej. Efektem realizacji projektu Farmwell były praktyczne wnioski sformułowane na podstawie przeprowadzonych badań i analiz. Były to rekomendacje dla polityk oraz instytucji publicznych i organizacji społecznych wspierających rolników. Dotyczyły one m.in.: poprawy dostępności wsparcia psychologicznego, popularyzacji idei i praktyk rolnictwa społecznego i gospodarstw opiekuńczych, wzmacniania organizacji i procesów funkcjonujących na rzecz poprawy warunków pracy osób zatrudnionych w rolnictwie, stworzenia otoczenia sprzyjającego rozwojowi wspólnot energetycznych, jak również wspierania współpracy rolników i rolniczek poprzez tworzenie sieci działających na rzecz rozwiązania problemów rodzin rolniczych.

2. Wielofunkcyjność i wartość ziemi rolniczej - racjonalność wykorzystania a konflikty interesów

Kierownik: Dr hab. Dominika Milczarek-Andrzejewska
Okres realizacji: 2019-2021 (przedłużony do 2023)

Głównym celem projektu było zidentyfikowanie najważniejszych konfliktów interesów związanych z użytkowaniem ziemi rolnej w Polsce oraz wykazanie zależności między interesariuszami, konfliktami, wielofunkcyjnością i wartością użytków rolnych.

W toku badania, usystematyzowano podejścia teoretyczne służące do badania konfliktów interesów związanych z użytkowaniem ziemi z perspektywy ekonomicznej. Zwrócono szczególną uwagę na nową ekonomię instytucjonalną i teorię wyboru publicznego, które często są wykorzystywane także przez ekonomistów rolnictwa oraz środowiska i zasobów naturalnych. Wskazano na duże znaczenie instytucjonalnych ram funkcjonowania rynku ziemi, w tym relacji kontraktowych i regulacji publicznej. Podkreślono także konieczność odmiennego podejścia do badania konfliktów ujawnionych i nieujawnionych (potencjalnych). Wskazano potrzebę wyjścia poza analizę statyczną i badania dynamiki konfliktów między funkcjami użytkowania ziemi (produkcyjną np. rolną, konsumpcyjną i ochronnymi). Pokazano, że zrozumienie dynamiki konfliktów jest niezbędnym krokiem w badaniu kosztów i opracowywaniu rozwiązań konfliktów o ziemię.

Zidentyfikowano głównych interesariuszy ziemi rolnej oraz oceniono przyczyny konfliktów związanych z użytkowaniem gruntów rolnych w Polsce uwzględniając koncepcję wielofunkcyjności obszarów wiejskich. Wskazano, iż rywalizacja między rolnictwem a użytkowaniem pozarolniczym może przybrać formę konfliktu, gdy rolnicy mają gorszą pozycję przetargową niż podmioty reprezentujące inne funkcje. Przedstawiono zmiany w skali i strukturze konfliktów związanych z użytkowaniem gruntów rolnych wśród trzech

głównych funkcji (produkcyjnej, konsumpcyjnej i ochronnej). Pokazano, iż konflikty wokół ziemi rolnej dotyczą najczęściej rolników uzyskujących główne dochody z produkcji rolnej, a z drugiej strony grona inwestorów, którzy potrzebują gruntów do lokalizacji swojej działalności (np. zakład przemysłowy) lub traktują ziemię jako inwestycję (lokatę kapitału).

Przy użyciu metod ilościowych i dane z bazy sądów administracyjnych zidentyfikowano i przeanalizowano ujawnione konflikty przestrzenne. Ukazano dynamikę konfliktów związanych z użytkowaniem gruntów rolnych na wielofunkcyjnych obszarach wiejskich. Dodatkowo, przy wykorzystaniu metody preferencji deklarowanych zbadano oczekiwania rolników wobec różnych rodzajów użytkowania gruntów w ich sąsiedztwie. Oceniono potencjalne determinanty konfliktów między rolnikami i innymi użytkownikami ziemi rolnej oraz znaczenie ewentualnej rekompensaty finansowej w łagodzeniu tych konfliktów.

3. Zwrot jakościowy? O roli i znaczeniu nowych postaw konsumentów i producentów. Na przykładzie alternatywnych sieci żywnościowych

Kierownik: Dr Wojciech Goszczyński (UMK w Toruniu), z ramienia IRWiR PAN – dr Ruta Śpiewak

Okres realizacji: 2018-2021 (przedłużony 2023)

Globalny system żywnościowy ma wiele negatywnych aspektów: przyczynia się do katastrofy klimatycznej oraz dalszych nierówności społecznych, degraduje lokalne społeczności. Pogłębiający się kryzys tego systemu doprowadził do podjęcia działań przez część konsumentów i producentów, którzy chcą stworzyć alternatywny system żywności, oparty na zaufaniu między konsumentami a producentami. Badając odpowiedzi na kryzys, w projekcie wybrano sześć różnych typów Alternatywnych Sieci Żywnościowych (AFN), działających w Polsce, tak aby reprezentowały one różne podejścia. Tworzone są one zarówno przez producentów, jak i konsumentów oraz działają na wsiach i w miastach o różnych wielkościach.

Zaobserwowano działanie następujących rodzajów sieci: Rodzinne Ogródki Działkowe, Stowarzyszenia Winiarzy, Targowiska, Kooperatywy w dużych i małych miastach oraz Lokalne Grupy Działania. Rozmowy z osobami zaangażowanymi, analiza otoczenia formalnego oraz obserwacje uczestniczące w działaniach tych sieci pozwoliły podzielić je na trzy typy, zależnie od ich genezy: zakorzenione w polskim kontekście, mieszane i zapożyczone z innego kontekstu. Dzięki tej typologii wyodrębniono charakterystyczne elementy modelu uniwersalnego obecne w polskich sieciach AFN. Z jednej strony, są to sieci skupiające się na klasie średniej i miejskiej konsumpcji, z drugiej strony kierowane są one do mniej zamożnych konsumentów. Większość badanych sieci jest jednak tworzona z myślą o rosnącej klasie średniej, co w pewnym stopniu wyklucza osoby o niższym kapitale finansowym, społecznym i kulturowym.

Badanie wykazało, że nie tylko zasobność portfeli, ale również wiedza i dostępny czas wpływają na gotowość zaangażowania się w Alternatywne Sieci Żywnościowe. Uczestnicy AFN działają w ciągłym paradoksie: żyją w ramach dominującego systemu, jednocześnie tworząc alternatywę. Zachowanie, regeneracja lub tworzenie wspólnoty ma kluczowe znaczenie dla pozostawania „alternatywą”. W tym sensie sieci AFN mogą działać jako laboratoria innowacji, nie tylko pod względem zrównoważonych technik rolniczych, ale także tworzenia wspólnoty i kolektywnego korzystania z zasobów społecznych. Są miejscem, w którym ludzie mogą wyobrażać sobie, testować i doskonalić nowe sposoby wspólnego życia. Jednak AFN-y mają tendencję do działania jak wyspy społeczne, oddzielone geograficznie i/lub ideologicznie od otaczającego je świata społeczno-politycznego, a jednocześnie są

wystarczająco podobne, aby sugerować, że mogą mieć wpływ na całość. Podobnie jak wyspy geograficzne, mają one przepuszczalne granice, które uwzględniają mniej pożądaną ideologię i praktyki.

4. Modele sukcesji w polskim rolnictwie – analiza czynników, form i efektów przekazywania gospodarstw rolnych

Kierownik: Dr Michał Dudek

Okres realizacji: 2022-2023

Głównym celem badania była identyfikacja modeli sukcesji gospodarstw rolnych w Polsce. Badanie polegało na realizacji czterech celów szczegółowych: 1. Identyfikacji, opisie i klasyfikacji przyczyn, czynników oraz barier sukcesji; 2. Rozpoznaniu i charakterystyce jej warunków, etapów i rodzajów, 3. Określeniu strategii i efektów ekonomicznych funkcjonowania gospodarstw w związku z realizowanymi modelami sukcesji oraz 4. Wyszczególnieniu i charakterystyce elementów otoczenia prawno-instytucjonalnego i społecznego oddziałujących na sukcesje gospodarstw.

Główny efekt badania miał charakter poznawczy i polegał on na pogłębieniu rozumienia oraz wyjaśnienia sukcesji gospodarstw rolnych poprzez identyfikację oraz klasyfikację jej najważniejszych modeli. Zrealizowano główny cel badania polegający na identyfikacji i charakterystyce modeli sukcesji gospodarstw rolnych, a także osiągnięto zaplanowane cele szczegółowe. Na podstawie badań terenowych przeprowadzonych w różnych regionach Polski, obejmujących materiał empiryczny pochodzący ze zogniskowanych wywiadów grupowych z ekspertami, kluczowymi informatorami i uczniami szkół rolniczych, jak również indywidualne wywiady pogłębione w gospodarstwach rolnych z członkami rodzin rolniczych, wyróżniono różne modele sukcesji gospodarstw rolnych ze względu na cztery kryteria: funkcję (efekty), etapy, rodzaje oraz przyczyny sukcesji gospodarstw rolnych. Z przeprowadzonych badań wynikało, że niezależnie od rodzaju sformułowanych modeli sukcesji gospodarstw rolnych w krajowym rolnictwie, należy stwierdzić, że zidentyfikowane sposoby przekazania gospodarstw łączyły się na ogół z dążeniem poprawy sytuacji ekonomicznej użytkowników gospodarstw rolnych. Ponadto na motywy, formy, długość i efekty sukcesji oddziaływały różne uwarunkowania egzogeniczne, np.: sytuacja na rynkach (silna konkurencja na rynkach, wahania cen środków do produkcji i produktów rolnych), czynniki instytucjonalne (instrumenty polityki rolnej, przepisy z zakresu ubezpieczeń społecznych, podatkowe), jak i warunki klimatyczno-przyrodnicze (deficyty wody, nagłe zdarzenia pogodowe). Innym rezultatem działania naukowego, jako badania pilotażowego, było wypracowanie podstaw wyjaśnień, hipotez, narzędzi i metod, które znajdą zastosowanie w kolejnym projekcie badawczym dotyczącym sukcesji gospodarstw rolnych, przeprowadzonym na relatywnie większą skalę.

5. Projekt w ramach programu Narodowego Centrum Nauki dla naukowców z Ukrainy na kontynuowanie badań w Polsce

Kierownik: Dr Galyna Trypolska

Okres realizacji: 2022-2023

Przeprowadzono ocenę potencjału tworzenia miejsc pracy przez rozwój bioenergetyki, w tym celu zastosowano metodę czynników zatrudnienia. Jest ona powszechnie stosowana przez Międzynarodową Organizację Pracy (ILO). Aby poznać dostępne i prognozowane zainstalowane moce, wykorzystaliśmy dane z projektu Krajowego Planu Działania w zakresie

energii ze źródeł odnawialnych do 2030 roku dla Ukrainy oraz dane z KPEiK 2021-2030 dla Polski.

Wyniki badania potencjału nowych miejsc pracy związanych z produkcją ciepła i energii elektrycznej w oparciu o biomasę rolniczą wskazują na możliwe osiągnięcie ponad 18 tysięcy dodatkowych miejsc pracy w Ukrainie w 2030 roku. Lwia część miejsc pracy związanych z produkcją energii z biomasy odnosi się do dostaw paliwa, które są klasyfikowane jako miejsca pracy w rolnictwie i technicznie miały miejsce głównie na obszarach wiejskich. Np. udział zatrudnienia w rolnictwie w 2015 roku do celów bioenergetycznych w Ukrainie osiągnął 84% i spadnie do 73% w 2030 roku, co odzwierciedla mechanizację procesów i ekonomię skali. Najbardziej znaczącym źródłem miejsc pracy przy produkcji energii z agrobiomasy jest obszar dostaw paliwa, w szczególności sadzenie roślin energetycznych oraz zbieranie gnojowicy i obornika

Stosując to samo podejście, oceniamy miejsca pracy w sektorze bioenergii w Polsce. Liczba miejsc pracy w rolnictwie w Polsce przy produkcji surowców może osiągnąć 33 tysiące do 2030 roku w porównaniu do 10,5 tysiąca w 2015 roku. Gwałtowny wzrost zainstalowanych mocy począwszy od 2021 roku wskazuje na rozwój zainstalowanych mocy i wysokie zapotrzebowanie na usługi budowlane i instalacyjne. Bioenergia rolnicza jest zatem istotnym źródłem miejsc pracy na obszarach wiejskich zarówno w Polsce, jak i w Ukrainie.

Określono, że biomasa jest niezbędnym paliwem w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. Już teraz odgrywa istotną rolę wśród innych odnawialnych źródeł energii w miksach energetycznych Polski i Ukrainy. Biomasa może odgrywać ważną rolę w miastach i na obszarach wiejskich w zakresie decentralizacji dostaw energii i tworzenia miejsc pracy (do sadzenia lub zbierania surowców dla technologii energetycznych wykorzystujących biomasę). Pomimo korzyści płynących z biomasy, zainstalowane zdolności do jej wykorzystania są nadal niewystarczające ze względu na istniejące bariery, takie jak niewystarczająca rentowność projektów, wysokie koszty początkowe, niepełna wiedza rolników na temat nowoczesnych technologii lub brak ugruntowanych powiązań biznesowych między rolnikami a producentami energii.

Zweryfikowano polityki wspierające produkcję i wykorzystanie biomasy. Polska jest członkiem UE, w związku z czym kwalifikuje się do wsparcia rolnictwa w ramach Wspólnej Polityki Rolnej UE. Istnieją również polityki dla potencjalnych producentów bioenergii. Obejmują one między innymi wsparcie finansowe dla młodych rolników, płatności za zazielenianie i płatności obszarowe. Producenci energii z biomasy mają priorytetowy dostęp do sieci; mogą kwalifikować się do taryf gwarantowanych lub premii gwarantowanych i aukcji. Istnieją specjalne programy finansowe dla producentów bioenergii, „Agroenergia” i „Ciepłownictwo”, mające na celu zwiększenie obecności technologii energii odnawialnej na obszarach wiejskich.

Ukraina nie jest członkiem UE, w związku z czym producenci biomasy nie kwalifikują się do instrumentów WPR. Od wiosny 2023 roku nie było tak wielu istotnych form wsparcia dla rolników (dotacje na hodowlę krów, zwrot kosztów usług doradczych i pomoc dla nowopowstałych gospodarstw), co jest spowodowane wojną. Jeśli chodzi o potencjalnych producentów energii z biomasy, istnieją ogólne polityki wsparcia, takie jak taryfa gwarantowana na biomasę i biogaz oraz nieco niższa taryfa na ciepło z biomasy niż na ciepło z gazu ziemnego.

6. Moja SMART wieś – Wizje i Inicjatywy

Kierownik: Dr hab. Sławomir Kalinowski

Okres realizacji: 2022-2023

W trakcie II etapu operacji zrealizowane zostały dwa cele: 1. Identyfikacja innowacji społecznych i cyfrowych na obszarach wiejskich w formie opisu stanu faktycznego (z pogłębionym uwzględnieniem wizji oraz inicjatyw wdrażania tej koncepcji w przyszłości); 2. Zaprezentowanie wizji i inicjatyw dotyczących *smart villages* w formie elektronicznej.

Projekt polegał na przeprowadzeniu konkursu pn. „Moja SMART wieś. Wizje i Inicjatywy”, do którego uczestnicy nadsyłali prace w dwóch kategoriach: 1. WIZJE, tzn. opis pomysłów na projekty i działania wpisujące się w koncepcję *smart villages*; 2. INICJATYWY, tzn. opis projektów i działań zrealizowanych w danym miejscu. Zgłoszono łącznie 140 prac. W kategorii „WIZJE” zgłoszono 67 prac, a w kategorii „INICJATYWY” 73. Zgodnie z zapisami regulaminu przyznano 20 nagród (po 10 w każdej kategorii, w tym po trzy głównie – największa liczba laureatów konkursu pochodziła z województw mazowieckiego (5) i wielkopolskiego (4). Nagrodzono wizje i inicjatywy zgłoszone przez uczestników z 10 województw, co świadczy o ogólnokrajowym zasięgu projektu.

Zakres tematyczny zgłaszanych prac już po raz kolejny okazał się bardzo szeroki, obejmując takie kategorie jak: inteligentne zarządzanie energią i bezpieczeństwem energetycznym, działania na rzecz środowiska naturalnego, idee społeczeństwa obywatelskiego, elementy wpływające na poprawę jakości i poziomu życia, inwestycje w infrastrukturę techniczną i społeczną, działania na rzecz edukacji i kompetencji, usprawnienia w kontakcie pomiędzy mieszkańcami gminy, promocję kultury i dziedzictwa niematerialnego oraz materialnego, inteligentne rozwiązania z zakresu rolnictwa i gospodarki żywnościowej. Szeroki był również katalog źródeł finansowania zgłoszonych inicjatyw (co może być pomocne przy wdrażaniu koncepcji w ramach PS WPR 2023-2027), wśród których znalazły się m.in. fundusz sołecki, zbiórki publiczne, działalność gospodarcza NGOs, budżet gminy, granty i dotacje publiczne oraz prywatne, konkursy dla KGW, PROW.

Podsumowując, *smart villages* rozumiane są często bardzo szeroko, przez pryzmat zróżnicowanych programów i działań, co stwarza zarówno szanse (wszechstronność zastosowania), jak i zagrożenia (rozmycie idei). Koncepcję powinniśmy postrzegać jako „długoterminowy proces integracji”, a przy stosowaniu nowych technologii należy zwracać uwagę na aspekt społeczny i faktyczne potrzeby na poziomie lokalnym.

7. Monitoring rozwoju obszarów wiejskich: Etap IV (MROW)

Kierownik: Dr hab. Monika Stanny

Okres realizacji: 2020-2022 (przedłużony do 2023)

W czwartym etapie badania przyjęto do realizacji trzy cele badawcze: 1. Określenie poziomu i struktury rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce; 2. Identyfikacja kierunku i dynamiki przemian na obszarach wiejskich w drugiej dekadzie XXI wieku; 3. Analiza trwałości i zmienności lokalnych czynników (barier) rozwoju społeczno-gospodarczego na wsi.

Badanie jest narzędziem diagnostycznym, które umożliwia skuteczne kształtowanie polityki na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, dostarczając wiarygodnych informacji na temat skutków wcześniejszych działań i sprawdzonego uzasadnienia dla bieżących decyzji. Po raz czwarty przeprowadzono tę samą procedurę badawczą, która była stosowana w I, II i III etapie. Badanie obejmowało dane za 2019 rok, tj. ostatni przed gospodarczym kryzysem wywołanym pandemią COVID-19, a w przypadku dynamiki przemian objęło lata 2010-2019.

Przyjęta procedura badawcza pozwoliła na ponowne wyodrębnienie 7. typów gmin, które wykazują podobne cechy struktury rozwoju. Okazało się, że główne czynniki charakterystyczne dla poszczególnych typów są związane z poziomem zróżnicowania stopnia

dezagrarnizacji lokalnej gospodarki (co oznacza stopień odejścia od monofunkcyjnej gospodarki opartej na rolnictwie). Pozwoliło to także na zbadanie trwałości i zmienności tej struktury w pięcioletnich okresach (2010-2015; 2015-2019). Analiza wskazuje na rosnący zasięg przestrzenny obszarów podmiejskich gmin (tzw. proces suburbanizacji). Dalszy rozwój tych obszarów będzie wymagał coraz ściślejszej współpracy międzygminnej oraz kompleksowego zarządzania metropolitalnego.

Zidentyfikowano zróżnicowane trendy rozwojowe między zachodnią a wschodnią częścią kraju. W latach 2010-2015 na zachodzie Polski zaobserwowano wzrost wielofunkcyjności struktury gospodarczej, podczas gdy na wschodzie kraju zaobserwowano dwie różne tendencje zmian:

1. W części południowo-wschodniej kraju widoczny był wzrost wielodochodowości gospodarstw domowych;

2. W części północno-wschodniej zaś zauważalne było wzmocnienie roli rolnictwa jako biznesu w lokalnej strukturze gospodarczej.

W okresie od 2015 do 2019 roku, choć nadal obserwowano spadek liczby gmin z dominacją rolnictwa rodzinnego, co potwierdza powolny proces dezagrarnizacji, to w pozostałych typach gmin zaobserwowano odwrócenie tendencji. Zmniejszył się udział gmin, w których dominuje wielofunkcyjna struktura gospodarcza, na rzecz gmin, gdzie większą rolę odgrywa funkcja rolnicza (szczególnie rolnictwo rozdrobnione), a ludność poszukuje źródeł utrzymania w mieście. Istnieje przypuszczenie, że te zmiany mogą być również związane ze wzrostem znaczenia niezarobkowych źródeł dochodu oraz z tzw. szarą strefą.

Po dekadzie badań zauważono, że elementy społeczne ulegają szybkim zmianom, podczas gdy elementy gospodarcze wykazują tendencję do inercji lub wolniejszej reakcji na zmiany.

8. Potencjał absorpcji uchodźców przez wiejskie i małomiasteczkowe społeczności lokalne

Kierownik: Prof. dr hab. Maria Halamska

Okres realizacji: 2022-2023

Celem badania była analiza stosunku (ewolucji i zróżnicowania postaw) mieszkańców lokalnej społeczności (gminy X) do uchodźców wojennych z Ukrainy. Postawy te, jak wskazują badania prowadzone w innych kontekstach są znaczącym elementem wpływającym na adaptację uchodźców i stopniowe ich włączanie się w lokalne życie społeczne. Analiza oparta na badaniach, przeprowadzonych na reprezentatywnych próbach mieszkańców w miejsko-wiejskiej gminie X oraz zbiorowości migrantów, przebywających w tej gminie.

Jak w prawie całym kraju, w badanej społeczności wraz z wybuchem wojny ruszyła ogromna pomoc dla Ukraińców, tych którzy pozostali w kraju, jak i tych którzy przybyli (około 500 osób) do badanej społeczności. Jest ona doceniana i dobrze oceniana przez migrantów. Pomoc w pierwszych dniach po przyjeździe udzielały osoby prywatne (38%), pracownicy gminnych instytucji samorządowych (32%), od członków tu istniejącej diaspory ukraińskiej (9%). Nie zmienia to faktu w razie potrzeby pomocy rezydujący tu uchodźcy (listopad 2022) zwróciliby się o pomoc przede wszystkim do innych Ukraińców a do miejscowych Polaków dopiero w drugiej kolejności. Natomiast mieszkańcy powszechnie dobrze oceniali pomoc humanitarną, udzieloną przez własną społeczność.

Dwukrotnie przeprowadzone badania mieszkańców (kwiecień 2022 oraz marze 2023) wykazały, że (1) społeczności lokalne zachowały większą rezerwę wobec uchodźców niż społeczności miejskie/wielkomiejskie, natomiast akceptacja dla uchodźców nie spadła, lecz umocniła się mimo trudnej sytuacji ekonomicznej w Polsce oraz znacznej nośności haseł antyukraińskich w mediach społecznościowych.

W badanej społeczności przeważają postawy akceptacji dla obecności ukraińskich uchodźców, ale istnieje też znacznie słabszy element kontestacji. Zwraca przy tym uwagę znaczny udział odpowiedzi uciezkowych, unikających zajęcia stanowiska, przejawiająca się w odpowiedziach „nie wiem”, „nie mam zdania”, „jest mi obojętne”. Można przypuszczać, że kryje się za tym obawa przed zajęciem jakiegoś stanowiska – akceptującego lub kontestującego. Wyróżniono postawy dotyczące (1) relacji osobistych, (2) lokalnych oraz (3) (ogólnych). Najsilniejsza akceptacja występuje dla relacji prywatnych, intymnych (np. zgoda na małżeństwo z osobą z Ukrainy, lekarza ukraińskiego). „Grupa (bezwarunkowo) akceptująca” jest tu stosunkowo niewielka ale wskaźniki akceptacji bardzo wysokie; „grupa kontestujących” liczniejsza, ale nie radykalna. O wiele rozleglejsza, choć słabsza jest akceptacja obecności w sferze publicznej: lokalnej (np. zgoda na radnego pochodzenia ukraińskiego, zgoda na dalszy przyjazd uchodźców z Ukrainy) i krajowej (np. zgoda na wypłacanie różnych zasiłków dla osób z Ukrainy). Tu grupy akceptujących są liczniejsze, kontestujących – mniej liczne. Postawy te są spójne, na co wskazują silne korelacje między ich typami. W przypadku korelacji między typem lokalnym a uogólnionym jest ona dość silna (V Cramera 0,46, współczynnik kontyngencji 0,86). Podobnie silna jest korelacja między typem indywidualnym i uogólnionym (0,45, 0,86). Nieco słabsza jest zależność między typem uogólnionym a lokalnym (V Cramera 0,29, współczynnik kontyngencji 0,73). Akceptacja Ukraińców w badanej gminie częstsza jest wśród kobiet z wyższym wykształceniem. Z kolei respondenci o najniższych wartościach indeksu indywidualnego (kontestujący uchodźców w relacjach indywidualnych) rekrutują się przede wszystkim ludności miejskiej, mężczyzn, ze starszych grup wiekowych, słabiej (wykształcenie średnie) i najslabiej (zawodowe i podstawowe) wykształconych.

9. Przeprowadzenie badania przyczyn ubóstwa energetycznego w województwie mazowieckim wraz z opracowaniem raportu (diagnozy)

Kierownik: Dr hab. Sławomir Kalinowski

Okres realizacji: 2023

Głównym celem projektu było określenie skali ubóstwa energetycznego w województwie mazowieckim wraz z charakterystyką tego zjawiska. Zidentyfikowano i poddano analizie czynniki, które w największym stopniu determinują ubóstwo energetyczne. W celu rozpoznania zjawiska ubóstwa energetycznego w województwie mazowieckim przeprowadzono reprezentatywne badania wśród mieszkańców we wszystkich powiatach województwa mazowieckiego. Badanie mieszkańców w województwie mazowieckiego zrealizowano na próbie 2000 osób, wykorzystując technikę badawczą CAWI i CATI. Przeprowadzono także badanie beneficjentów ośrodków pomocy społecznej, które obejmowało próbę 625 osób przy wykorzystaniu techniki PAPI oraz indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI).

W projekcie przeprowadzono także rozpoznanie założeń istniejących aktów prawnych podejmujących kwestie ubóstwa energetycznego wraz ze wskazaniem istniejących narzędzi, stanowiących wsparcie dla osób doświadczających problemu ubóstwa energetycznego.

Przeprowadzone badanie wykazało, że odsetek osób dotkniętych ubóstwem energetycznym na Mazowszu wahała się od 7,1 do 38,1% mieszkańców regionu, w zależności od przyjętego wskaźnika pomiaru ubóstwa. O skali ubóstwa energetycznego w województwie świadczy to, że aż dwie piąte mieszkańców regionu doświadczają trudności z zaspokojeniem potrzeb energetycznych. Jednej trzeciej sięga też odsetek osób, które deklarują ich spełnienie pod warunkiem ograniczenia zużycia energii. Odnotować trzeba także, że co czwarty badany mieszka w budynkach, które nie są w dobrym stanie technicznym: nie są ocieplone, mają nieszczelne okna, nie mogą być dobrze doświetlone lub są w nich przeciekające, gnijące

elementy konstrukcji. Należy również odnotować, że różne przejawy ubóstwa energetycznego przekładają się na stan zdrowia ludności - niemal połowa respondentów wskazała, że odczuwa negatywne skutki zdrowotne nieodpowiedniej temperatury w mieszkaniu. Na wszystkie te elementy nakłada się umiarkowana świadomość ekologiczna badanych.

10. Przygotowanie gospodarstw rolnych do pełnienia funkcji społecznych lub opiekuńczych w kontekście dostępności architektonicznej i koncepcji projektowania uniwersalnego lub racjonalnego usprawnienia

Kierownik: Dr Ryszard Kamiński

Okres realizacji: 2023

Badanie miało na celu dostarczenie wiedzy w zakresie możliwości technicznych prowadzenia na bazie gospodarstw rolnych usług społecznych, w szczególności usług opiekuńczych w ramach modelu gospodarstwa opiekuńczego, wypracowanego w wyniku realizacji projektu pn. „Gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju obszarów wiejskich wobec wyzwań demograficznych” (w skrócie: GROWID). Istota badania polegała na analizie/weryfikacji stanu zastanego w wybranych gospodarstwach rolnych oraz wskazań co do konieczności adaptacji poszczególnych pomieszczeń planowanych do wykorzystania w związku z podjęciem działalności w zakresie usług opiekuńczych, a także potrzebie wyposażenia gospodarstw rolnych w niezbędną infrastrukturę techniczną, tak aby były one w pełni gotowe na wsparcie osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, osób ze szczególnymi potrzebami, czy zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Z przeprowadzonego badania wynika, że dostosowanie badanych gospodarstw rolnych do świadczenia usług dla osób z różnych grup wymagających wsparcia, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, było na niskim poziomie i wymaga w przyszłości realizacji odpowiednich inwestycji infrastrukturalnych. Dotyczy to zwłaszcza konieczności poprawy dostępności architektonicznej gospodarstw rolnych. Szczegółowy zakres niezbędnych usprawnień i modernizacji jest uzależniony od specyficznych warunków oraz planowanej do objęcia wsparciem - przez świadczących usługi w gospodarstwach rolnych – grupy odbiorców. Wyniki badania stanowią wsparcie dla działań podejmowanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakresie poprawy dostępności do usług społecznych i zdrowotnych mieszkańców obszarów wiejskich, m.in. w związku z obecnymi wyzwaniami demograficznymi w Polsce. Wyniki przedmiotowego badania wykorzystane zostaną podczas prac nad wdrożeniem do porządku prawnego modelu gospodarstwa opiekuńczego, co bezpośrednio ma przełożyć się na zwiększenie poziomu deinstytucjonalizacji usług społecznych, a także przy projektowaniu wsparcia dla osób rozwijających działalność opiekuńczą i społeczną w gospodarstwach rolnych w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.

V. WSPÓŁPRACA Z ZAGRANICĄ

W 2023 roku, IRWiR PAN w ramach umów dwustronnych utrzymywał współpracę z Chinami, Rumunią, Ukrainą, Węgrami i Wietnamem. Pandemia COVID-19 i wynikające z niej obostrzenia dot. mobilności nie pozostały bez wpływu na aktywność w zakresie współpracy z zagranicą, choć ograniczyły współpracę (wymianę osobową) jedynie z partnerami z krajów azjatyckich.

Chiny

W 2023 roku, IRWiR PAN wraz ze swoim partnerem – Institute of Geographic Sciences and Natural Resources Research, Chińskiej Akademii Nauk (IGSNRR CAS) z Pekinu, złożył aplikację projektową do NCN w ramach programu SHENG-2 (projekt pt. „Odporność wsi na zmiany demograficzne na obszarach peryferyjnych Chin i Polski”; projekt nie uzyskał finansowania).

Wietnam

W 2023 roku, IRWiR PAN wraz ze swoim partnerem – Instytutem Rodziny i Studiów Gender Wietnamskiej Akademii Nauk utrzymał zawieszoną od początku pandemii aktywność naukowo-badawczą, w tym przede wszystkim wymianę osobową między obu stronami.

Ukraina

W 2023 roku, w IRWiR PAN kontynuowano aktywną współpracę z Ukrainą, zarówno w ramach projektów wymiany osobowej i indywidualnych przedsięwzięć, jak również z wykorzystaniem różnorodnych ścieżek wsparcia ukraińskich naukowców w Polsce.

Dwie naukowczynie z Ukrainy zakończyły swoje naukowe projekty w ramach programu Narodowego Centrum Nauki dla naukowców z Ukrainy na kontynuowanie badań w Polsce: dr hab. Iryna Gontareva w Zakładzie Integracji Europejskiej pod naukową opieką dr hab. Pawła Chmielińskiego (styczeń 2023 roku) oraz dr Galyna Trypolska w Zakładzie Modelowania Ekonomicznego pod naukową opieką dr Vitaliya Krupina (czerwiec 2023 roku).

Badaczki z Ukrainy dr hab. Iryna Gontareva i dr Viktoria Yevtushenko z Charkowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Karazina wzięły udział w wykonywanym w IRWiR PAN projekcie Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej w ramach programu <<Granty Interwencyjne NAWA>> pt. „Potencjał absorpcji uchodźców przez wiejskie i małomiasteczkowe społeczności lokalne”.

Od września 2023 roku w IRWiR PAN wykonywany jest trzyletni projekt zatrudniający pięcioro ukraińskich naukowców pt. „Substantiation and measures for implementation of a human rights-based integrated approach to rural development, food security and land policy in post-war rebuilding of Ukraine” (akronim „rUAR: Rebuild Rural Ukraine”) dofinansowany przez Polską Akademię Nauk oraz Narodową Akademię Nauk Stanów Zjednoczonych w ramach programu „Long-term program of support of the Ukrainian research teams at the Polish Academy of Sciences carried out in collaboration with the U.S. National Academy of Sciences with the financial support of external partners”. Kierownikiem projektu jest prof. dr hab. Olena Borodina (Państwowa Instytucja „Instytut Ekonomii i Prognozowania Narodowej Akademii Nauk Ukrainy” / Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Polska Akademia Nauk), a wykonawcami są: dr Viktor Yarovi (Państwowa Instytucja „Instytut Ekonomii i

Prognozowania Narodowej Akademii Nauk Ukrainy” / Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Polska Akademia Nauk); dr Vitaliy Krupin (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Polska Akademia Nauk); prof. dr hab. Shamil Ibatullin (Instytut Zarządzania Gruntami Narodowej Akademii Agrarnych Nauk Ukrainy / Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Polska Akademia Nauk); dr hab. Oksana Sakal, prof. IZG/IRWiR PAN (Instytut Zarządzania Gruntami Narodowej Akademii Agrarnych Nauk Ukrainy / Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Polska Akademia Nauk).

W kwietniu złożony został wspólny wniosek projektowy na konkurs Eurizon Fellowship Programme “Remote Research Grants” wraz z czterema naukowcami z Instytucji Państwowej <<Instytut Badań Regionalnych im. M.I. Doliszniogo Narodowej Akademii Nauk Ukrainy>>, koordynatorem ze strony IRWiR PAN jest dr Julia Tsybulska.

W 2023 roku, IRWiR PAN współpracował z partnerami ukraińskimi w zakresie współorganizacji wydarzeń naukowych. W dniu 16 listopada 2023 roku wspólnie z Instytutem Zarządzania Gruntami Narodowej Akademii Agrarnych Nauk Ukrainy oraz innymi partnerami przeprowadzono w trybie hybrydowym konferencję pt. ”Formation of sustainable land use: problems and prospects”. W dniu 12 grudnia 2023 roku wspólnie z Państwową Instytucją „Instytut Ekonomii i Prognozowania Narodowej Akademii Nauk Ukrainy” oraz innymi partnerami z Ukrainy przeprowadzono w trybie hybrydowym Międzynarodowe Forum ”Small producers on the guard of food security: UN Declaration on the Rights of Peasants and Other People Working in Rural Areas”.

W czerwcu 2023 roku, IRWiR PAN współorganizował XXVII Warsztaty Ekonomistów Rolnych w Krasnobrodzie. Reprezentacja społeczności naukowej Ukrainy na tych warsztatach stanowiła łącznie siedem osób, w tym dwie osoby z Instytucji Państwowej „Instytut Badań Regionalnych im. M.I. Doliszniogo Narodowej Akademii Nauk Ukrainy” (dr Yuliia Bashynska, dr Nataliya Ryvak), trzy osoby z Instytucji Państwowej <<Instytut Ekonomii i Prognozowania Narodowej Akademii Nauk Ukrainy>> (prof. dr hab. Liubov Moldavan, Kateryna Fedorova i Inna Savchenko), dwie osoby z Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu Przyrodniczego (prof. dr hab. Yuriy Hubeni i dr Nataliia Zelisko). Pięcioro z tych osób odwiedziło warsztaty dzięki dofinansowaniu w ramach trwających w latach 2021-2024 wspólnych polsko-ukraińskich projektów na podstawie porozumienia o współpracy naukowej między Polską Akademią Nauk i Narodową Akademią Nauk Ukrainy (koordynator projektów ze strony IRWiR PAN – dr Vitaliy Krupin).

W 2023 roku, IRWiR PAN był reprezentowany na licznych konferencjach i wydarzeniach organizowanych przez jednostki naukowe i edukacyjne Ukrainy. Zaprezentowano referaty na takich wydarzeniach jak: Międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencja „Międzynarodowe doświadczenie historyczne powojennej odbudowy gospodarczej: lekcje dla Ukrainy (27 kwietnia 2023 roku, Kijów – dr Vitaliy Krupin), Międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencja "Zarządzanie XXI wieku: wyzwania globalizacji (18 maja 2023 roku, Połtawa – dr Vitaliy Krupin), II Ogólnoukraińska naukowo-praktyczna konferencja „Organizacyjne, ekonomiczne i społeczne komponenty rozwoju przedsiębiorczości” (24 maja 2023 roku, Dubliny – dr Vitaliy Krupin i dr hab. Katarzyna Zawalińska), Ogólnoukraińska naukowo-praktyczna konferencja “Innoving współczesnych trendów w zarządzaniu bezpieczeństwem” (26 maja 2023 roku, Lwów – dr Vitaliy Krupin i dr Julia Tsybulska), VII Ukrainian Plener on Life Sciences (23-24 czerwca 2023 roku, Odessa – dr Vitaliy Krupin i mgr Adrianna Wojciechowska), XXIV International Scientific and Practical Forum: Development of Agro-Industrial Complex and Rural Territories: Theory and Practice (4-6 października 2023 roku, Dubliny – dr Vitaliy Krupin i dr Julia Tsybulska), International Scientific Conference of Young Scientists “Scientific Principles of Biodiversity Conservation” (18 października 2023 roku, Lwów – dr Vitaliy Krupin i dr Julia Tsybulska),

IV International Scientific and Practical Conference “Formation of sustainable land use: problems and prospects” (16 listopada 2023 roku, Kijów – dr Vitaliy Krupin, dr hab. Katarzyna Zawalińska i mgr Adrianna Wojciechowska).

Od 19 czerwca do 19 sierpnia 2023 roku w Zakładzie Modelowania Ekonomicznego IRWiR PAN, pod opieką dr Vitaliya Krupina, odbyli swoje dwumiesięczne staże naukowe dwoje naukowców z Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu Przyrodniczego w Dublianach: prof. dr hab. Yuriy Hubeni oraz dr Nataliia Zelisko.

W 2023 roku, dr Vitaliy Krupin był członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma naukowego ”History of economics and economic thought of Ukraine” (ISSN 0320-4421), wydawcą którego jest Instytucja Państwowa <<Instytut Ekonomii i Prognozowania Narodowej Akademii Nauk Ukrainy>> (Kijów, Ukraina).

Rumunia

IRWiR PAN kontynuował w 2023 roku współpracę z Instytutem Ekonomiki Rolnictwa Akademii Rumuńskiej (IEA-AR). W tym roku rozpoczęto realizację nowego kilkuletniego (2023-2026) projektu wymiany osobowej między obu instytucjami pt. „Nowy <<Zielony Ład>> w kontekście międzynarodowym: Porównanie polskiego i rumuńskiego sektora rolno-spożywczego”.

W dniu 12 grudnia 2023 roku odbyła się w Bukareszcie konferencja międzynarodowa pt. ”Agricultural Economics and Rural Development Research on the Topic Challenges for the Transition to Sustainable Food Systems in the EU” organizowane przez partnera rumuńskiego, na której referaty wygłosili pracownicy naukowcy Instytutu: 1/ Dr hab. Paweł Chmieliński (”Bioeconomy and food systems development in Poland – conceptual approach”) i 2/ Dr hab. Barbara Wieliczko (”Polish approach to designing the CAP Strategic Plan 2023-2027 in comparison with the other EU member states”).

Węgry

W 2023 roku, IRWiR PAN kontynuował współpracę z Centrum Studiów Ekonomicznych i Regionalnych (KRTK) Węgierskiej Akademii Nauk. Pracownicy i pracowniczki Instytutu wzięli udział w organizowanej przez węgierskiego partnera konferencji międzynarodowej pt. “Transition in Agriculture – Agricultural Economics in Transition XVIII” od 19 do 20 października 2023 roku. Z ramienia IRWiR PAN uczestniczyli dr Vitaliy Krupin z referatem pt. “The impact of ecologisation degree on total factor productivity and its components: the case of the dairy sector in Poland”, mgr Adrianna Wojciechowska z referatem pt. “Enhancing resilience of the urban farming systems in Poland”, a także dr hab. Katarzyna Zawalińska – ze wspólnym z dr Vitaliyem Krupinem referatem pt. “The impact of ecologisation degree on total factor productivity and its components: the case of the dairy sector in Poland”. W IRWiR PAN, z wizytą studyjną gościliśmy prof. Imre Fertő – dyrektora KRTK. Co więcej, w 2023 roku, zgłoszono do Biura Współpracy z Zagranicą PAN wspólny polsko-węgierski projekt wymiany osobowej pt. „Lokalne systemy żywności: na przykładzie Polski i Węgier” na lata 2024-2026 pomiędzy IRWiR PAN a (KRTK) Węgierskiej AN, który uzyskał akceptację władz Wydziału I PAN i będzie realizowany począwszy od 2024 roku.

Współpraca zagraniczna z pozostałymi krajami

Współpraca zagraniczna z pozostałymi krajami przebiegała na zasadach indywidualnych. Do krajów, z którymi Instytut współpracował na zasadzie udziału w konferencjach, wymianie

naukowej, stypendiach naukowych, wizytach studyjnych, należała Finlandia, a wspólnych przedsięwzięciach projektowych – Chorwacja, Estonia, Grecja, Rumunia i Szwecja.

Mgr Anna Martikainen w 2023 roku kontynuowała stypendium indywidualne i realizację projektu pt. “The impact of the Common Agricultural Policy on the resilience of farming systems in Finland” w Finlandii w Ruralia Institute, University of Helsinki (Seinäjoki Unit) finansowanego w ramach Programu im. Iwanowskiej przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (NAWA). Opracowywała narzędzia badawcze do realizacji służące lepszej ocenie polityki rolnej pod kątem wspierania odporności systemów rolniczych.

Dr Anna Rosa i dr Michał Dudek rozpoczęli wspólny projekt z naukowcami i praktykami z Rumunii (odpowiednio Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București i SC Agrinatura S.R.L.), w ramach projektu poświęconego rolnictwu węglowemu w erze zmian klimatu w programie Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji - Narodowa Agencja Programu Erasmus+.

Dr hab. Adam Czarnecki przygotował we współpracy z Södertörn University dwa wnioski projektowe złożone odpowiednio do Östersjöfonden (The Baltic Sea Fund) – projekt pt. “Understanding Community-based Sustainable Development on Near Islands. Experiences from the Baltic Sea Region and beyond”, oraz do KE w ramach program Horyzont Europa – projekt pt. “Empowering Social Economy Organisations for the Sustainable Growth of European Islands, SEOIslands” (również we współpracy z University of Helsinki (Finlandia), University of the Aegean (Grecja), Yildiz Technical University (Turcja), University of Zadar (Chorwacja) i Tallinn University (Estonia)). Oba wnioski są obecnie w trakcie oceny merytorycznej.

Pracownicy IRWiR PAN reprezentowali Instytut za granicą poprzez członkostwo w zagranicznych organizacjach (np. dr hab. Katarzyna Zawalińska, prof. IRWiR PAN jest członkiem EAAE Board, a także komitetu doradczego w Leibniz Institute of Agricultural Development in Transition Economies (IAMO)) i komitetach redakcyjnych czasopism naukowych (np. dr hab. Katarzyna Zawalińska, prof. IRWiR PAN należy do Grupy Sterującej czasopisma “EuroChoices”, dr Marta Bład jest członkinią komitetu redakcyjnego czasopisma “Rural History-Economy Society Culture”, dr hab. Sławomir Kalinowski, prof. IRWiR PAN jest członkiem międzynarodowego komitetu naukowego “Politics, Economics and Administrative Sciences Journal of Ahi Evran University”, dr hab. Paweł Chmieliński jest członkiem Working Group on Food Systems - TWG FS dla 11 państw Europy Środkowo-Wschodniej w ramach inicjatywy BIOEAST, a prof. dr hab. Maria Halamska jest członkiem komitetu redakcyjnego czasopism “Revue d’etudes comparatives” i “Est-Ouest, Etudes Rurales”).

Ponadto, pracownicy IRWiR PAN brali udział w międzynarodowych konferencjach i seminariach, m.in.: XXIX European Society for Rural Sociology Congress (dr Aleksandra Bilewicz, dr Ruta Śliwak), 7th EFFoST International Conference 2023 w Universitat de València w Walencji (dr hab. Paweł Chmieliński), 31st Nordic Symposium on Tourism and Hospitality Research w Mid Sweden University, Östersund (dr hab. Adam Czarnecki), International Workshop “Governing the Rural Commons” w Cambridge (dr Vitaliy Krupin), Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji „Międzynarodowe doświadczenie historyczne powojennej odbudowy gospodarczej: lekcje dla Ukrainy” w Kijowie (dr Julia Tsybulska), 51. Jahrestagung der Schweizerischen Gesellschaft für Agrarwirtschaft und Agrarsoziologie (SGA) w Zurychu (dr hab. Barbara Wieliczko), “Transition in Agriculture – Agricultural Economics in Transition XVIII” w Budapeszcie (mgr Adrianna Wojciechowska).

Szczegółowe informacje o referatach wygłoszonych przez pracowników naukowych IRWiR PAN na konferencjach krajowych i międzynarodowych w 2023 roku zawiera Aneks 2.

Pracownicy IRWiR PAN uczestniczyli w pracach międzynarodowych konsorcjów, przygotowujących i realizujących projekty w ramach programu HORYZONT 2020 (FARMWELL), Horyzont Europa (pięć inicjatyw, tj. BioMonitor4CAP, FOODPathS, FoSSNet, SoilValues i SWIFT) i innych inicjatywach naukowych KE i jej agend, w tym Programu Erasmus+, Europejskiego Programu na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych („EaSI”). Pracownicy przygotowali szereg opracowań i raportów dostępnych na stronach projektów, m.in. na temat wspierania odporności systemów rolniczych przez politykę rolną, na temat zarządzania różnego rodzaju ryzykami w gospodarstwach rolnych, dobrego rządzenia, koncepcji *smart village*, przeprowadzili też szereg warsztatów w terenie z interesariuszami rolniczymi (rolnikami, przedstawicielami samorządów, doradców, urzędników ARiMR oraz MRiRW, Izb Rolniczych, i innymi) m.in. na temat rolnictwa bardziej sprzyjającego środowisku i klimatowi oraz na temat odporności rolnictwa.

VI. INNA DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA I POPULARNONAUKOWA

OPINIE NAUKOWE

W 2023 roku wykonano m.in.:

- 2 recenzje dorobku naukowego w związku z postępowaniem o nadanie tytułu naukowego profesora: prof. dr hab. Grzegorz Gorzelak – 1, prof. dr hab. Marek Kłodziński – 1,
- 8 recenzji w przewodach doktorskich: dr hab. Marta Bład – 1, dr hab. Paweł Chmieliński – 4, dr hab. Adam Czarnecki – 1, prof. dr hab. Grzegorz Gorzelak – 1, dr hab. Monika Stanny – 1,
- 1 opinię promotora na temat dysertacji doktorskiej – dr hab. Katarzyna Zawalińska,
- 1 ocenę projektu (wewnętrzny program wsparcia młodych naukowców, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu) – dr hab. Paweł Chmieliński,
- 1 opinię o monografii w związku z wnioskiem o nagrodę Prezesa Rady Ministrów za wysoko ocenione osiągnięcia będące podstawą nadania stopnia doktora habilitowanego i osiągnięcia w zakresie działalności naukowej – dr hab. Adam Czarnecki,
- 1 ocenę pracy magisterskiej w XXV edycji konkursu na najlepsze prace doktorskie i magisterskie w dziedzinie pracy i polityki społecznej zorganizowanym Instytut Pracy i Spraw Socjalnych – dr hab. Monika Stanny, a także
- 129 recenzji wydawniczych: dr hab. Barbara Wieliczko – 42, dr hab. Sławomir Kalinowski – 19, dr hab. Piotr Gradziuk – 14, Michał Dudek – 13, dr hab. Katarzyna Zawalińska – 8, dr hab. Paweł Chmieliński – 6, dr Ruta Śpiewak – 6, dr hab. Sylwia Michalska – 4, dr Aleksandra Pawłowska – 3, dr hab. Monika Stanny – 3, dr Aleksandra Bilewicz – 2, prof. dr hab. Marek Kłodziński – 2, dr Vitaliy Krupin – 2, dr hab. Marta Bład – 1, dr hab. Adam Czarnecki – 1, dr Mirosław Drygas – 1, dr Anna Rosa – 1, prof. dr hab. Andrzej Rosner – 1.

UDZIAŁ JEDNOSTKI W PRZEDSIĘWZIĘCIACH PROMUJĄCYCH I POPULARYZUJĄCYCH WYNIKI BADAŃ NAUKOWYCH (np. festiwale i pikniki naukowe, wystawy i targi, w tym targi książki, artystyczne, inne)

Pracownicy i pracowniczki IRWiR PAN organizowali i brali udział w licznych inicjatywach promujących i popularyzujących wyniki badań naukowych realizowanych w Instytucie. Spośród przedsięwzięć organizowanych w IRWiR PAN, dwa zasługują na szczególne wyróżnienie: konkurs pt. „Moja smart wieś – WIZJE I INICJATYWY” oraz konkurs na najlepszą pracę magisterską podejmującą zagadnienia rozwoju wsi.

Konkurs pt. „Moja smart wieś – WIZJE I INICJATYWY”

Celem realizowanego przez IRWiR PAN konkursu było upowszechnianie i promocja koncepcji *smart villages* wśród mieszkańców obszarów wiejskich, poprzez identyfikację wprowadzonych innowacji społecznych oraz cyfrowych na obszarach wiejskich w formie opisu stanu faktycznego (z pogłębionym uwzględnieniem wizji oraz inicjatyw wdrażania tej koncepcji w przyszłości). Ponadto, celem było zwiększenie zainteresowania koncepcją *smart villages* wśród jednostek wprowadzających innowacje oraz zaprezentowanie wizji i inicjatyw dotyczących *smart villages* w formie elektronicznej.

Konkurs miał również umożliwić wymianę poglądów oraz stworzyć bazę wiedzy, w której gromadzone będą przedsięwzięcia z zakresu *smart villages*, poprawiające atrakcyjność obszarów wiejskich.

15 czerwca 2023 roku odbyła się w Sali Lustrzanej Pałacu Staszica w Warszawie uroczysta gala wręczenia nagród w III Konkursie pt. „Moja smart wieś – Wizje i Inicjatywy”, organizowanym przez IRWiR PAN w ramach operacji Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, podczas której Kapituła w składzie: dr hab. Sławomir Kalinowski (przewodniczący), mgr Łukasz Komorowski, dr Anna Rosa, dr hab. Monika Stanny, mgr Oskar Szczygieł (sekretarz) wyłoniła 20 laureatów spośród 140 zgłoszeń.

W kategorii WIZJE nagrodzeni zostali:

1 miejsce – Pan Maciej Pawłowski, pt. „Wizja *smart village* – gmina Recz” (gmina Recz, województwo zachodniopomorskie);

2 miejsce – Pani Patrycja Wojtysiak, Julia Malec, Kinga Wiśniewska, Damian Rojewski, pt. „System zdalnych konsultacji medycznych ze specjalistami” (Rossoszyca, gmina Warta, województwo łódzkie);

3 miejsce – Pani Alicja Jamorska-Kurek pt. „Piaseczna Górka – wieś bez podtopień – Wizje” (Piaseczna Górka, gmina Morawica, województwo świętokrzyskie).

W tej samej kategorii przyznano również 7 wyróżnień:

- Państwu Kindze Kijak-Markiewicz i Mariuszowi Markiewiczowi, pt. „Wola Radłowska. Bądźmy razem. Bądźmy smart” (Wola Radłowska, gmina Radłów, województwo małopolskie);
- Panu Markowi Wareńczakowi, pt. „Mała retencja na terenie gminy Powidz” (gmina Powidz, województwo wielkopolskie);
- Panu Łukaszowi Zarankowi, pt. „Aplikacja mobilna SMART4VILLAGE” (Cieśle, gmina Rogoźno, województwo wielkopolskie)
- Pani Agnieszce Pakule, LGD „Białe Ługi”, pt. „NEW LIFE (nowe życie)” (Trzemosna, gmina Daleszyce, województwo świętokrzyskie);
- Państwu Martynie Uziębło, Michałowi Stokowskiemu, Michałowi Żelazkowskiemu, Karolinie Kurzawie, Izabeli Sotek i Martynie Mielnik, pt. „Doświadcz historii w rozszerzonej rzeczywistości” (Mierzvice-Kolonia, gmina Sarnaki, województwo mazowieckie);
- Pani Zofii Kulce, pt. „S&T Głogowa village” (Głogowa, gmina Raszków, województwo wielkopolskie);
- Paniom Zuzannie Miziołek i Magdalenie Majtczak, pt. „Rolnictwo precyzyjne” (Swędów, gmina Stryków, województwo łódzkie).

W kategorii INICJATYWY nagrodzeni zostali:

1 miejsce – Państwo Małgorzata Pucer i Dariusz Pucer, pt. „Zagroda edukacyjna Pszczelandia” (Pastwiska, gmina Barciany, województwo warmińsko-mazurskie);

2 miejsce – Pani Małgorzata Dąbrowska, pt. „Stowarzyszenie Made in Bończa” (Bończa, gmina Warka, województwo mazowieckie);

3 miejsce – Panu Markowi Zimakowskiemu, pt. „Projekt Eko Energia od Somonina aż po Przywidz” (gmina Przywidz, województwo pomorskie).

W tej samej kategorii przyznano 7 wyróżnień:

- Pani Annie Szokaluk, Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Kulturalnych Szansa, pt. „SMART Szansa i odpady – aplikacja do zarządzania odpadami” (gmina Rejowiec Fabryczny, województwo lubelskie);

- Panu Kamilowi Stepnowskiemu, pt. „Aleksandrowo – smart wieś, dzięki smart działaniom...” (Aleksandrowo, gmina Lelis, województwo mazowieckie);
- Pani Małgorzacie Pacheckiej, pt. „Elektroniczne Biuro Obsługi Interesanta (EBOI)” (gmina Michałowice, województwo mazowieckie);
- Pani Agnieszce Trybowskiej, pt. Stowarzyszenie dla Ciebie „Smart Siołkowa – Inicjatywy” (Siołkowa, gmina Grybów, województwo małopolskie);
- Państwu Andrzejowi Parafianowi, Konradowi Tkaczykowi, Karolinie Ostrowskiej Wawryniuk, Dawidowi Nawrot, Dawidowi Wróblewskiemu i Przemysławowi Abramowi, pt. „Zgorzała – moja smart wieś” (Zgorzała, gmina Lesznówola, województwo mazowieckie);
- Pani Jadwidze Stefańskiej, pt. „W Orzechowie nad Wartą” (Orzechowo, gmina Miłosław, województwo wielkopolskie);
- Państwu Annie Gnach, Sandrze Treli, Alicji Krzak i Mieczysławowi Gnachowi, pt. „Nasze Bożkowice – wspomnienia mieszkańców” (Bożkowice, gmina Olszyna, województwo dolnośląskie).

Konkurs na najlepszą pracę magisterską podejmującą zagadnienia rozwoju wsi

Celem konkursu było promowanie problematyki rozwoju obszarów wiejskich, w tym w szczególności zagadnień dotyczących przemian społeczno-gospodarczych na polskiej wsi poprzez nagradzanie prac magisterskich podejmujących tę tematykę. Waga tych przemian jest niezmiernie istotna nie tylko dla mieszkańców wsi, lecz dla całego społeczeństwa.

Zwycięzcą konkursu i zdobywcą I nagrody został Pan mgr Adam Robert Parol za pracę pt. „Organizacja transportu zbiorowego w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Słupska – stan obecny i perspektywy”. Promotorem pracy był Pan dr Robert Guzik. Pracę obroniono na Wydziale Geografii i Geologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, na kierunku geografia.

II nagrodę Kapituła przyznała Panu mgr Dominikowi Gapińskiemu za pracę pt. „Wpływ dużego miasta na krajobraz kulturowy wsi na przykładzie miasta stołecznego Warszawy”, Promotorem pracy była Pani dr Anna Długozima. Praca obroniona została na Wydziale Leśnym, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, na kierunku gospodarka przestrzenna.

III nagrodę Kapituła przyznała Panu mgr Przemysławowi Załęskiemu za pracę pt. „Plany urządzeniowo-rolne jako narzędzie kompleksowego wdrażania przepisów planowania przestrzennego dla obszarów wiejskich gminy Różan”. Promotorem pracy jest dr hab. inż. Anna Bielska, prof. PW. Pracę obroniono na Wydziale Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej, na kierunku gospodarka przestrzenna.

Kapituła Konkursu przyznała również dwa wyróżnienia:

- Pani mgr Katarzynie Hoffman za pracę pt. „Zrównoważony rozwój wybranych typów gospodarstw rolnych w Polsce”. Praca obroniona została na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, na kierunku finanse i rachunkowość, (promotor pracy: Pan dr inż. Krzysztof Pawłowski).
- Panu mgr Grzegorzowi Sikorze za pracę pt. „Dziedzictwo kulturowe gminy Kozy jako potencjalny zasób w rozwoju lokalnym”. Praca obroniona została na Wydziale Geografii i Geologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, na kierunku geografia, (promotor pracy: Pani dr hab. Monika Murzyn-Kupisz, prof. UJ).

Oto wykaz wszystkich przedsięwzięć promujących i popularyzujących wyniki badań naukowych:

1/ **Organizacja konkursu oraz prace w ramach Kapituły Konkursu pt. „Moja smart wieś. WIZJE i INICJATYWY” (2022-2023)** skierowanego m.in. do sołectw i urzędów gmin, które poprzez zgłoszenia swoich inicjatyw oraz pomysłów współtworzą bazę dobrych praktyk z

zakresu smart rozwiązań (dr hab. Sławomir Kalinowski, mgr Łukasz Komorowski, dr Anna Rosa, dr hab. Monika Stanny, mgr Oskar Szczygieł).

2/ Organizacja konkursu oraz prace w ramach Kapituły Konkursu na najlepszą pracę magisterską dotyczącą rozwoju obszarów wiejskich (dr Anna Rosa, dr hab. Marta Bład, prof. dr hab. Marek Kłodziński, mgr Łukasz Komorowski, dr hab. Sylwia Michalska).

3/ Wygłoszenie wykładu pt. „Rural futures and development” dla DG Agriculture and rural development (DG Agri), European Association for Innovation in Local Development (dr hab. Paweł Chmieliński).

4/ Wygłoszenie wykładu pt. “Farm structure and land use in Poland” na Warsztatach na temat ewolucji struktur gospodarstw rolnych w Europie, DG Agri (dr hab. Paweł Chmieliński).

5/ Wygłoszenie wykładu pt. “Empowering rural communities”, Emancipation of Rural Areas in regional and urban policy, European Week of Regions and Cities, DG Regio SHERPA (dr hab. Paweł Chmieliński).

6/ Prace w ramach Kapituły Konkursu FDPA pt. „Polska wieś: Dziedzictwo i przyszłość” (dr hab. Paweł Chmieliński).

7/ Udział i współprowadzenie warsztatów pt. „Knowledge, innovation and skills for sustainable horizons” EU AgriResearch Conference, DG AGRI (dr hab. Paweł Chmieliński).

8/ Koordynacja i uczestnictwo w Sesji Tematycznej pt. „Ukraina w globalnych sieciach żywnościowych”, na “Open Eyes Economy Summit”, zorganizowanym przez Fundację Gospodarki i Administracji Publicznej (dr hab. Paweł Chmieliński).

9/ Wygłoszenie wykładu pt. „Zasady jedności w Unii Europejskiej oraz znaczenia funduszy europejskich dla lokalnej społeczności” dla uczestników Debaty o Unii Europejskiej, w ramach projektu pt. „Mazowieckiego Wędrownego Instytutu Europejskiego” zorganizowanej przez „My Obywatele Unii Europejskiej – Fundacja im. Wojciecha B. Jastrzębowski” (dr hab. Paweł Chmieliński).

10/ Wygłoszenie referatu pt. „Wyzwania i przyszłość doradztwa rolniczego” na konferencji w ramach „Dnia Przedsiębiorcy Rolnego”, pt. „Innowacyjne kierunki rozwoju gospodarstw rolnych wspierane przez doradztwo rolnicze” zorganizowanej przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Poznaniu i Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego (dr Mirosław Drygas).

11/ Udział w panelu pt. „Możliwości i kierunki rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce” na konferencji w ramach „Dnia Przedsiębiorcy Rolnego”, pt. „Innowacyjne kierunki rozwoju gospodarstw rolnych wspierane przez doradztwo rolnicze” zorganizowanej przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Poznaniu i Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego (dr Mirosław Drygas).

12/ Autorstwo opracowania pt. „Polskie rolnictwo - 20 lat członkostwa w Unii Europejskiej” do Poradnika Radnego i Sołtysa na 2023 roku, wydawanego przez Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów (dr Mirosław Drygas).

13/ Wygłoszenie referatu pt. „Metropolizacja a rozwój” na konferencji zorganizowanej przez Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolię (prof. dr hab. Grzegorz Gorzelak).

14/ Udział w panelu ekonomistów „Rzeczpospolitej” (prof. dr hab. Grzegorz Gorzelak).

15/ Prowadzenie panelu pt. „Adaptacja samorządów lokalnych do zmian demograficznych i absorpcja uchodźców przez wiejskie i małomiasteczkowe społeczności: Doświadczenia i perspektywy”, Europejskie Forum Samorządowe Local Trends w Poznaniu (prof. dr hab. Maria Hałamska).

16/ Przedstawienie wyników prac IRWiR PAN w projekcie pt. ”Sustainable pork and beef production: development of a GHG reduction calculator for livestock production [„Przyjazna dla klimatu polska wołowina i wieprzowina wysokiej jakości”] podczas Kongresu ”Beef

Forum” z udziałem Komisarza UE ds. rolnictwa Pana Janusza Wojciechowskiego (dr Jakub Jasiński).

17/ **Współorganizacja sesji:** Odpowiedzialność społeczna w rolnictwie: odkrywanie faktów, obalanie mitów, OEES – Open Eyes Economy Summit, zorganizowanej przez Fundację Gospodarki i Administracji Publicznej w Krakowie (dr Jakub Jasiński).

18/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Ubóstwo energetyczne w województwie mazowieckim” na seminarium Zespołu do spraw Ubóstwa Energetycznego, energetyki prosumenckiej oraz spółdzielni energetycznych organizowanym przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej (dr hab. Sławomir Kalinowski).

19/ **Udział w panelu** pt. „Rolnictwo w kontekście Zielonego Ładu”, Igrzyska Wolności, Fundacja Liberte, Łódź (dr hab. Sławomir Kalinowski).

20/ **Udział w panelu** pt. „Jak sprostać wyzwaniom XXI wieku? Rozwiązania”, the Update Warsaw, Europejska Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości (dr hab. Sławomir Kalinowski).

21/ **Udział w panelu** pt. „Samotność. Epidemia przed szczytem”, Campus Polska Przyszłości (dr hab. Sławomir Kalinowski).

22/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Moja smart wieś” na spotkaniu inauguracyjnym KSOW+ zorganizowanym przez Krajową Sieć Obszarów Wiejskich, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie i Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (dr hab. Sławomir Kalinowski).

23/ **Udział w panelu ekspertów** w ramach przygotowywanych kontroli pt. „Wykluczenie komunikacyjne w transporcie kolejowym” oraz „Wykluczenie komunikacyjne w zakresie przewozów autobusowych mieszkańców obszarów pozamiejskich”, Najwyższa Izba Kontroli (NIK), Warszawa (mgr Łukasz Komorowski).

24/ **Udział w panelu dyskusyjnym** na konferencji pt. „Inteligentne wioski – inteligentne i konkurencyjne środowiska wiejskie”, LGD Kraina Trzech Rzek, Piłka-Młyn k. Obornik (mgr Łukasz Komorowski).

25/ **Udział w warsztatach** będących podsumowaniem dyskusji interesariuszy (grupa: „Badacze i inni”), 2nd European Smart Villages Pilot Observatory, Grupa E40, Praga (Czechy), (mgr Łukasz Komorowski).

26/ **Wygłoszenie referatu** prezentującego wyniki badań w projekcie pt. „Dać to czego naprawę potrzeba” na Konwencji Dyrektorów ROPS i Departamentów Zdrowia UM, ROPS w Białymstoku (dr hab. Sylwia Michalska, dr Dominika Zwęglińska-Gałecka).

27/ **Przygotowanie prelekcji** pt. „Tradycyjnie czy nowocześnie? Czego oczekują kobiety mieszkające na wsi?” O roli kobiet w społeczności wiejskiej. Inicjatywa Agro Woman (dr hab. Sylwia Michalska).

28/ **Udział w panelu** pt. „Sieć przedsiębiorczych kobiet na wsi” na Kongresie Kobiet (dr hab. Sylwia Michalska).

29/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Co stanowi siłę napędową obszarów wiejskich w Małopolsce?” na konferencji #Małopolska lokalna, zorganizowanej przez Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego (Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego) (dr hab. Monika Stanny, mgr Agata Mróz).

30/ **Udział w panelu dyskusyjnym** pt. „Ekonomiczne aspekty rolnictwa regeneratywnego”, Panel ekspertów – BIO-reaction, Forum Rolnictwa Regeneratywnego zorganizowane przez Fundację Rozwoju Rolnictwa Terra Nostra (dr Anna Rosa).

31/ **Publikacja** pt. „Polska wieś za... 20 lat” w materiałach Wielkopolskiego Stowarzyszenia Sołtysów (prof. dr hab. Andrzej Rosner).

32/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Dekada przemian. Czynniki dynamiki rozwoju społeczno-gospodarczego” dla uczestników Europejskiego Forum Rolniczego (prof. dr hab. Andrzej Rosner, dr hab. Monika Stanny, mgr Łukasz Komorowski, mgr Agata Mróz).

- 33/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Zróżnicowanie przestrzenne poziomu rozwoju obszarów wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim” na konferencji pt. „Warmia i Mazury przyszłości – Wizja 2050. Na jakich przewagach budować siłę regionu?” zorganizowanej przez Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (mgr Łukasz Komorowski, mgr Agata Mróz, prof. dr hab. Andrzej Rosner, dr hab. Monika Stanny).
- 34/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Depopulacje i migracje na obszarach nieurbanizowanych” dla uczestników Europejskiego Forum Samorządowego. Samorzady wobec multikryzysów i wyzwań rozwoju, zorganizowanego przez Local Trends. Centrum Myśli Strategicznych (dr hab. Monika Stanny).
- 35/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Powiązania miejsko-wiejskie w Polsce” dla uczestników II Kongresu Małych i Średnich Miast zorganizowanego przez Związek Miast Polskich (dr hab. Monika Stanny).
- 36/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Obszary popegeerowskie – piętno czy szansa rozwoju” na konferencji Społeczne dziedzictwo Państwowych Gospodarstw Rolnych zorganizowanej przez FDPA i Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego (dr hab. Monika Stanny).
- 37/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Adaptacja samorządów lokalnych do zmian demograficznych i absorpcja uchodźców przez wiejskie i małomiasteczkowe społeczności - doświadczenia i perspektywy” dla uczestników Europejskiego Forum Samorządowego. Po XXV latach reformy ustrojowej – o nową formę kooperacji lokalnej zorganizowanego przez Local Trends. Centrum Myśli Strategicznych (prof. dr hab. Maria Halamska, dr hab. Monika Stanny).
- 38/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Stan polskiej wsi. Koordynaty zmian, implikacje dla gmin” dla uczestników XX Kongresu Gmin Wiejskich zorganizowanego przez Związek Gmin Wiejskich (dr hab. Monika Stanny).
- 39/ **Wygłoszenie wykładu** pt. ”Supporting entrepreneurship to foster job creation in rural areas” dla OECD (dr hab. Paweł Chmieliński, dr hab. Monika Stanny).
- 40/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Wpływ funduszy europejskich 2014-2020 na rozwój społeczno-gospodarczy Polski Wschodniej” dla Wolański Sp. z o.o (dr hab. Monika Stanny).
- 41/ **Wygłoszenie wykładu** pt. „Przestrzenne zróżnicowanie zmian w sektorze rolnym w Polsce – implikacje dla rozwoju obszarów wiejskich” w Zachodniopomorskiej Izbie Rolniczej (dr hab. Monika Stanny).
- 42/ **Wygłoszenie wykładu** pt. „Jak zróżnicowane (i dlaczego) są obszary wiejskie w Polsce?” w Polskim Stowarzyszeniu Rolnictwa Zrównoważonego i Żywności (dr hab. Monika Stanny).
- 43/ **Wygłoszenie wykładu** pt. „Trendy w rozwoju społeczno-gospodarczym na obszarach wiejskich w Polsce” w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej, Podkomitet ds. wymiaru terytorialnego (dr hab. Monika Stanny).
- 44/ **Publikacja** pt. „Zmiany w dochodach budżetowych gmin na terenach wiejskich” w nr 22/2023 czasopisma samorządu terytorialnego „Wspólnota” (dr hab. Monika Stanny i dr Julita Łukomska).
- 45/ **Udział w panelu** o bezpieczeństwie żywnościowym na konferencji ”Women in AgroTech” zorganizowanej przez Ambasadę Wielkiej Brytanii (dr Ruta Śpiewak).
- 46/ **Wygłoszenie wykładu** pt. „Alternatywne Sieci Żywnościowe w Europie Środkowo-Wschodniej” w Klubie Seniora Gmina Wyznaniowa Żydowska (dr Ruta Śpiewak).
- 47/ **Wygłoszenie wykładu** pt. „Postaci demoniczne w perspektywie słownikowej” dla uczestników konferencji pt. „Problemy i metody opisu zjawisk folkloru w ujęciu słownikowym”, zorganizowanej przez Sekcję Folklorystyczną Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie” (dr Elwira Wilczyńska).
- 48/ **Wygłoszenie referatu** pt. „Jakość życia rolników – wyzwania i recepty” dla uczestników konferencji pt. Dobrostan psychiczny rolniczek i rolników – perspektywa producentów

rolnych, nauki i biznesu, zorganizowanej przez Polskie Stowarzyszenie Zrównoważonego Rolnictwa i Żywności (dr hab. Monika Stanny, dr Elwira Wilczyńska).

49/ **Udzielenie wywiadów i wypowiedzi** przez pracowników naukowych w mediach m.in. w programach: TVN24, TVN24 BIS, TVN, Radio Tok FM, Polsat, Polsat News, TVP Rzeszów, Polskie Radio – Radio dla Ciebie, Radio ESKA, Radio Koszalin; w czasopismach i magazynach: Polityka, Newsweek, Gazeta Wyborcza, Dziennik Gazeta Prawna, AgroNews, Forbes, Tygodnik Poradnik Rolniczy, Wprost, Rzeczpospolita, Do Rzeczy a także portalach internetowych: Witryna Wiejska, Wirtualna Polska, Newsroom.pl, Studio Biznes Gazeta.pl, News 24, OKO.press, Forbes Women, Money.pl, PulsHR, Podcast Radka Karbowskiego, Farmer.pl, Konkret24, Radio Reset Obywatelski, Business Insider i innych.

50/ **Nagrania seminariów instytutowych** udostępniane na stronie internetowej Witryny Wiejskiej: <https://witrynawiejska.org.pl/kategoria/wiedza/seminaria-irwir-pan/>; dostępne są nagrania następujących seminariów zrealizowanych w 2023 roku:

1/ „Ludzie ulicy jako problem społeczny”, 9.01.2023 roku, https://www.youtube.com/watch?v=n64XQYFG-Lg&ab_channel=WszechnicaFWW;

2/ „Rolnictwo węglowe, czyli rolnictwo na miarę wyzwań XXI wieku”, 6.02.2023 roku, https://www.youtube.com/watch?v=OqzglYQBmI8&ab_channel=WszechnicaFWW;

3/ „Ewolucja kwestii agrarnej: Co z jej uniwersalizmem i polem recepcji?”, 6.03.2023 roku, https://www.youtube.com/watch?v=OohKU3tYUHQ&ab_channel=WszechnicaFWW;

4/ „Gentryfikacja wsi w Polsce: Znaczenie i skutki procesu”, 3.04.2023 roku, https://www.youtube.com/watch?v=KMi7wIpHoSc&ab_channel=WszechnicaFWW;

5/ „Obszary wiejskie w układzie metropolitalnym: Wyzwania i synergie”, 8.05.2023 roku, https://www.youtube.com/watch?v=KMi7wIpHoSc&ab_channel=WszechnicaFWW;

6/ „Wiejskie i małomiasteczkowe społeczności wobec ukraińskich uchodźców wojennych”, 9.10.2023 roku, https://www.youtube.com/watch?v=ojvdtLKM1YA&ab_channel=WszechnicaFWW

7/ „Odnowa wsi w Polsce: Doświadczenia i perspektywy”, 6.11.2023 roku, https://www.youtube.com/watch?v=cgfv_Vugbrg&ab_channel=WszechnicaFWW.

Sprawozdanie opracowali:

dr hab. Adam Czarnecki, prof. IRWiR PAN, Z-ca Dyrektora ds. Naukowych

mgr Beata Górczyńska, Główny Bibliotekarz IRWiR PAN

Teresa Romańska, Dział Organizacyjny

mgr Justyna Świdzińska, Dział Organizacyjny

dr Dominika Zwęglińska-Gałecka, Sekretariat Rady Naukowej IRWiR PAN

ANEKS 1 - WYKAZ PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW Z 2023 ROKU

Tabela 1. Publikacje ogółem

Liczba ogółem	80
Monografie naukowe lub rozdziały wydane przez wydawnictwa zamieszczone w wykazie wydawnictw – Tab. 2, 4	5+22=27
Monografie naukowe lub rozdziały wydane przez wydawnictwa niezamieszczone w wykazie wydawnictw – Tab. 3, 5	1+2=3
Artykuły naukowe opublikowane w czasopismach naukowych i materiałach z konferencji zamieszczonych w wykazie czasopism – Tab. 6	45
Artykuły naukowe opublikowane w czasopismach naukowych niezamieszczonych w wykazie czasopism – Tab. 7	4
Pozostałe publikacje	1

Tabela 2. Monografie naukowe wydane przez wydawnictwa zamieszczone w wykazie wydawnictw

L.p.	Autor/zy	Tytuł monografii	Wydawca/ISBN
1.	Stanny, M., Rosner, A., Komorowski, L., Mróz A.	Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV. Dekada przemian społeczno-gospodarczych (wersja pełna)	Warszawa: Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN (Seria: Monitoring Rozwoju Obszarów Wiejskich). ISBN 978-83-89900-70-8 (s. 278)
2.	Stanny, M., Rosner, A., Komorowski, L., Mróz A.	Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV. Synteza	Warszawa: Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN (Seria: Monitoring Rozwoju Obszarów Wiejskich). ISBN 978-83-89900-64-7 (s. 67)
3.	Halamska, M., Kłodziński, M., Stanny, M. (red.)	Polska wieś 2044. Wizja rozwoju.	Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. ISBN 978-83-89900-71-5 (s. 190)
4.	Krupin, V., Podolets, R. (red.)	Energy Sources from Agriculture and Rural Areas (reprint numeru specjalnego Energy Sources from Agriculture and Rural Areas opublikowanego w czasopiśmie Energies)	Basel: MDPI. ISBN 978-3-0365-8215-3 (s. 344)
5.	Halamska, M. (red.)	Potencjał absorpcji uchodźców przez wiejskie i małomiasteczkowe społeczności lokalne. Raport z badań	Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk. ISBN 978-83-89900-73-9 (s. 95)

Tabela 3. Monografie naukowe wydane przez wydawnictwa niezamieszczone w wykazie wydawnictw

L.p.	Autor/zy	Tytuł monografii	Wydawca/ISBN
1.	Kalinowski, S., Zwęglińska-Galecka, D., Paczek, B., Szczygiel, O., Wojciechowska, A.	Diagnoza przyczyn ubóstwa energetycznego w województwie mazowieckim. Raport końcowy z badań	Warszawa: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej (s. 581)

Tabela 4. Rozdziały w monografiach naukowych wydanych przez wydawnictwa naukowe zamieszczone w wykazie wydawnictw

L.p.	Autor/zy	Tytuł rozdziału	Redaktor/tytuł monografii/wydawca/ISBN
1.	Czarnecki A., Dacko A., Dacko M.	Extreme weather event risk awareness among second home owners and their economic and non-	Red. Bailey Ashton Adie, C. Michael Hall; <i>Second Homes and Climate Change</i> ; Routledge, s. 101–122; ISBN 978-03-675-4946-6

		economic response strategies: Evidence from the Beskids Mountains in Poland	
2.	Gradziuk, P.	Atrakcyjność ekonomiczna zastosowania gruntowych pomp ciepła w ogrzewnictwie	Red. Piot Gołas, Przemysław Litwiniuk; <i>Ekonomiczne, prawne i społeczne uwarunkowania produkcji i korzystania z odnawialnych źródeł energii</i> ; Wydawnictwo SGGW, Fundacja FAPA Polska Izba Bankowości Spółdzielczej, s. 329–366; ISBN 978-83-8237-141-3
3.	Gradziuk, P.	Surowcowe uwarunkowania rozwoju sektora biogazowni rolniczych w Polsce	Red. Piot Gołas, Przemysław Litwiniuk; <i>Ekonomiczne, prawne i społeczne uwarunkowania produkcji i korzystania z odnawialnych źródeł energii</i> ; Wydawnictwo SGGW, Fundacja FAPA Polska Izba Bankowości Spółdzielczej, s. 367–390; ISBN 978-83-8237-141-3
4.	Halamska, M., Kłodziński, M., Stanny, M.	Wizje po przejściach	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 7–14; ISBN 978-83-89900-71-5
5.	Halamska, M.	Deklinacja wizji	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 45–52; ISBN 978-83-89900-71-5
6.	Stanny, M.	Pewna jest tylko zmiana	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 187–190; ISBN 978-83-89900-71-5
7.	Drygas, M.	Wieś 2044. Rewolucyjne zmiany w sektorze rolnictwa i gospodarce żywnościowej	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 29–32; ISBN 978-83-89900-71-5
8.	Gorzelał, G.	Polska wieś 2044 - wizja niespecjalisty	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 39–44; ISBN 978-83-89900-71-5
9.	Kalinowski, S.	Wieś 2044: koniec z wykluczeniem społecznym czy inne jego wymiary?	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 73–78; ISBN 978-83-89900-71-5
10.	Kamiński, R.	Wybrane wyzwania klimatyczne i społeczne polskiej wsi 2044	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 79–86; ISBN 978-83-89900-71-5
11.	Komorowski, Ł.	Smart village, czyli wieś przyszłości	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 87–92; ISBN 978-83-89900-71-5
12.	Pawlowska, A., Rembisz, W.	Wizja polskiej wsi z perspektywy sektora rolnego. Rozważania o relacjach czynnikowych oraz rencie ekonomicznej i politycznej	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 99–103; ISBN 978-83-89900-71-5
13.	Rosner, A.	Wieś i przestrzeń wiejska za 20 lat. Co jest zdeterminowane, co prawdopodobne, a co (i dlaczego) niepewne	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 127–132; ISBN 978-83-89900-71-5
14.	Śpiewak, R.	Mniej	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut

			Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 141–146; ISBN 978-83-89900-71-5
15.	Wieliczko, B.	Czy wizja dla obszarów wiejskich w UE jest skrojona dla Polski? Wiejski wymiar polityki	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 151–155; ISBN 978-83-89900-71-5
16.	Wilkin, J.	O potrzebie i zasadach tworzenia wizji rozwoju polskiej wsi	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 165–171; ISBN 978-83-89900-71-5
17.	Zwęglińska-Galecka, D.	Okołometropolitalna wieś klasy średniej	Red. Maria Halamska, Marek Kłodziński, Monika Stanny; <i>Polska wieś 2044. Wizja rozwoju</i> ; Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, s. 181–186; ISBN 978-83-89900-71-5
18.	Dudek, M.	Zmiany demograficzne a sukcesja gospodarstw rolnych w Polsce	Red. Piotr Łysoń; <i>Konsekwencje zmian demograficznych dla rozwoju rolnictwa: Materiały z III Kongresu Demograficznego. Część 16</i> ; Rządowa Rada Ludnościowa, Główny Urząd Statystyczny, s. 116–130; ISBN 978-83-67087-64-3
19.	Halamska, M.	Poza metropolią, czyli na prowincji	Red. Agnieszka Michalska-Żyła, Katarzyna Zajda; <i>W metropolii i poza metropolią. Społeczny potencjał odrodzenia i rozwoju społeczności lokalnych. Księga Jubileuszowa Profesora Pawła Starosty</i> ; Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 191–200; ISBN 978-83-8331-293-4
20.	Halamska, M.	Changements de la structure sociale de la Pologne rurale entre 1991 et 2015	Red. Anna Matuchniak-Mystkowska, Paweł Starosta, Josette Debroux; <i>Sociologie des Mondes Ruraux en Pologne et en France: Terrains et études</i> ; Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 45–63; ISBN 978-83-8331-165-4
21.	Kalinowski, S., Szczygiel, O.	Concerns about Covid-19 in the eyes of respondents: Example from Poland	Red. Akilli, E., Gunes, B.; <i>World Politics in the Age of Uncertainty</i> ; Palgrave Macmillan, s. 199–211; ISBN 9783031396106
22.	Pawlowska, A., Chmieliński, P.	Political rent-seeking	Red. Filomena Maggino; <i>Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research</i> ; Springer, s. 1–2; ISBN 9783031396106

Tabela 5. Rozdziały w monografiach opublikowanych w wydawnictwach naukowych niezamieszczonych w wykazie wydawnictw

L.p.	Autor/zy	Tytuł rozdziału	Redaktor/ tytuł monografii/wydawca/ISBN
1.	Dudek, M.	Gospodarstwo opiekuńcze jako innowacja społeczna. Wstępne wnioski z badania innowacji społecznych oraz wybrane efekty projektu „Samodzielnie (nie samemu)...”	Red. Justyna Lesiewicz; <i>Gospodarstwo opiekuńcze jako miejsce usamodzielniania się osób z niepełnosprawnością intelektualną</i> Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie, s. 72–74; ISBN 978-83-65181-94-7
2.	Wilczyńska, E.	Rolniczki w XIX i na początku XX wieku	Red. Przemysław Wielgosz; <i>Ludowa historia kobiet</i> ; Wydawnictwo RM, s. 31–46; ISBN 978-83-8151-215-2 (Seria: Ludowa Historia Polski)

Tabela 6. Artykuły naukowe opublikowane w czasopismach naukowych i materiałach z konferencji zamieszczonych w wykazie czasopism

L.p.	Autor/zy	Tytuł artykułu	Tytuł czasopisma /wydawca/numer
1.	Łuczka, W., Kalinowski, S.	Socioeconomic reasons for discontinuing organic farming: A Polish case study	Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia, 22(1): 27–46

2.	Kucher, A. Krupin, V. Rudenko, D. Kucher, L. Serbov, M. Gradziuk, P.	Sustainable and efficient water management for resilient regional development: The case of Ukraine	Agriculture, 13(7): 1367
3.	Czarnecki, A. , Milczarek-Andrzejewska, D., Widła-Domaradzki, Ł., Jórasz, A.	Conflict dynamics over farmland use in the multifunctional countryside	Land Use Policy, 128: 106587
4.	Reidsma, P., Accatino, F., Appel, F., Gavrilescu, C., Krupin, V. , Manevska Tasevska, G., Meuwissen, M., Peneva, M., Severini, S., Soriano, B., Urquhart, J., Zawalińska, K. , Zinnanti, C., Paas, W.	Alternative systems and strategies to improve future sustainability and resilience of farming systems across Europe: From adaptation to transformation	Land Use Policy, 134: 106881
5.	Mróz, A., Komorowski, Ł. , Wolański, M., Stawicki, M., Kozłowska, P., Stanny, M.	The impact of territorial capital on cohesion policy in rural Polish areas	Regional Studies, 57(3): 497–510
6.	Robinson, J.M., Śpiewak, R.	In common or enclosed: A comparison of farmers' market development in Poland and the United States	International Journal of the Commons, 17(1): 211–227
7.	Rantanen, M., Czarnecki, A.	Second-home owners as local developers: roles and influencing factors	Journal of Rural Studies, 97: 560–572
8.	Soriano, B., Garrido, A., Bertolozzi-Caredio, D., Accatino, F., Antonioli, F., Krupin, V. , Meuwissen, M., Ollendorf, F., Rommel, J., Spiegel, A., Tudor, M., Urquhart, J., Viganì, M., Bardají, I.	Actors and their roles for improving resilience of farming systems in Europe	Journal of Rural Studies, 98: 134–146
9.	Czarnecki, A. , Dacko, A., Dacko, M.	Changes in mobility patterns and the switching roles of second homes as a result of the first wave of COVID-19	Journal of Sustainable Tourism, 31(1): 149–167
10.	Wilczyńska, E.	Peasant diary as a text of folklore?	Łódzkie Studia Etnograficzne, 62: 35–50
11.	Dudek, M., Rosa, A.	Regenerative agriculture as a sustainable system of food production: Concepts, conditions, perceptions and initial implementations in Poland, Czechia and Slovakia	Sustainability, 15(22):15721
12.	Harbiankova, A., Kalinowski, S.	MSW management to zero waste: Challenges and perspectives in Belarus	Sustainability, 15(3): 2012
13.	Chmieliński, P., Wieliczko, B.	Research and innovation challenges for better policies in food systems and bioeconomy transitions – evidence from Poland	International Food and Agribusiness Management Review, 25(5): 789–801
14.	Kurbatova, T., Sotnyk, I., Trypolska, G. , Gerlitz, L., Skibina, T., Prokopenko, O., Kubatko, O.	Ukraine's bioenergy sector: Trends and perspectives for the post-war green energy transition	International Journal of Energy Economics and Policy, 5: 515–532

15.	Zwęglińska-Galecka, D., Szczygiel, O.	Suburbanization of poverty? Analysis of attitudes of social assistance beneficiaries in rural areas of the Masovian Voivodeship	Problemy Polityki Społecznej, 1–24
16.	Rosa, A., Pawłowska, A.	Farmers' preferences regarding the use of banking products	Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERIA), 25(1): 221–234
17.	Mróz, A., Komorowski, Ł., Stanny, M.	Przestrzenny wymiar wsparcia obszarów wiejskich w Polsce ze środków polityki spójności	Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERIA), 25(2): 109–123
18.	Dudek M., Rosa A.	Ageing of employees in Poland compared to other European countries: Agricultural workers vs. other occupations	Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERIA), 25(4): 49–59
19.	Gradziuk, P., Trocewicz, A.	Ekonomiczna efektywność zastosowania magazynu energii w prosumenckiej instalacji fotowoltaicznej	Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERIA), 25(4): 76–91
20.	Halamska, M., Zwęglińska-Galecka, D.	«Nowa» wiejska klasa średnia: Specyfika i zróżnicowanie	Studia Socjologiczne, 2(149): 31–59
21.	Michalska S.	Wspomnienie o profesor Krystynie Szafraniec	Wieś i Rolnictwo, 3(196), 9–12
22.	Śpiewak, R., Kłoczko-Gajewska, A. i Kłobukowska, J.	Znaczenie obszarów wspólnie użytkowanych (land commons) w Polsce w produkcji żywności – wstęp do dyskusji	Wieś i Rolnictwo, 3(196): 109–132
23.	Stanny, M.	Jubileusz 50-lecia Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk	Wieś i Rolnictwo, 4(197): 91–93
24.	Halamska, M., Wilczyńska, E	Obchody Jubileuszu 50-lecia Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk	Wieś i Rolnictwo, 4(197): 95–102
25.	Rosner, A.	Kilka uwag o pojęciu «sprawiedliwość»	Wieś i Rolnictwo, 4(197): 11–21
26.	Rosner, A.	On the notion of justice	Wieś i Rolnictwo, 4(197): 22–33
27.	Stanny, M., Kłodziński, M.	Wspomnienie o profesorze Jerzym Wilkinie. Człowiek prawdy, dobra i piękna	Wieś i Rolnictwo, 1(198): 11–17
28.	Wilkin, J.	Sprawiedliwość – najważniejsza cnota społecznych instytucji	Wieś i Rolnictwo, 1(198): 23–28
29.	Wilkin, J.	Justice: A salient virtue of social institutions	Wieś i Rolnictwo, 1(198): 39–53
30.	Mróz, A.	Sprawiedliwość w wymiarze terytorialnym – przegląd najnowszych ujęć	Wieś i Rolnictwo, 1(198): 101–115
31.	Zawalińska, K.	Ewolucja korzystania ze środków Unii Europejskiej w Polsce – miks efektów popytowych i podaźowych. Recenzja książki Terytorialne efekty polityk Unii Europejskiej w Polsce, pod redakcją Grzegorza Gorzelaka	Wieś i Rolnictwo, 1(198): 117–120
32.	Bład, M.	Bibliografia publikacji Profesora Jerzego Wilkina (1947-2023)	Wieś i Rolnictwo, 2(199): 151–184
33.	Dudek, M., Drygas, M.	«Zmiany zachodzące na obszarach wiejskich i w sektorze rolno-spożywczym na podstawie badań prowadzonych na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi» – sprawozdanie z seminarium»	Wieś i Rolnictwo, 2(199): 185–194
34.	Bład, M.	Kilka refleksji o ideach i działaniach na rzecz rozwoju obszarów wiejskich	Wieś i Rolnictwo, 3(200): 153–170

35.	Komorowski, Ł., Rosa, A., Kalinowski, S.	Koncepcja smart villages – czy to kolejny etap odnowy wsi?	Wieś i Rolnictwo, 3(200): 187–207
36.	Kamiński, R.	Odnowa wsi w Polsce – refleksje po 25 latach realizacji programu	Wieś i Rolnictwo, 3(200): 99–113
37.	Bilewicz, M., Bilewicz, A.	De-assimilation without assimilation? The continuities in the Polish secular model of Jewishness	Contemporary Jewry, 43: 767–774
38.	Halamska, M.	Fifty years of rural and agricultural research. The Institute of Rural and Agricultural Development at the Polish Academy of Sciences (1971-2022) IRWiR PAN in the 'interesting times'	Eastern European Countryside, 28(1): 155–177
39.	Michalska, S.	Commemorative conference for the Golden Jubilee of the Institute of Rural and Agricultural Development of the Polish Academy of Sciences (IRWiR PAN)	Eastern European Countryside, 28(1): 179–188
40.	Trypolska, G.	Policies to stimulate the output and employment effects of bioenergy resources in Poland and Ukraine	Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal, 26(4): 99–128
41.	Śpiewak, R., Goszczyński, W.	Alternative Food Networks from the institutional perspective	International Journal of Sociology of Agriculture and Food, 29(1): 5–24
42.	Pocza, W., Gradziuk, P., Matyka, M., Sadowski, A.	Potential Changes in Land Use and Plant Production in Poland in the Context of Implementing the European Green Deal	Barometr Regionalny, 19(2): 7–22
43.	Trypolska, G.	Dedicated energy crops: Support policies in Europe and in post-war Ukraine	International Journal Foresight and Innovation Policy, 16, nos. 2/3/4: 185–202
44.	Zwęglińska-Galecka, D.	Farmers vs middle class. Social structure in peri-urban areas	Belgeo, 3: 64821
45.	Zawalińska, K., Malak-Rawlikowska, A., Milczarek-Andrzejewska, D.	Sprawozdanie z konferencji: Rolnictwo i obszary wiejskie w zmieniającym się świecie. Relacja z XVII Kongresu Europejskiego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnych (Eaae) i sesji upamiętniającej prof. Jerzego Wilkina	Zagadnienia Ekonomiki Rolnej = Problems of Agricultural Economics, 377(4): 104–108

Tabela 7. Artykuły naukowe opublikowane w czasopismach naukowych i materiałach z konferencji niezamieszczonych w wykazie czasopism

L.p.	Autor/zy	Tytuł artykułu	Tytuł czasopisma/wydawca/numer
1.	Chmieliński, P., Pawłowska, A., Bocian, M.	On-farm or off-farm? diversification processes in the livelihood strategies of farming families in Poland	Social Sciences and Humanities Open, 8(1): 100575
2.	Krupin V.	Стратегічні пріоритети розвитку аграрного сектора на основі забезпечення його стійкості [Strategiczne priorytety rozwoju sektora rolnego w oparciu o zapewnienie jego zrównoważonego rozwoju]	Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України” [Materiały międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji “Międzynarodowe doświadczenie historycznej powojennej odbudowy gospodarczej: lekcje dla Ukrainy”], Kijów, Ukraina, 27 kwietnia 2023 roku, Instytucja Państwowa “Instytut Ekonomii i Prognozowania Narodowej Akademii Nauk Ukrainy” (IEP NANU): Ukraina, s. 81
3.	Tsybulska, J., Vaidanych, T.	Українці в системі соціального страхування Польщі [Ukraińcy w polskim	Економічні перспективи підприємництва у воєнні часи та опісля [Електронне видання] : збірник матеріалів VI Між-

		systemie ubezpieczeń społecznych]	народної науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 22 травня 2023 року). Ірпінь : Державний податковий університет, s. 83–86 ; ISBN: 978-966-337-694-3. [Materiały VI Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej "Ekonomiczne perspektywy przedsiębiorczości w czasie wojny i później"]
4.	Tsybulska, J.	Інтеграція українських військових біженців в малому місті Польщі [Integracja Ukraińskich wojennych uchodźców w małym mieście w Polsce]	[Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej "Ukraińscy wymuszeni migranci: integracja, tożsamość, powrót"]. Lwów, s. 283–286

Tabela 8. Pozostałe publikacje naukowe

L.p.	Autor/zy	Tytuł artykułu	Tytuł czasopisma/wydawca/numer
1.	Wileczyński, R., Czarnecki, A.	Od redaktorów numeru	Wies i Rolnictwo, 3(200): 27–34

ANEKS 2 - WYKAZ WYKŁADÓW I REFERATÓW WYGŁOSZONYCH PRZEZ PRACOWNIKÓW IRWiR PAN W 2023 ROKU

Tabela 1. Referaty konferencyjne wygłoszone w 2023 roku w kraju i zagranicą przez pracowników naukowych IRWiR PAN

L.p.	Prelegent/ci	Tytuł	Nazwa konferencji
1.	Dr Aleksandra Bilewicz	From deagrarianisation to repeasantization? Prospects of agroecology in Poland	XXIX Congress of the European Society for Rural Sociology
2.	Dr hab. Marta Błąd	Profesor Jerzy Wilkin – ekonomista z humanistyczną duszą	VI konferencja naukowa z serii „Rozwój społeczno-gospodarczy w teoriach ekonomicznych” pt. „Czego nauczył nas kryzys?”
3.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Living Labs, Multi-actor Platforms, Pilot Areas, Replication Labs experiences in co-operation projects	Communicating roots: Co-learning to improve rural resilience and governance
4.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Governance and transformation of the sustainable food systems	International Scientific Symposium “Agrarian economy in support of agriculture and development of rural areas”
5.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Koncepcja governance w transformacji systemów żywnościowych	XXIX Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu pt. „Wyzwania dla rozwoju agrobiznesu i obszarów wiejskich”
6.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Rural futures and development	Rural Pact Coordination Group
7.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Bioeconomy and food systems development in Poland – conceptual approach	Challenges for the transition to sustainable food systems in the European Union
8.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Determinants of family farming in the context of food systems transformation	Viability of small farms managed by young farmers under the new “farm-to-fork” strategy
9.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Long-term vision for the EU in light of local multi-actor science-policy-community interfaces, case of Mazowieckie, PL	Policy recommendations to maximise the beneficial impact of unexplored mobilities in and beyond the European Union
10.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Principle 6: Supporting entrepreneurship to foster job creation in rural areas	Meeting of the Working Group on Rural Development Policy within the OECD Regional Development Policy Committee
11.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Gleby w programach badawczych UE	XVII Konferencja z cyklu „Rozwój obszarów wiejskich” pt. „Jakość gleb w gospodarowaniu przestrzenią”
12.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Farm structure and land use in Poland	Workshop on the evolution of farm structures in Europe, online
13.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Empowering rural communities	Emancipation of rural areas in regional and urban policy // European Week of Regions and Cities
15.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Pan-European Food Systems Research Network	37th EFFoST International Conference 2023
14.	Dr hab. Adam Czarnecki	Different people, same view: Permanent and seasonal residents’ risk perceptions of extreme weather events	30th Annual Colloquium, “Clashes of Knowledge: <<Green deal>> concepts and challenges for sustainable rural systems”
15.	Dr hab. Adam Czarnecki	Second-home owners in a small island setting in	Enter Forum ”Key challenges to sustainability on small islands in the Baltic and Eastern European context”

		Finland: Attitudes and actions	
16.	Dr hab. Adam Czarnecki	Types of roles that active second-home owners play for the local development	31st Nordic Symposium on Tourism and Hospitality Research
17.	Dr hab. Adam Czarnecki	Responsibility or convenience? Models of local food consumption among the Finnish and Australian second-home owners: A comparative study	31st Nordic Symposium on Tourism and Hospitality Research
18.	Dr Mirosław Drygas	Wyzwania i przyszłość doradztwa rolniczego	Konferencja w ramach Dni przedsiębiorcy rolnego pt. Innowacyjne kierunki rozwoju gospodarstw rolnych wspierane przez doradztwo rolnicze
19.	Dr Michał Dudek, dr Aleksandra Pawłowska	Czy sukcesja może poprawić sytuację ekonomiczną rodzinnych gospodarstw rolnych w krótkim okresie? Wyniki badań panelowych na przykładzie Polski	Seminarium pt. „Społeczne aspekty rolnictwa”
20.	Dr Michał Dudek	Population Ageing and Labour Supply in the EU Countries: Comparison of Farming Profession with Other Occupations Based on Labour Force Survey Data	XXIX Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu pt. „Wyzwania dla rozwoju agrobiznesu i obszarów wiejskich”
21.	Dr Michał Dudek, dr Anna Rosa	Rolnictwo regeneracyjne i biologizacja – koncepcja, postrzeganie i realizacja praktyk w krajach Europy Środkowo-Wschodniej	XXIX Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu pt. „Wyzwania dla rozwoju agrobiznesu i obszarów wiejskich”
22.	Dr Michał Dudek	The viability of farms in the context of succession problem. The case of Poland	International Scientific Conference “Viability of Small Farms Managed by Young Farmers”
23.	Prof. dr hab. Grzegorz Gorzelak	Metropolizacja a rozwój	V edycja konferencji o Górnśląsko-Zagłębiowskiej Metropolii pt. „Czy Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia może być szansą na utrzymanie pozycji regionu w gospodarce Polski?”
24.	Dr hab. Piotr Gradziuk	Rola warsztatów w rozwoju kadr naukowych	XXVI Warsztaty Ekonomistów Rolnych
25.	Prof. dr hab. Maria Halamska, dr D. Zwęglińska-Gałecka	Kształtowanie się nowej wiejskiej klasy średniej – aspekty przestrzenne	Obszary wiejskie: Przemiany – procesy – Wyzwania rozwojowe
26.	Prof. dr hab. Maria Halamska	Odporność samorządu na zjawiska kryzysowe	25 lat reformy samorządowej w Polsce
27.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Ubóstwo energetyczne na Mazowszu	Obszary wiejskie: Przemiany – procesy – wyzwania rozwojowe
28.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Wymiary ubóstwa na Mazowszu. Zarys badań.	Demograficzne zróżnicowanie przestrzenne Polski. Konsekwencje społeczne i ekonomiczne
29.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Ubóstwo energetyczne w województwie mazowieckim	Seminarium Zespołu do spraw ubóstwa energetycznego, energetyki prosumenckiej oraz spółdzielni energetycznych

30.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Wielowymiarowy barometr ubóstwa i wykluczenia społecznego mieszkańców lokalnych jednostek terytorialnych – ujęcie dynamiczne	XII ogólnopolska konferencja naukowa im. Profesora Władysława Bukietyńskiego pt. „Metody i zastosowania badań operacyjnych”
31.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Barometr ubóstwa i wykluczenia społecznego jako system wczesnego ostrzegania – ujęcie dynamiczne	XVIII Ogólnopolskie seminarium naukowe Profesora Zygmunta Zielińskiego, Dynamiczne modele ekonometryczne
32.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Rolnictwo w kontekście zielonego ładu (udział w panelu)	Igrzyska Wolności
33.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Debata makroekonomiczna: Dochodzenie należności – co się będzie działo w gospodarce i jaki będzie wpływ na podaż (i popyt) wiarytelności (udział w panelu)	Kongres Zarządzania Wierzytelnościami
34.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Nowy barometr ubóstwa	XXIX Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu pt. „Wyzwania dla rozwoju agrobiznesu i obszarów wiejskich”
35.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Samotność. Epidemia przed szczytem (udział w panelu)	Campus Polska przyszłości
36.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Moja smart wieś	Spotkanie inauguracyjne KSOWPLUS
37.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Regionalny barometr ubóstwa i wykluczenia społecznego - spojrzenie z perspektywy pandemii i wojny na Ukrainie	Ekonomiczno-społeczne skutki pandemii COVID-19 oraz wojny na Ukrainie
38.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Wielowymiarowy barometr ubóstwa i wykluczenia społecznego - koncepcja i zastosowanie w ujęciu dynamicznym	24th International Conference on Quantitative Methods in Economics 2023
39.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Nowy barometr ubóstwa i wykluczenia społecznego	Konferencja polityków społecznych - Kongres polityki społecznej 2023 pt. „Polityka społeczna jako fundament rozwoju społeczno-gospodarczego – w 100-lecie uchwalenia ustawy o opiece społecznej”
40.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Poziom i dynamika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym mieszkańców jednostek terytorialnych – pomiar i zastosowanie	Modelowanie i prognozowanie gospodarki narodowej, Sopot Conference on Modelling Contemporary Economies
41.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Nowy barometr ubóstwa jako narzędzie wsparcia samorządu terytorialnego w realizacji zadań pomocy społecznej	Samorząd terytorialny w dobie turbulentnych zmian otoczenia
42.	Dr hab. Sławomir Kalinowski	Nowy barometr ubóstwa i wykluczenia społecznego gospodarstw domowych - koncepcja i zastosowanie	Statystyka w służbie polityki społeczno-gospodarczej: Nowe badania, metody i narzędzia

43.	Mgr Łukasz Komorowski	Koncepcja smart villages we Wspólnej Polityce Rolnej 2023-2027	VII Forum Green Smart City
44.	Mgr Łukasz Komorowski	Rozwiązania smart villages w świetle wyzwań klimatycznych	XXIX Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu pt. „Wyzwania dla rozwoju agrobiznesu i obszarów wiejskich”
45.	Dr Vitaliy Krupin	Challenges to agricultural supply and logistics in the times of crises: case of Ukraine	III Konferencja Naukowa pt. „Wyzwania logistyki we współczesnym świecie”
46.	Dr Vitaliy Krupin	Strategiczne priorytety rozwoju sektora rolnego w oparciu o zapewnienie jego zrównoważonego rozwoju	Międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencja pt. „Międzynarodowe doświadczenie historyczne powojennej odbudowy gospodarczej: lekcje dla Ukrainy”
47.	Dr Vitaliy Krupin	Agrarny sektor Ukrainy: Kwestie efektywności	Międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencja pt. „Zarządzanie XXI wieku: Wyzwania globalizacji”
48.	Dr Vitaliy Krupin	Aspekty zarządzania środowiskowego w międzynarodowym handlu produktami rolno-spożywczymi	II Ogólnoukraińska naukowo-praktyczna konferencja pt. „Organizacyjne, ekonomiczne i społeczne komponenty rozwoju przedsiębiorczości”
49.	Dr Vitaliy Krupin	Biodiversity in the European Union: Current research objectives within ecological management	Ogólnoukraińska naukowo-praktyczna konferencja pt. „Innowing współczesnych trendów w zarządzaniu bezpieczeństwem”
50.	Dr Vitaliy Krupin	Rolnictwo Polski i Ukrainy: komparatywne badanie stanu i uwarunkowań historycznych	XXVII Warsztaty Ekonomistów Rolnych
51.	Dr Vitaliy Krupin	Poster „SoilValues: Enhancing Soil health through Values-based business models”	XXVII Warsztaty Ekonomistów Rolnych
52.	Dr Vitaliy Krupin	Wyzwania dla sektora rolnego i obszarów wiejskich Ukrainy: paradoks permanentnej nierozwiązywalności	III Konferencja Naukową pt. „Ekonomiczno-społeczne skutki pandemii COVID-19 oraz wojny na Ukrainie”
53.	Dr Vitaliy Krupin	Agricultural business models aiming to improve soil health	VII Ukrainian Plener on Life Sciences
54.	Dr Vitaliy Krupin	A comparative analysis of agricultural business between Poland and Ukraine: Current state and historical preconditions	International Workshop „Governing the Rural Commons”
55.	Dr Vitaliy Krupin	Mechanisms for support of biodiversity in agriculture and rural areas: policy and transformation aspects	XXIV International Scientific and Practical Forum: Development of Agro-Industrial Complex and Rural Territories: Theory and Practice
56.	Dr Vitaliy Krupin	Biodiversity in the European Union: from scientific research on monitoring methods to policy recommendations	International Scientific Conference of Young Scientists „Scientific Principles of Biodiversity Conservation”
57.	Dr Vitaliy Krupin	Modele biznesowe w rolnictwie ukierunkowane na poprawę jakości gleb	XVII Konferencja pt. „Jakość gleb w gospodarowaniu przestrzenią”

58.	Dr Vitaliy Krupin	The impact of ecologisation degree on total factor productivity and its components: the case of the dairy sector in Poland	Conference "Transition in Agriculture – Agricultural Economics in Transition XVIII"
59.	Dr Vitaliy Krupin	Business models for improving agricultural soil quality	IV International Scientific and Practical Conference "Formation of sustainable land use: Problems and prospects"
60.	Dr Vitaliy Krupin	Farmer rights in Ukraine: pressing issues and potential development directions in the post-war rebuilding	III International Congress on Land and Human Rights
61.	Dr Vitaliy Krupin	Rural Ukraine in the post-war rebuilding and EU accession process	3rd International Scientific Conference "Challenges and Opportunities for Rural Development"
62.	Dr hab. Sylwia Michalska, dr Dominika Zwęglińska-Gałecka	Referat prezentujący wyniki badań w projekcie pt. „Dać to czego naprawdę potrzeba”	Konwent Dyrektorów ROPS i Departamentów Zdrowia UM
63.	Mgr Agata Mróz	Strukturalna typologia kurczenia się obszarów wiejskich w Polsce	I Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Współczesne przemiany społeczno-demograficzne w Polsce i na świecie”
64.	Prof. dr hab. Andrzej Rosner, dr hab. Monika Stanny, mgr Łukasz Komorowski, mgr Agata Mróz	Dekada przemian. Czynniki dynamiki rozwoju społeczno-gospodarczego	Europejskie Forum Rolnicze
65.	Prof. dr hab. Andrzej Rosner, dr hab. Monika Stanny, mgr Łukasz Komorowski, mgr Agata Mróz	Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Dekada przemian.	Konferencja promująca IV etap MROW
66.	Prof. dr hab. Andrzej Rosner, dr hab. Monika Stanny, mgr Łukasz Komorowski, mgr Agata Mróz	Związek zróżnicowanych przestrzennie przemian demograficznych z rozwojem lokalnej gospodarki	Demograficzne zróżnicowanie przestrzenne Polski. Konsekwencje społeczne i ekonomiczne
67.	Prof. dr hab. Andrzej Rosner, dr hab. Monika Stanny, mgr Łukasz Komorowski, mgr Agata Mróz	Zróżnicowanie przestrzenne poziomu rozwoju obszarów wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim	Warmia i Mazury przyszłości – Wizja 2050. Na jakich przewagach budować siłę region?
68.	Dr hab. Monika Stanny	Depopulacje i migracje na obszarach nieurbanizowanych	Europejskie Forum Samorządowe. Samorzady wobec multikryzysów i wyzwań rozwoju

69.	Dr hab. Monika Stanny	Powiązania miejsko-wiejskie w Polsce	II Kongres Małych i Średnich Miast
70.	Dr hab. Monika Stanny	Prezentacja idei Wydarzenia	Polska wieś 2044. Wizja rozwoju
71.	Dr hab. Monika Stanny	Organizacja i prowadzenie panelu: Energia współpracy nauki i praktyki	XXIX Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu pt. „Wyzwania dla rozwoju agrobiznesu i obszarów wiejskich”
72.	Dr hab. Monika Stanny	Obszary popegeerowskie – piętno czy szansa rozwoju	Społeczne dziedzictwo Państwowych Gospodarstw Rolnych
73.	Dr hab. Monika Stanny, mgr Agata Mróz	Co stanowi siłę napędową obszarów wiejskich w Małopolsce?	#Małopolska lokalna
74.	Dr hab. Monika Stanny, prof. dr hab. Maria Halamska	Adaptacja samorządów lokalnych do zmian demograficznych i absorpcja uchodźców przez wiejskie i małomiasteczkowe społeczności - doświadczenia i perspektywy	Europejskie Forum Samorządowe. Po XXV latach reformy ustrojowej – o nową formę kooperacji lokalnej
75.	Dr hab. Monika Stanny	Stan polskiej wsi. Koordynaty zmian, implikacje dla gmin.	XX Kongres Gmin Wiejskich
76.	Mgr Oskar Szczygieł	Ubóstwo energetyczne w województwie mazowieckim	XXIX Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu pt. „Wyzwania dla rozwoju agrobiznesu i obszarów wiejskich”
77.	Mgr Oskar Szczygieł, dr hab. Sławomir Kalinowski	Energy poverty in the Masovian Voivodeship	3rd International Conference Challenges and Opportunities for Rural Development – CORD 2023
78.	Dr Ruta Śpiewak	Local (rural) communities towards Ukrainian refugees	XXIX Congress of the European Society for Rural Sociology
79.	Dr Iuliia Tsybulska	Українці в системі соціального страхування Польщі [Ukraińcy w polskim systemie ubezpieczeń społecznych]	VI Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej pt. „Ekonomiczne perspektywy przedsiębiorczości w czasie wojny i później”
80.	Dr Iuliia Tsybulska	Perspektywy rozwoju Polsko-Ukraińskiego transgranicznego rynku pracy w kontekście integracji europejskiej Ukrainy	Międzynarodowe doświadczenie historyczne powojennej odbudowy gospodarczej: Lektje dla Ukrainy
81.	Dr Iuliia Tsybulska	Ukraińcy w Polsce w dobie kryzysów społeczno-gospodarczych: warunki pobytu oraz zatrudnienia	XXVII Warsztaty Ekonomistów Rolnych
82.	Dr Iuliia Tsybulska	Ukraińscy obywatele na polskim rynku pracy przed wybuchem wojny 2022 roku	Economic and social consequences of the COVID-2019 pandemic and the war in Ukraine
83.	Dr Iuliia Tsybulska, dr Ruta Śpiewak	Małe polskie miasto a ukraińscy uchodźcy wojenni: kwestie integracji	XII Konferencja Komitetu Badań nad Migracjami PAN pt. „Migracje w obliczu wielkich zmian społecznych - wyzwania dla teorii i praktyki”
84.	Dr hab. Barbara Wieliczko	Rural proofing as a mechanism to improve territorial social equality	6° Encontro Anual de Economia Política

85.	Dr hab. Barbara Wieliczko	Changes in implementation regulations as an element of administrative burdens. Case of the Polish Rural Development Programmes 2004-2006 and 2014-2020	51. Jahrestagung der Schweizerischen Gesellschaft für Agrarwirtschaft und Agrarsoziologie (SGA) «Transformation der Agrar- und Ernährungssysteme – Nachhaltigkeit und Digitalisierung von Wertschöpfungsketten
86.	Dr hab. Barbara Wieliczko, dr hab. Paweł Chmieliński	Gleby w programach badawczych Unii Europejskiej	XVII Konferencję z cyklu „Rozwój obszarów wiejskich” pt. „Jakość gleb w gospodarowaniu przestrzenią”
87.	Dr hab. Barbara Wieliczko	Soil Quality in the Current EU Policies	IV International scientific and practical conference «Formation of Sustainable Land Use: Problems and Prospects»
88.	Dr hab. Barbara Wieliczko, dr hab. Paweł Chmieliński	Rola działalności naukowo-badawczej na rzecz wspierania transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich	Obszary wiejskie: Przemiany – procesy – wyzwania rozwojowe
89.	Dr hab. Barbara Wieliczko	Rural development in the national CAP Strategic Plans 2023-2027	9th International Scientific Conference Trends in Regional Development in the EU Countries 2023
90.	Dr hab. Barbara Wieliczko	Polish approach to designing the CAP Strategic Plan 2023-2027 in comparison with the other EU member states	International Conference Agricultural Economics and Rural Development Research on the Topic Challenges for the Transition to Sustainable Food Systems in the European Union
91.	Dr Elwira Wilczyńska	Postaci demoniczne w perspektywie słownikowej	Problemy i metody opisu zjawisk folkloru w ujęciu słownikowym
92.	Dr hab. Monika Stanny, dr Elwira Wilczyńska	Jakość życia rolników – wyzwania i recepty	Dobrostan psychiczny rolniczek i rolników – perspektywa producentów rolnych, nauki i biznesu
93.	Mgr Adrianna Wojciechowska, dr Vitaliy Krupin, dr hab. Piotr Gradziuk, dr hab. Katarzyna Zawalińska	Poster „SoilValues: Enhancing Soil health through Values-based business models”	XXVII Warsztaty Ekonomistów Rolnych
94.	Mgr Adrianna Wojciechowska	Zwiększanie odporności miejskich systemów rolniczych w Polsce	XXVII Warsztaty Ekonomistów Rolnych
95.	Mgr Adrianna Wojciechowska, dr Vitaliy Krupin	Agricultural business models aiming to improve the soil health	VII Ukrainian Plener on Life Sciences
96.	Mgr Adrianna Wojciechowska, dr Vitaliy Krupin, dr hab. Katarzyna Zawalińska	Modele biznesowe w rolnictwie ukierunkowane na poprawę jakości gleb	XVII Konferencja pt. „Jakość gleb w gospodarowaniu przestrzenią”
97.	Mgr Adrianna Wojciechowska	Enhancing resilience of the urban farming systems in Poland.	Transition in Agriculture – Agricultural Economics in Transition XVIII
98.	Mgr Adrianna Wojciechowska, dr Vitaliy Krupin, dr hab.	Business models for improving agricultural soil quality	IV International Scientific and Practical Conference „Formation of sustainable land use: Problems and prospects”

	Katarzyna Zawalińska		
99.	Dr hab. Katarzyna Zawalińska	Resilience of the European farming systems: results of Horizon SURE-Farm project	CRASSH Resilience Conference
100.	Dr hab. Katarzyna Zawalińska, dr Vitaliy Krupin	A comparative analysis of agricultural business between Poland and Ukraine: Current state and historical preconditions	International Workshop „Governing the Rural Commons”
101.	Dr hab. Katarzyna Zawalińska	Polish Farms’ Robustness Level In The Face Of Economic And Environmental Shocks In 2010-2019	Kongres Europejskiego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnych (EAAE)
102.	Dr hab. Katarzyna Zawalińska, dr Vitaliy Krupin	Aspekty zarządzania środowiskowego w międzynarodowym handlu produktami rolno-spożywczymi	II Ogólnoukraińska naukowo-praktyczna konferencja pt. „Organizacyjne, ekonomiczne i społeczne komponenty rozwoju przedsiębiorczości”
103.	Dr hab. Katarzyna Zawalińska, dr Vitaliy Krupin, mgr Adrianna Wojciechowska	Modele biznesowe w rolnictwie ukierunkowane na poprawę jakości gleb	XVII Konferencja pt. „Jakość gleb w gospodarowaniu przestrzenią”
104.	Dr hab. Katarzyna Zawalińska, dr Vitaliy Krupin	The impact of ecologisation degree on total factor productivity and its components: the case of the dairy sector in Poland	Conference „Transition in Agriculture – Agricultural Economics in Transition XVIII”
105.	Dr hab. Katarzyna Zawalińska, dr Vitaliy Krupin, mgr Adrianna Wojciechowska	Business models for improving agricultural soil quality	IV International Scientific and Practical Conference „Formation of sustainable land use: Problems and prospects”
106.	Dr Dominika Zwęglińska-Gałecka	Gentryfikacja wsi w Polsce: Znaczenie i skutki procesu	Seminarium Katedry Ekologii Społecznej UMK
107.	Dr Dominika Zwęglińska-Gałecka	Gentryfikacja wsi w Polsce: Znaczenie i skutki procesu	Seminarium IRWiR PAN
108.	Dr Dominika Zwęglińska-Gałecka	Gentryfikacja wsi w Polsce: Znaczenie i skutki procesu	Seminarium EUROREG
109.	Dr Dominika Zwęglińska-Gałecka, prof. dr hab. Maria Halamska	Kształtowanie się nowej wiejskiej klasy średniej	Konferencja pt. „Obszary wiejskie: Przemiany – procesy – wyzwania rozwojowe”

Tabela 2. Wykłady i referaty wygłoszone w 2023 roku w kraju i za granicą, na zaproszenie instytucji naukowych, nie będące referatami bądź wykładami w trakcie konferencji ani działalnością dydaktyczną

L.p.	Imię i nazwisko	Tytuł	Nazwa instytucji zapraszającej
------	-----------------	-------	--------------------------------

1.	Dr hab. Paweł Chmieliński	Zasady jedności w Unii Europejskiej oraz znaczenia funduszy europejskich dla lokalnej społeczności	My Obywatele Unii Europejskiej – Fundacja im. Wojciecha B. Jastrzębowskiemu/ Muzeum Wsi Radomskiej
2.	Prof. dr hab. Grzegorz Gorzelak	Terytorialne efekty polityk Unii Europejskiej w Polsce	Polska Akademia Umiejętności
3.	Dr hab. Sylwia Michalska	Tradycyjnie czy nowoczesnie? Czego oczekują kobiety na wsi? O roli kobiet w społeczności wiejskiej	Inicjatywa AgroWoman
4.	Dr hab. Sylwia Michalska	Udział w panelu Sieć przedsiębiorczych kobiet na wsi	Kongres Kobiet
5.	Dr hab. Monika Stanny	Supporting entrepreneurship to foster job creation in rural areas	OECD (Enrique Garziliazo)
6.	Dr hab. Monika Stanny	Wpływ funduszy europejskich 2014-2020 na rozwój społeczno – gospodarczy Polski Wschodniej	Wolański Sp. z o.o
7.	Dr hab. Monika Stanny	Wieś jest zróżnicowana i ma różne potrzeby	Tygodnik Poradnik Rolniczy TPR
8.	Dr hab. Monika Stanny	Przestrzenne zróżnicowanie zmian w sektorze rolnym w Polsce – implikacje dla rozwoju obszarów wiejskich	Zachodniopomorska Izba Rolnicza
9.	Dr hab. Monika Stanny	Jak zróżnicowane (i dlaczego) są obszary wiejskie w Polsce?	Polskie Stowarzyszenie Rolnictwa Zrównoważonego i Żywności
10.	Dr hab. Monika Stanny	Trendy w rozwoju społeczno-gospodarczym na obszarach wiejskich w Polsce.	Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Podkomitet ds. wymiaru terytorialnego
11.	Dr hab. Monika Stanny	Związek zróżnicowanych przestrzennie przemian demograficznych z rozwojem lokalnej gospodarki	Rządowa Rada Ludnościowa
12.	Dr hab. Monika Stanny	Stan polskiej wsi. Koordynaty zmian, implikacje dla gmin.	Związek Gmin Wiejskich
13.	Dr hab. Monika Stanny	Zróżnicowanie przestrzenne poziomu rozwoju obszarów wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego

ANEKS 3 - WYKAZ PRAC EKSPERCKICH WYKONANYCH PRZEZ PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH IRWiR PAN W 2023 ROKU

Tabela 1. Wykaz prac eksperckich w 2023 roku

L.p.	Nazwa ekspertyzy	Wykonawca/y	Zleceniodawca
1.	Challenges for cohesion. Looking ahead to 2035: Poland	Prof. Grzegorz Gorzelak, mgr Agata Mróz (IRWiR PAN)	ISMERI EUROPA
2.	Co stanowi siłę napędową obszarów wiejskich w Małopolsce?	Mgr Agata Mróz, dr hab. Monika Stanny IRWiR PAN)	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
3.	Diagnoza ubóstwa energetycznego w województwie mazowieckim	Dr hab. Sławomir Kalinowski, mgr Oskar Szczygieł (IRWiR PAN), wraz z UPP	Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej
4.	Diagnoza ubóstwa i wykluczenia społecznego	Dr hab. Sławomir Kalinowski (IRWiR PAN), UPP	Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej
5.	Dostępność usług społecznych dla osób starszych mieszkających w gminach wiejskich	Mgr Kinga Chęcińska, dr Dominika Zwęglińska-Gałecka (IRWiR PAN), Mgr Łukasz Komorowski, dr hab. Monika Stanny (Fundacja Badań Wiejsko-Miejskich RURall) wraz z Uniwersytetem Warszawskim	Rzecznik Praw Obywatelskich
6.	Jak rozmawiać z polskimi rolnikami o zmianach klimatu? Krótki przewodnik	Dr Aleksandra Bilewicz, dr Ruta Śpiewak (IRWiR PAN)	Koalicja Klimatyczna
7.	Nasz trujący talerz	Dr Ruta Śpiewak (IRWiR PAN)	Muzeum Etnograficzne w Gdańsku
8.	Oceny wpływu na środowisko, w tym emisji gazów cieplarnianych z produkcji buraka cukrowego za pomocą oceny cyklu życia (metoda pośrednia uwzględniająca dane krajowe i generyczne) w oparciu o normy z serii ISO 14040	Dr hab. Piotr Gradziuk (IRWiR PAN), Polskie Towarzystwo Biomasy POLBIOM	Krajowy Związek Plantatorów Buraka Cukrowego
9.	Opracowanie i udostępnienie regionalnej bazy „Monitoringu rozwoju obszarów wiejskich” z opisem i częścią analityczną dla województwa wielkopolskiego	Prof. Andrzej Rosner, dr hab. Monika Stanny, mgr Łukasz Komorowski, mgr Agata Mróz (IRWiR PAN)	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego

10.	Potencjał absorpcji uchodźców przez wiejskie i małomiasteczkowe społeczności lokalne. Raport z badań	Prof. Maria Halamska, dr Aleksandra Bilewicz, mgr Kinga Chęcińska, dr hab. Paweł Chmieliński, dr hab. Sylwia Michalska, mgr Agata Mróz, dr Aleksandra Pawłowska, dr hab. Arkadiusz Ptak, dr hab. Monika Stanny, dr Ruta Śpiewak, dr Julia Tsybulska, dr Elwira Wilczyńska, dr Dominika Zwęglińska-Gałecka (IRWiR PAN) wraz z Charkowskim Uniwersytetem Narodowym im. Wasyla Karazina	Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej
11.	Przygotowanie gospodarstw rolnych do pełnienia funkcji społecznych lub opiekuńczych w kontekście dostępności architektonicznej i koncepcji projektowania uniwersalnego lub racjonalnego usprawnienia	Dr Michał Dudek, dr Anna Rosa (IRWiR PAN) wraz z Fundacją Socjometr Laboratorium Rozwiązań Społecznych, Kujawsko-Pomorskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Minikowie	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
12.	Raport 3: Uzupełnienia, zmiany i poprawki do raportu przygotowanego pod koniec 2022 roku – „Drugi etap walidacji zaproponowanych przez Instytut Zootechniki metodyk redukcji emisji GHG i sekwestracji węgla - wraz z podsumowaniem wszystkich etapów prac badawczych IRWiR PAN. Badanie jakościowe obejmujące weryfikację użyteczności, łatwości obsługi i intuicyjności korzystania z metodyk redukcji GHG - kalkulatora efektywności klimatycznej w formie aplikacji	Dr Jakub Jasiński, dr Zwęglińska-Gałecka Dominika (IRWiR PAN)	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
13.	Raport końcowy, sprawozdawczość końcowa oraz podsumowanie prac w projekcie: „Przyjazna dla klimatu polska wołowina i wieprzowina wysokiej jakości”, w tym weryfikacja funkcjonującego narzędzia: kalkulatora efektywności klimatycznej w formie aplikacji: https://kalkulatorghg.iz.edu.pl	Dr Jakub Jasiński, dr Zwęglińska-Gałecka Dominika (IRWiR PAN)	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
14.	Trendy w rozwoju społeczno-gospodarczym na obszarach wiejskich w Polsce. Wnioski z MROW IV etap. Dekada przemian	Prof. Andrzej Rosner, dr hab. Monika Stanny, mgr Łukasz Komorowski, mgr Agata Mróz (IRWiR PAN)	Podkomitet ds. wymiaru terytorialnego przy Komitecie Koordynacyjnym ds. Polityki Rozwoju przy Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej
15.	Wieś coraz mniej rolnicza. O rolnictwie, które nas nie tylko nas karmi	Dr Ruta Śpiewak (IRWiR PAN)	Klub Jagielloński
16.	Związek zróżnicowanych przestrzennie przemian demograficznych z rozwojem lokalnej gospodarki	Prof. Andrzej Rosner, dr hab. Monika Stanny, mgr Łukasz Komorowski, mgr Agata Mróz (IRWiR PAN)	Rządowa Rada Ludnościowa